

סוגיות הזהות בפילוסופיה היהודית ההלניסטית

(השלמה - שיעור 1)

הקורס עוסק בזהות היהודית בתקופה מסוימת, בתקופה ההלניסטית. זהות = משתמשים בה במובן הפילוסופי של המילה ולא בשפת היום (דוג': תעודת זהות, מסדר זיהוי וכו'). אחד המרכיבים הראשונים של זהות זו מודעות **ומודעות עצמית**. (המרכיב הכי דומיננטי)

ישנם 2 שימושים לפועל לדעת -

לדעת ל... (לצייר, לבשל וכו'... = מיומנות)

לדעת ש... (ניתן לדבר על ידיעה במובן המלא של המילה)

כאשר אני יודע דבר מסוים אני מודע אליו. אני יודע שאני יודע = אני מודע.

מודעות עצמית = אני יודע שאני יודע שאני - חשיבה רפלקטיבית (האובייקט הנחשב חוזר לסובייקט החושב).

זהות קבוצתית אל מול זהות עצמית, בזהות קבוצתית מזהה האדם/הפרט את עצמו כחלק מאותה קבוצה.

למה מתעסקים עם זה? כי כאשר אדם בה במגע עם איום/עם **גירוי חיצוני הוא מחפש את הסיבה לשאול את עצמו מי הוא**

ומה הוא? (דוגמת בני ברק - גבעת שמואל)

יכולות להיווצר שתי אפשרויות לתגובה כאשר אדם בא במגע עם אחר:

1. שלילי - כל אחד נלחם בדעתו אל מול האחר או לחילופין מנסה למצוא חן בעיני כולם.

2. חיובית - שאדם רוצה להכיר את השני שאיתו הוא בא במגע מתוך כבוד כדי להכיר את התרבות שלו מבלי לבטל את התרבות שלו. בגישה זו יש **קושי גדול** כי בעצם "נכנסים לראש" של האדם השני ועדיין משמר את התרבות שלך.

הכלי העיקרי שיכול לאפשר לך להכיר תרבות של האחר = השפה.

(איך אומרים "תזכה למצוות" באנגלית?? איך אומרים "תורה" באנגלית?? (low - נשמע ממש לא דומה))

רק דרך השפה אתה באמת נכנס לתרבות.

פירוש השם ההלניסטי - בשנת 1333 לפנה"ס קרה מקרה בהיסטוריה האנושית - בחור צעיר בן 22 מי שעתיד להיקרא אלכסנדר מוקדון יוצא ממקדוניה לכבוש את המזרח (ממלכת פרס) - הצליח! אחד הפלאים הגדולים באנושות.

מה קרה בעקבות זאת? **חל מיזוג בין מזרח למערב**. התרבות של יוון החלה להימזג מזרח במערב.

עלתה טענה - איך ניתן לקרוא לתקופה של לפני אלכסנדר מוקדון ואחרי התקופה הזו באותו שם??

הלן = התקופה של לפני כיבוש אלכסנדר.

ההלניסטית = התקופה של מכיבוש אלכסנדר.

עד התקופה ההלניסטית העם היהודי עבר תקופה מכובדת!

מצרים

1300 לפנה"ס - תקופת האבות

1200 לפנה"ס - יצאה ממצרים

1100 לפנה"ס - תקופת השופטים

1025 לפנה"ס - תקופת שאול

אשור

1000 לפנה"ס - תקופת דוד - המעבר לירושלים.

935 לפנה"ס - פיצול הממלכה = ישראל ואשור

722 לפנה"ס - ממלכת ישראל מוגלת ע"י אשור - חורבן שומרון

586 לפנה"ס - חורבן ירושלים (9 באב)

בבל

539 לפנה"ס - הצהרת כורש - הפרסים נותנים ליהודים אפשרות לחזור לא"י ולהקים את בית המקדש.

538 לפנה"ס - שיבת ציון

פרס

516 לפנה"ס - חלוקת הבית השני

450 לפנה"ס - ממלכת פרס

יוון

333 לפנה"ס - יוון - התקופה ההלניסטית

הזהות היהודית שהחלה להתעצב בתקופה 333 לפנה"ס היא זו שעיצבה את הזהות היהודית עד היום.

יהודי מודרני יכול לזהות את עצמו עם יהודי הלניסטי ופחות עם היהודי בתקופת האבות.

התקופה המשמעותית ביותר בזהות היהודית היא דווקא התקופה ההלניסטית.

המדרשים הם אלה שמחברים אותנו לתקופת האבות. כלפי הגיבורים של התקופה ההלניסטית אין לנו מדרשים משום

שאנחנו מרגישים הזדהות קרובה. זו התקופה הראשונה שממש מחברת אותנו בקו אנכי להיום.

בקו האופקי - המפגש של בני ישראל דווקא עם היוונים הוא מיוחד ואין לו אח ורע בכל התקופות עד היום. ממצרים

ועד פרס זו תרבות מזרחית. הפעם הראשונה שעם ישראל נפגש עם תרבות אחרת ולא שונה זה בתקופה זהו! רק מפגש עם

האחר יכול לגרום לאדם לשאול את עצמו מי הוא ומה הוא?

עיצוב הזהות היהודית מתחיל דווקא בתקופה ההלניסטית.

בסה"כ "הרומן" בין היהודים ליוונים היה **מצויין!!** קרה מקרה של מפגש מר אבל בסה"כ היה טוב.

***החל מהרצאה 2:**

המפגש הוא מפגש עם עוצמה כבירה, ולמה- כאשר אתה חי לצד האחר אתה מכיר את האחר, אבל ההיכרות היא הכרות שטחית, לא מספיקה. לעומת זאת בתקופה ההלניסטית היוונים מקימים מרחבים יווניים בתוך המרחב הפרסי, ואז בעצם חלה התבוללות תרבותית. ליהודים טוב עם הכיבוש היווני. ההתבוללות הייתה רק בפן התרבותי, לא הדתי. כאשר לעם היהודי לא טוב תחת כיבוש כלשהו, הוא מסתגר בתוך עצמו, הוא בורח, כי רוצים להרע לו. כאשר היה טוב לעם היהודי, בכיבוש היווני, היהודים התמודדו.

הקו הרוחבי:

1. **עוצמת המפגש- היהודים ממש חיים עם היוונים, וגם טוב להם איתם, וזה חייב להוביל להתמודדות.** לומדים יוונית, יוצרים יצירות ביוונית.
2. **טיב שונותו של האחר- שונה** ← פחות או יותר אותו דבר, אבל שונה. **אחר** ← שונה בתכלית.

השילוב של טיב השונות ועוצמת המפגש, יוצרים מצב שליהודי שטוב לו תחת הכיבוש היווני, צריך להתמודד ולשאול שאלות שלי "מי אני ומה אני?"

דוגמא:

אפשר מבטא תפיסת עולם אופטימית. האדם תופס את עצמו כמי שמסוגל להשיג לעצמו את מה שהוא רוצה בכוחות עצמו. פסגת ההישגים של היוונים היא הפילוסופיה- אחד הביטויים הנעלים לתפיסת עולם אופטימית- האדם משתמש בשכל שלו. ביוון הכול מבוסס על אושר. כאשר האדם השקיע ובסוף לא הצליח זה נקרא ← טרגדיה- אסון שלא ניתן היה למנוע אותו, מילה שמעידה על מקריות, ואין ישועה. ביהדות אין טרגדיה, יש ישועה- לכן המילה לא תורגמה מעולם לעברית. ישועה מבטאת תפיסת עולם פסימית. מיצוי החיים בישועה היא פסימיות. "אני זקוק לישועה", יש צורך ביד שבאה מאי שם ו"מושיעה" אותי. Salvation (בנצרות) - אין לאדם את היכולת להיות מאושר לבדו, הוא זקוק למושיע, הכל נמצא בישועה. ביהדות- האדם צריך להשיג גם בכוחו עצמו, לא להישען על הישועה כל הזמן (להתפלל וללכת לרבנים וקברים כל היום).

סוגי זהויות

4 סוגים:

1. **זהות משפחתית- מיתוסים של עמים רבים בעולם מקורם במשפחה. המשפחה שממנה נוצר העם היהודי לא הייתה כ"כ מוצלחת** ☺. בהרבה מאוד מקרים כאשר עם נוצר מתוך משפחה בהרבה מקרים הוא יקדש את הנאמנות למשפחה מאשר נאמנות לעם עצמו. משפחה ← חמולה ← שבט... ← עם. ישנה מחלוקת עקרונית מאוד בין אפלטון לאריסטו (אריסטו תלמיד של אפלטון). **אפלטון חשב בצורה לוגית- אם אתה רוצה להקים עם, אתה חייב שהאינטרס של כל פרט ופרט יהיה לקבוצה.** ע"פ אפלטון אין משפחה פרטית. כולם מטפלים בכולם. זה מאוד לוגי, אך זה לא עובד, אריסטו טען "מה ששייך לכולם לא שייך לאף אחד"- הנאמנות בין הזהות המשפחתית ללאומית. אדרבה, יש האומרים שמי שאין לו נאמנות למשפחה אין לו נאמנות בכלל.

2. **זהות אתנית- ethnos** – פירושו ביוונית קבוצה שלא בהכרח נמצאים ביחד, והפרטים בה רואים עצמם קשורים אחד לשני על סמך אירועים שהיו בעבר הרחוק. "אני רואה עצמי שותף לך", מה שמויחד בזהות האתנית היא שהיא בהכרח פסיבית, היא לא יכולה ליצור, לזום שום-דבר. זהות אתנית יכולה להיעלם, אם לא מפתחים אותה, ושומרים עליה. (היוונים זה העם הכי מפורז, מעל 12 מיליון יוונים חיים מחוץ ליוון). **זהות אתנית היא תמיד תהיה תשתית. תמיד תהיה קומה ראשונה שעליה צריך לבנות משהו נוסף.**

3. **זהות דתית- דת=חוק.** הוכחה- מגילת אסתר "והדת נתנה בשושן הבירה" (החוק ניתן בשושן הבירה). *דת היא מילה פרסית במקורה. האם דת היא תמיד של קבוצה או גם יחידים? דת הוא חוק שמסדר קבוצה בצורת חיים מסוימת, אי אפשר להיות יחיד.

האם חוק יוצר קבוצה או מסדר קבוצה? חוק מסדר, הקבוצה כבר קיימת, איך היא נוצרה? יש לכך המון סיבות. הקבוצה קבוצה נוצרת בכוח המציאות. החוק מסדר ומקבע דברים שכבר מונהגים באיזושהי צורה, מקום זמן, אז הארד- קור כבר קיים בציבור. וכשהמציאות משתנה החוק הופך לחוק בלי שיניים. האם חוק (הלכות וכו') ביהדות מסדר או יוצר עם? **ביהדות להבדיל מאומות העולם הדת, החוק יוצר את האומה, יוצר את הלאום, כלומר- היהדות החלה ממשפחה, לכל משפחה יש דת. הדת יכולה לסדר. הדת יוצרת את הלאום אך ורק ביהדות. משפחה יוצרת דת אבל דת יוצרת אומה.** החוק מסדר את מה שכבר נוצר על בסיס תרבותי. אורח חיים בחברה (כמו הדלקת נרות לדוג') אינו נובע מתרבות מסוימת. 4. **זהות לאומית- בהרבה מאוד מקרים באומות העולם ישנה תרבות שקודמת את החוקים..ברגע שעם לא חי באותה טריטוריה נהיית לאט לאט זהות אתנית.**

היחס בין דת לבין לאום-

לאום באומות העולם הוא פונקציה של תרבות. לאום תמיד הוא קומה שנייה, לאום לא מחזיק את עצמו לבד- זוהי מילה שהומצאה במאה ה-18, תחילת המאה ה-19. (הרב קוק קורא למילה לאום-עממיות)- הזהות האתנית הייתה הקומה הראשונה, זוהי זהות קלושה, הזהות הלאומית, הלאום, היא המשמעותית. היחסים בין הזהות האתנית ללאומית הם מאוד דינמיים, מכיוון שלדוגמא לאום יכול להתכופף, והזהות האתנית תתגבר.

בארץ, בקום המדינה היו אומרים "אני ישראלי", היום- אנשים אומרים "אני תל-אביבי"- שזוהי זהות אתנית. זהות לאומית היא חיה שאיננה מחזיקה את עצמה. **בעם ישראל הזהות הלאומית מתבססת על זהות דתית לעומת אומות העולם.** הדת בארץ רופפת, לא כולם שומרי מצוות ולכן הזהות הלאומית לא נשענת על שום דבר, צריכה להיות קומה ראשונה כדי שהקומה השנייה תעמוד. **הכוונה במשבר דתי=היא לא העובדה שלא שומרים מצוות הבעיה היא שאנשים לא מודעים למצוות ולדת, לא מבינים מה זה דת.**

ההבדל בין יהודי בניו יורק ליהודי בישראל הוא ריבונות עצמית- כלומר תחת איזו ממשלה הוא חי. אין הבדל חוץ מאשר הריבונות- הריבונות היא דבר מאוד חשוב- עד כמה שהיא דבר חשוב היא עדיין איננה מרכיב בזהות הלאומית. זהות לאומית וזהות דתית בעם ישראל הן היננות.

הדת היהודית היא גם הלאום היהודי. אין דת יהודית כי הדת היהודית ממצה את הלאום הישראלי, היהודי- כל לאום, מי ששייך ללאום לא לאומה, מצווה לשמור את חוקי הלאום. אדם שהופך להיות גם דתי וגם ציוני זה אומר שהוא בעצם בעל לאומיות כפולה.

לכל לאום בעולם ישנו ספר חוקים, גם לנו יש ספר מצוות "תרי"ג מצוות". בשנת 1904 הרצל נפטר, וברוייר כתב לו הספד "הרצל היה הדבר הכי טוב שקם אי פעם ליהודים והאסון הכי גדול שקם אי פעם ליהדות".

בכל מה שקשור בין דת לבין לאום:

1. לאום תמיד בא, הזהות הלאומית תמיד באה על זהות אחרת בתשתית. **באומות העולם הזהות הראשונה היא אתנית, ובא"י הזהות הראשונה היא דתית. בישראל הקומה הראשונה והשנייה מתאחדות.** יהודים יכולים לחיות תחת ריבונות עצמית- חוקי הלאום הישראלי הם תרי"ג מצות.

דוגמא לשאלה:

גוי שבא עם תרבות אחרת, מסכן את ה:

א. תרבות מקומית

ב. לאום מקומי

ג. דת מקומית

ד. אף תשובה אינה נכונה

התשובה תלויה ב-"מה יוצר לאום"? אורח חיים משותף או תרבות משותפת, בעם ישראל אורח החיים יוצר את הלאום (הדת) ולכן תרבות שונה לא מסכנת את הלאום שלו. לכן עם ישראל יכול להיות רב תרבותי. היהדות אינה תלויה מקום (יווני שיעזוב את יוון לארה"ב יהפוך לאמריקאי בסופו של דבר). היהודים הם הרב תרבותיים הבולטים ביותר.

*הסימן הבולט ביותר להתבוללות, הוא נישואים עם גויה. ההתבוללות בעולם הכי גבוהה בקרב הרפורמים. -קיימת טענה שהעם היהודי הוא כמו "זבל", כלומר- אם לרכז את כולם ביחד הם "סירחוי", ואם לפזר אותם במקומות שונים, הם ישיחו את המקום.

-טענה נוספת היא **שיש צורך** בכך שיהיו יהודים בתפוצות, המקום הרי לא משפיע, ע"מ שיהיה איזון, זה לא פוגם בכלום- לא פוגע בלאומיות- אפילו מוסיף לה.

*אין דבר כזה דת יהודית יש לאום יהודי- וחוקי הלאום הם חוקי התורה. חוקי המדינה הם חוקי האזרחות הם לא חוקי הלאום, הלאום הוא שאני יהודיה ויש לזה חוקים משלו, ואם אני לא מקיימת מצוות אני לא שומרת על חוקי הלאום שלי- אני כן יהודיה ושייכת ללאום היהודי אבל (הוא הגדיר-עברייני). הלאום היהודי רוצה להיות אדון לעצמו, **בכך שהיהודים הגיעו לישראל לא יצרנו לאום, הוא כבר היה קיים, יצרנו תרבות מקומית.**

מדינה היא לא מושג לאומי היא מושג אזרחי. במדינות אחרות בעולם המדינה היא גם מושג אזרחי וגם לאומי, אם אתה לא שומר את חוקי המדינה, אתה לא שומר את חוקי הלאום.

אומר, שכל שאנשים לא שומרים תורה ומצוות הם מתרחקים מהלאום שלהם.

האידיאה הציונית כשלה, אפילו גדולי הדור של תקופת הציונות טוענים כך. אז המושג "לאום ישראלי" גם מתפורר.

אומר, הבעיה הכי גדולה הם דתיים-לאומיים, למה? לחרדי יש מסלול אחד- לאום יהודי. ולדתיים-לאומיים אין זהות, זה מתנגש "סכיזופרניים". הם בעלי לאומיות כפולה, או שצריך להיות דתי או להיות חילוני.

מבנה הקורס: 3 חלקים-

1. תשתיות חשיבה.

השוני בין תרבות יוון לתרבות ישראל הוא כל כך קוטבי וכל כך הפוך שהתנגשות חייבת לקרות. ומתי ואם היא

תתרחש תלוי במניעה. השוני הוא הסיבה להתנגשות- זה קיים בתשתית.

2. מנהגים שמאפיינים\מייחדים את היהודים והופכים למרכיב בזהות הלאומית שלהם.

לפעמים יש מנהג בישראל, שבגלל שהגויים רואים אותו כמייחד את היהודים, אותו מנהג הופך להיות מאוד

משמעותי אצל היהודים. דוגמא- נרות שבת, נכון שזה מופיע בהלכה, אבל מופיעים דינים שמקורם בדינים-ומקורם

הוא אינו מקור הלכתי- לא כתוב בתורה, זה מתוך הכבוד לשבת. באירופה, בימי הביניים, בתים היו עשויים מעץ,

ולכן הם הדליקו נרות על אדן החלון, וכך הגויים רואים את זה, ואומרים "היהודים הם אלה שמדליקים נרות

בשבת!" אלה שאדני החלון שלהם מלוכלכים תמיד". דוגמא נוספת למנהג שהופך **בהיזון חוזר** למרכיב ביהדות- "

הפקרת ילדים בעולם העתיק היא דבר מקובל- בן עם איזשהו פגם או בת שנייה (אז היתה רק בת אחת, את

הבנות הבאות היו מפקירים)- זה מוסרי? תמיד הפקירו אותם מיד עם הלידה, עד היום עושים זאת- אם

רואים באולטרא סאונד שהתינוק הוא פגום- עושים הפלה. ביהדות כל אדם נברא בצלם, וגידלו את כל הילדים,

למה הם עשו זאת? כי כל ילד שנולד הוא צלם ה', אי אפשר להפקיר אותו, אין פה את החישובים הכלכליים,

שבנים הם כוח עבודה- וזה היה דבר מוזר לגמרי לעומת העולם "היהודים, אלה שמגדלים את כל הילדים, כולל

הבנות". לכן עד היום בגלל שזה נוצר כסימן היכר בפני אומות העולם מביאים המון ילדים. "פרו ורבו"- אם יש בן

אחד ובת אחת יוצאים מידי חובה. נשים חרדיות, גם אם הן רואות באולטרא סאונד שהילד פגום, והן חושבות שזה

ידי אלוהים, אך בשנים האחרונות הן מקבלות אישורים מהרב להפיל את התינוק.

3. נעסוק במספר טקסטים מהתקופה ההלניסטית.

סוגי הכתבים שיהיו לנו בקורס:

1. כתבים של גויים שמכוונים לגויים- למה שגוי יכתוב לגוי על יהודים, "אין נביא בעירו"- נכתב בברית החדשה,

ותמיד "הדשא של השכן ירוק יותר", כבר בתקופה ההלניסטית כולם הכירו את היהודים- היוונים, הרומאים.

היהודים נתפסים כעם מזרחי, "מארץ לא נודעת", והחיים של העם היהודי הם אידיאליים. היה שימוש ביהודים

ע"מ לספק את האוטופיה לבני העם. → לא יעזור לנו להבין את הזהות היהודית.

2. כתבים של גויים שמכוונים ליהודים-יוונים בתקופה הזאת מאפיינים את האמריקאים של היום, הם התרבות

והמדינה החזקה בעולם. הטקסטים שמכוונים ליהודים כוללים חוקים, שלהם הם היו צריכים לציית. → לא יעזור

לנו להבין את הזהות היהודית.

3. כתבים של יהודים שמכוונים לגויים- זהו ז'אנר אפולוגטי, הסברתי | היהודים מוצאים את עצמם שהם צריכים להסביר לשולטים מי הם ומה הם.
4. כתבים של יהודים שמכוונים ליהודים ביוונית- יוונית באותה תקופה הייתה כמו יידיש. זהו יהיה הז'אנר המרכזי שבו נעסוק. בגלל ההתבלבלות הרבה, הוציאו המון ספרים שעוסקים ב"מי אני ומה אני".

תשתיות החשיבה - ההבדל בין היהודים ליוונים מרכזיותה של הדת

"שולחן ערוך"; הוא הטקסט העיקרי של היהדות. האם שולחן ערוך מתייחס לרשות היחיד של היהודי או לרשות הרבים? בשולחן ערוך אין אבחנה, הוא מתעסק בחייו של היהודי, הוא מסדר ליהודי את חייו. לפעמים היהודי חי ברשות היחיד או הרבים, הדת שולטת על היהודי בכל רובדי החיים שלו, כולל בלילה. הסמכות הדתית לא מכירה בשום סמכות לצידה- היא טוטאלית.

אין ביהדות מושג של "חיי חולין"- נבדיל בין "חיי חולין" ל"מעשי חולין". מעשי החולין מקבלים גושפנקה מן ההלכה. חיי חולין זה כפירה.

מעשי חולין הם מעשים אשר לא כתובים בהלכה כמצוות. לבנות חלון בבית- זה לא כתוב בהלכה, לכן אין פה מצווה- זה מעשה חולין.

ספרים חיצוניים רבים לא שרדו את ההיסטוריה, מכיוון שהם לא עוסקים בדת, לא עזרו לשמור מצוות. מקביל כיום לספרי בישול, תיירות.

היה ויכוח האם להכניס את שיר השירים ואת קהלת אל התנ"ך. שיר השירים התקבל כשיר אהבה, ואז רבי עקיבא קם ואמר ששיר השירים הוא "קודש הקודשים". הגדיר אותו כשיר אהבה בין ה' לכנסת ישראל.

לגבי קהלת- הפחד הגדול ביותר של חז"ל הוא שתשרור פסימיות, וזה מה שספר קהלת משדר-"...הבל הבלים, דור הולך דור בא..."

אדם שמשדר פסימיות זה נורא. פסוק אחרון- "סוף דבר הכל נשמר... מצוותיו שמור..."

אבחנה בין הדת היהודית לבין עבודת האלים ביוון

אם היינו יכולים לחזור אחורה, ולהיכנס לפוליס יווני היינו רואים בכל צעד פסלי אלים, ואף על פי כן- ביוון אין דת- היווני ספוג באלים אך לא נשלט על ידיהם. ממש הפוך ממה שקורה ביהודה. במקום שיש אל אחד אין לאדם לאן לברוח, הדת והאל שולטים עליו. ובמקום עם פוליתאיזם לא כך.

שיתוף השם- התייחסות לשני עצמים באותו מונח אבל הם שונים בצורה מהותית- חשיבה של דולפין שונה מחשיבה של בן-אדם.

אסור להגדיר "דת יוונית", כי לוקחים תבניות חשיבה של מה שאנחנו מכירים כדת ומדביקים את זה על היוונים. במקום "דת"- נגדיר "עבודת אלים". אל ביוון הוא לא יותר מאשר "אזרח סוג א", "פקיד גבוה"- הם אוכלים ושותים ואף מתחתנים עם בנות אדם. יש להם כוח גדול מאוד- הם נולדים, ולא מתים. מבחינה אנליטית- ככל שיש יותר אלים כך התייחסות שלהם קטן כשיש אל אחד- הכול אצלו- האדם נשלט לחלוטין ע"י האל. אם יש "פוליתאיזם"- כלומר יותר מאחד, מספיק שהאל הנוסף הזה יקבל אחוז אחד מהעוגה, כבר אין לאל הבודד שום דבר, הוא איבד את הכל. ככל שיש יותר שותפים כך כל אחד מקבל חתיכה יותר קטנה.. ברגע שיש הרבה אלים השליטה עוברת לאדם- בתנאי שהוא חכם ומניפולטיבי מספיק. פוסידון לדוגמא- אל הים, בעצם "פקיד מכס". ביוון, האדם הוא הבוס, הם חיו במסגרות הנקראות "פוליס" (שיר הלל לכוחו של האדם)- נאומים, הצבעות- האנשים שולטים בחייהם, והאלים הם פונקציות בחיי הפוליס- צריך לתת גם משהו לאלים- הם אחראים. לעומת היהדות שהתורה כפוייה על האדם ושולטת בחייו. לכל פוליס היה פטרון משלה, אל משלה. האולימפיאדה- חגיגה פן-הלנית- כל פוליס היה שולח משלחת ובמסגרת החגיגה לזאוס- מלך האלים, והיו גם בין היתר תחרויות. זהו חג פעם בארבע שנים. הריבון בפוליס הוא האדם. האלים נקראו אנתרומורפים- בעלי צורה- מכיוון כמו הם האדם- אוכלים, שותים, כועסים ועוד...

היווני ישאל מדוע שהאלים יתעניינו בדברים שאינם נוגעים להם. האלים היוונים בגישה של "לא להתערב"- כ- עוד הם מקבלים את מה שדרשו, גם אם יצחקו עליהם ויזלזלו בהם

אין מושג ביוון- "טקסט קדוש"- הייתה דעה רווחת שהומרוס היה הטקסט של היוונים- הכוונה היה במובן שכולם הכירו את הספר הנ"ל, אבל הוא לא היה מלא באמת לאמיתתה. גם נביאים[גויים] בעולם העתיק לא עוסקים בכלל במעשים או במוסר- הם עוסקים בניחוש העתיד בלבד. הם לא מתקני חברה כמו נביאי ישראל, נביאי ישראל אומרים את העתיד, אבל העתיד תלוי בתיקונים שהחברה צריכה לעשות. נביאי יוון לא ניסו לתקן את החברה, כי זה פשוט לא תפקידם- זה תפקיד האדם. התורה שלנו היא "תורת חיים"- תורה שאומרת לך מה מותר ומה אסור עד הדברים הקטנים ביותר. היא גם תורת אמונה ומוסר, אבל זה לא העיקר. ההבדל העיקרי הוא החוק מול העבירה.

*תמיד כשנראה קונפליקט, לאו דווקא מלחמתי, בין היהודים ליוונים- בסיסו יהיה בשוני בין התרבויות.

פוליס זה אנשים- לא סתם אנשים- אנשים שחיים בצורה מסוימת- במשטר מסוים. אסיפות עם, קבלת החלטות וכו'. דמוקרטיה- שלטון הדמוס- קרטוס ביוונית=כוח (משמעות נלווית- שלטון). השלטון נתון ל-"דמוס"= לאוכלוסיה הפשוטה. יש מספר חוקים מצומצם שהם שריד לתקופה עתיקה, שנתפסים כמשהו "אלוהי"- לדוגמא "רצח אבי". כמעט כל החוקים בפוליס יווני הם פונקציה של שיקול דעת אנושי והכרעה אנושית- רק שכיום אפשר להתייחס לחלק מהחוקים כחוקים "טבעיים"- הגיוניים. כל החוקים הם אנושיים, ומשתנים בהתאם לנסיבות ע"י האנשים.

אם כיום, אנחנו מחפשים פוליטיקאים שאמרו לפני 10 שנים כך והיום הם אומרים כך, והם מנסים "להתפלפל" כדי לא להגיד שהם שינו את דעתם. לעומת זאת, יווני יגיד "שיניתי את דעתי"- הכול בהתאם לנסיבות.

מה זה נתון לאדם שהוא "כהן"- כיום זה רק מגבלות. בעת העתיקה, כהן היה "אוכל חינם", ולא בניגוד לרצון סובביו- "כהן" זה מעמד. היה גם ה"כהן הגדול", כהן גדול עבור היהודים היה משהו גדול מאוד, אדם חשוב מאוד.

האפיפיור של היום, עם כל מעמדו וכוחו, שגורם למיליוני אנשים בין רגע להרגיש שהם כיפרו על כל חטאיהם- הם נקיים- האפיפיור נגזר בעצם מדמות הכהן הגדול, מהיהדות. אבל לא במובן הזה, פשוט במובן של כוח, מעין "חצי אלוהים". **לכפר על חטא ביהדות- זו עבודה עצמית-נפשית. לכהן יש את הכוח לכפר, אבל הוא לא מוחל, מחילה זה בנצרות,** וזה מספיק חזק ליהודים לראות בו משהו גדול. הכהן הגדול מקריב קורבנות ואחראי על יחסי השלום. המקדש הוא מרכז החברה, והכהן הוא ממונה עליו.

בפוליס היוונית הכהן הוא לא יותר מאשר פקיד, מהסיבה שהוא מרובה בפונקציות- כלכלית, חברתית. ופונקציה נוספת של שמירת היחסים בין הפוליס לבין האלים- והוא הפקיד שאחראי על הפונקציה הזו, הוא אדם ככולם, ותוך שנתיים משהו אחר יחליף אותו בתפקידו- אין שום ייחוד.

*מה הסוד של הפולחן העתיק?- איך זה החזיק מעמד אלפי שנים? התשובה היא הפרטים- הפולחנים הללו היו עמוסים בפרטי פרטים, סודיים ביותר. לחש שהכהן היה אומר באיזשהו פולחן "אם החסרתי משהו..."- כלומר היו הרבה פרטים. אם הפולחן לא עבד אז היו מסיקים שהחסירו משהו, והיו מנסים שוב ושוב, ומבחינה סטטיסטית בסופו של דבר יצליח- לכן חשבו שזה באמת עובד.

מפרשי החוקים- מהו דינם של מפרשי החוקים בישראל? הם מוערצים כמעט כאלים. **אך מצד שני אין לנו כמעט שמות של מפרשי חוקים ביוון, קיים חוק- אך ניתן לשנותו באסיפת עם, אין מה לפרש אותו.**
אם החוק קדוש- מפרש החוק יהפוך כמעט קדוש.

הדת ביוון היא מאוד מגובלת, זוהי פונקציה של הפוליס- הפוליס שולטת בדת. והיכן שנמצאת המוגבלות נמצא הפיצוי- הפילוסופיה- המחשבה. **הפילוסופיה היא הפיצוי של הדת.** בישראל, הדת היא מרכזית ולכן היא הגבילה את המחשבה החופשית- את הפילוסופיה. פילוסופיה נשארה אותה מילה בכל שפה אחרת ולכן זה ייחודי ליוונים.

תאריכים ומועדים בעת העתיקה נקבעים תמיד ע"פ השמיים, ולכן ברומא ויוון העתיקה החלוקה הייתה יום-חודש-שנה. לא הייתה חלוקה לשבועות. **המקור לחלוקה לשבועות בעולם- הוא היהדות- "אלוהים שכאב לו הגב" ☺.**

מהי פילוסופיה? (הגדרה)

פילוסופיה הינה אותה פעילות בה מנסה המחשבה האנושית בכוחות עצמה- **בלי שתקבל שום הנחה מן המסורת הדתית, או מן ההסכמה הכללית-** לתת לעצמה דין וחשבון, רציונאלי ומנומק על טיבו של האדם, על טבע האדם ותודעתו, מחשבתו ולשונו, על הדרכים השונות היכולות להביא את האדם והחברה האנושית אל האושר ואל הטוב ועוד הרבה שאלות כיוצא באלה.

← רוצה לטעון- **אם אנחנו מסכימים שההגדרה הזו היא ההגדרה בפילוסופיה- משמע אין פילוסופיה ביהדות.** היהדות לא רק שהיא איננה נגד חשיבה, אין אומה בעולם שכי"כ דאגה להשכלה, לחשיבה. רב בישראל הוא בראש ובראשונה תלמיד חכם. לעומת זאת- כומר- מוסמך ע"י הכנסייה, אפילו בור יכול להיות כומר. הוא צריך להיות אדם טוב. רב הוא לא דווקא אדם טוב ונחמד שעוזר, **הוא חייב להיות תלמיד חכם.** וזה אפילו מעוגן בהלכה, עם הארץ לפעמים פסול עדות- רק חכמים יכולים להעיד.

חז"ל אמרו **"לא עם הארץ חסיד"** - חסיד = נשמה טובה. יש הפרדה בין תלמיד חכם לחסיד. מי שלא למדן לעולם לא יהיה חסיד. אין דרך מילוט. חייבים ללמוד.

חז"ל אמרו "תלמיד חכם מופלג אם הוא לא זכה נעשה לו סם המוות, זכה סם המוות". אדם חכם יכול לקחת את זה לשני כיוונים לכיוון הרע או הטוב.

אין אדם טוב ומוסרי ללא לימוד תורה (ע"פ חז"ל..).

ניקח לדוגמא, את הביטוי הקרוב ביותר למילה "פילוסופיה" ← "תורה לשמה"- אם ניקח את הביטוי הזה ונבדוק אותו, נראה עד כמה ישנה תהום בין היהודים ליוונים.

2 צירים שבאמצעותם אנחנו בודקים את המונח "תורה לשמה", את המונח פילוסופיה
ציר 1- תכלית- לשם מה אדם עושה פילוסופיה- **מה מניע אותנו- סקרנות.** אריסטו שאל את השאלה הזאת; לכאורה רוב בני האדם בעולם לא עוסקים בפילוסופיה, ולא רע להם. **פילוסופיה היא פשוט סיפוק יצר הסקרנות.**
3 סוגי יצרים:

1. יצרים שהאדם לא יכול בלי לספק אותם

2. יצרים שהאדם יכול בלא לספק אותם

3. יצרים שאדם מספק אותם פשוט בעל כורחו.

דוגמא ל-1: יצר האכילה, דוגמא ל-2: יצר המין, דוגמא ל-3: יצר הסקרנות.

יצר הסקרנות נובע מהרצון לידיעה, האדם בטבעו הוא סקרן.

אין דבר כזה מחשבה חופשית ביהדות, ישנה מחשבה עמוקה, והכול מכוון לתורה, ולפסיקת ההלכה. הרמב"ם היה נחשב לגאון, הוא גאון בגלל שהוא נתן פירושים להלכה.

מזווית הראייה של התכלית המחשבה ביהדות היא משועבדת לדת.

"המפסיק מלימודו ומשנתו ואומר, מה יפה ניר זה, אילן זה- הרי זה מתחייב בנפשו"- בן מוות. הוא סוטה מהעיקר- לדעת איך להתנהג ע"פ התורה.

ציר 2- היקף- לפילוסופיה יש היקף רחב מאוד. **ההיקף נגזר מהתכלית.**

ביהדות אין דבר כזה- בתוך הקורפוס היהודי יש 2 דברים שאסור ליהודים לעסוק בהם- מעשה מרכבה ומעשה בראשית- דוגמאות קלאסיות.

אסור ללמוד "חוכמות חיצוניות"- הכל נמצא בתורה, למה צריך ללמוד ספרות, פילוסופיה? זה הכל בתורה- מה יפה מה לא יפה... וכו', הכל נמצא בתורה. מבחינת לימודי מדעים- אם יש לכך שימוש פרקטי, אין עם זה בעיה. הרבה מאוד המצאות היום- מקורן בסיפוק יצר הסקרנות. לא מעט מההמצאות הגדולות בעולם, הומצאו "בדרך אגב", אדם התעסק במשהו מתוך סקרנות וגילה משהו במקרה. לעומת אדם שעוסק במחקר, שהחשיבה החופשית שלו ממוקדת בנושא אחד, אין את האפשרות לפרוץ. פרנסיס בייקון- אנגלי: "ידע שווה כוח" ← נאמר שמכאן התחיל המדע המודרני. **אדם משכלל את החיים**

בשביל כוח, לשימוש פרקטי. ועד אז התפיסה הייתה אריסטו- מתוך סקרנות, הרצון לדעת...מה שמסקרן חוקרים. חוקרים מה שבא.

מה עם מוזיקה? למטרות מסוימות- לשמח חתן כלה לדוג'. כאשר עוסקים במוזיקה למטרה פרקטית- ככה גם הרמה נמוכה יותר, כשמנגנים למטרה גבוה יותר, לדוג' - לנגן בביה"מ שיבנה בקרוב, הרמה הרבה יותר גבוה.

תכלית הפילוסופיה הוא סיפוק יצר הסקרנות- זהו יצר שאין לאדם בחירה אם לספק אותו או לא. האם מנסה לספק אותו בצורה טבעית. הרמה של סיפוק היצר היא תלויה באדם.

אם נבדוק את מושג הפילוסופיה ביהדות- "תורה לשמה"- לא נלמדת ע"מ לספק את יצר הסקרנות- היא פשוט נלמדת כי זו חובה, אנו מצווים ללמוד את התורה. לומדים כדי לדעת מה לעשות, ועשייה נכונה היא התכלית של האדם בחיים. מה פירוש המילים תורה לשמה? - לשם קיום התורה. לא לשם הידיעה, לא לשם קבלת שכר. חז"ל מפחדים שילמדו את התורה לשם השכר בעולם הבא, הם לא העלו בדעתם שאדם ילמד תורה כי זה "ישתלם לו", רק כדי ללמוד תורה- כדי לדעת איך להתנהג. ידיעה לשם ההתנהגות איננה ידיעה לשם הסקרנות.

מתי יהודים כן עסקו בפילוסופיה?

הדוגמא הקלאסית- הרמב"ם- ישנן 2 אפשרויות של אפולוגטיקה מדוע יהודים יעסקו בפילוסופיה:

מטרות אפולוגטיקה- הגנה, הצטדקות- כאשר יהודים באו למגע עם התרבות החיצונית- עם היוונים לדוג', הם יזדקקו לפילוסופיה בעיקר למטרות האלה. הראשון שעסק- ידידיה האלכסנדרוני- "פילוי". רצה להראות שהתורה שלנו לא סותרת את הפילוסופיה, אלא משלימה אותה, הן משלימות אחת את השנייה. התרבות היוונית נחשבה לעליונה בעת העתיקה, ואסור היה שיסתרו אותה- ולכן היה רצון להראות שהתורה לא סותרת. המטרה השנייה הייתה להראות שהפילוסופיה טועה ותורת ישראל היא עליונה לפילוסופיה והיא עדיפה. הרמב"ם טען זאת, שהתורה עליונה לפילוסופיה, לפי הפילוסופיה העולם הוא קדמון, ובתורה כתוב "בראשית ברא ה'..." העולם הוא חדש. הרמב"ם השתמש בפילוסופיה כדי להוכיח את אמת התורה. משתמש בשכל האנושי בתור כלי להוכיח שהתורה עדיפה, ומחר יגיע מישהו ויוכיח גם עם השכל שהפילוסופיה עדיפה...הכניסה של הפילוסופיה לתוך היהדות- הפכה את העיסוק לאפולוגטי. דת ישראל לא מאפשרת

השכלה לשם השכלה, ידיעה לשם ידיעה. דוגמא נוספת- אלגוריה- המצאה יוונית, המורכבת משתי מילים: (לדבר) Allos & agoreo (אחר). כשהדיבור הוא בדרגה אחרת, הכתוב מדבר על רובד אחר ומעלים אותו לדרגה אחרת. המקור לאלגוריה- בעולם ההלניסטי הייתה אסכולה של אנשים משכילים (אסטואים) שהגיעו כמעט לאבחנה שיש אל אחד בא לידי ביטוי בכמה דרכי פעולה שלו. מצד אחד הם מחויבים להגיע לטקסים של הפוליס ומצד שני הם לא ממש האמינו בזה- הם האמינו באל אחד ויחיד. לכל סיפורי המיתולוגיה הם עושים אלגוריה- לא להאמין באותם סיפורי אלים אבל בתודעה הם עבדו אל אחד ויחיד שבא לידי ביטוי בכוחות שונים בדמות אלים שונים וכך הם מסוגלים להמשיך לשרת את האלים. מה ההבדל בין השימוש שעושים הסטואים והיוונים באלגוריה לבין השימוש היהודי באלגוריה- שיר השירים זהו דוגמא קלאסית לאלגוריה (הוא על גבול הפרונגרפיה)- שיר השירים הוא קודש ע"פ חז"ל. זהו פירוש אלגורי. **בעוד שהאלגוריה היוונית הולכת מהקודש אל החול האלגוריה היהודית הולכת מהחול אל הקודש.** היווני הוא בעצם חילוני שמשתתף בטקס דתי, הוא עושה אלגוריה. לוקח טקס דתי והופך אותו לטקס חילוני. הוא לא מאמין באותם אלים כפי שהמומן מאמין בהם. היהודי לוקח טקסט חילוני לגמרי- סיפור אהבה- והופך אותו לקודש הקודשים. טקסט, פעילות שאין לא תכלית הלכתית, הקשורה ליעוד של האדם בעולם הזה אין לו מקום. ואם יש טקסטים שלא שייכים אני הופך אותם לשייכים- עושה אלגוריה.

דת ומוסר

ע"פ לייבוביץ' דת ומוסר הן קטגוריות נפרדות, אף אחד לא ערער על כך מעולם. אך אלו הן שתי קטגוריות שלא ניתן ליצור קשרים ביניהן- על כך החלו לערער. יש לאדם ציר בחיים- והציר הזה הוא הציר שאלו הוא משווה כל דבר שהוא עושה בחיים, עושה נכון/לא נכון, סרגל כלשהו, אין לאדם שני סרגלים, אין דבר כזה בעולם. או שהציר של האדם הוא מוסר או שהציר של האדם הוא הדת. כאשר אדם עושה משהו והוא אדם מוסרי, מהו הציר שמולו האדם שופט את עצמו- מול הזולת, מול אדם אחר. בדת, הציר של האדם הוא האל. "ואהבת לרעך כמוך, אני השם"- הצירוף הזה של "אני השם" בסוף- מראה על כך שזה ציווי השם.

חטא ההיבריס היווני- בדת יוון, בעבודת האלים היוונים- יש הפרדה מוחלטת בין אלים לבין בני אדם, זה לא אומר שיש נתק- יש קשרים, אך כשאתה מבקש משהו מהאל אתה יודע "אני פה והוא שם"- וכשאתה עובר על זה, אתה עובר חטא היבריס- לעבור את הגבולות. סזיפוס גילה סוד של האלים- עונשו היה לגלגל אבן מתחתית ההר לראש ההר הלוך חזור (עבודה סזיפית ☺).

גאווה ביוון זהו מידה טובה, אריסטו מנה מידות נפש טובות של האדם- אומץ לדוג', וגם- megalopsychia- גאווה.

Mikropsychia- שפלות נפש. טוב להתגאות, טוב להשתחצן בתנאי שיש לך על מה! למה זה טוב מאוד?

- תרבות מתפתחת בעקבות חיקוי מתוך תחרות. כי תחרות סתם היא לא טובה, חיקוי סתם זה גם לא טוב, רק הצירוף הוא טוב. אדם מצליח במשהו מסוים וכולם ירצו לחקות אותו ולהתעלות מעליו- תחרות, הצירוף הוא הזולת.

מתקופת ימי הביניים המיקרופסיכיה (הצניעות)- הפכה לתכונה הטובה, הציר שמולו האדם מודד את ההישגים שלו, הוא האל, ומול האל אין במה להתגאות, כל ההישגים שלך הם 0 מול האל.

זהו בדיקו ההבדל בין מוסר לבין דת. **ביוון ציר החיים הוא מוסר, וביהדות הוא הדת.**

היום, אין צניעות, יש יחצנות- אדם רוצה לפרסם את עצמו. מה שאומר שאיבדנו את האל. חזרנו לידיעה ליוונים אבל לא לגמרי, במקום לחזור למגלופסוכיה (גאווה ושחצנות) חזרנו ליחצנות. מה ההבדל בין יחצנות למגלופסוכיה של יוון העתיקה? המגלופסוכיה- האדם היה באמת גאה במה שהוא עשה, הוא חי בחברה קטנה, וזה גרם לפיתוח התרבות.

היום, השמחה היא שמחה לאיד, תחרות, היחצון מטרתו להשפיל ולהוריד את האחר, שמנסה להוריד אותך בחזרה, ואין לזה סוף.

במוסר-הציר הוא הזולת. בדת-הציר הוא האל.

כל עניין הבעייתיות בין דת לבין מוסר לא התחיל בכלל ביוון העתיקה. היוונים העתיקים פטורים מהבעייתיות, כי מוסר הוא אנושי. אין לאלים היוונים שום עניין ב-איך בני אדם מנהלים את החיים שלהם. האלים הם פקידים לתחום שלהם. לפעמים אלים מתערבים במוסר, אבל מי שקובע את המוסר הוא האדם. אדם יכול לפנות לאל לגבי אדם שפגע בו, והאל מערס אך לא מחייב אותו בשומדבר.

בספר בראשית אברהם אומר לה' בהקשר לסדום- "אתה השופט כל העם לא עושה משפט?!" כלומר, אומר לה' שהוא מחויב גם למוסר, אתה שקבעת את חוקי המוסר, מחוייב להם. ביוון, היוונים מראש לא נותנים לאלים את המוסר, הם לא קשורים למוסר ולדרכי התנהגות- **מכאן גם שאין ולא יכולה להיות השאלה של מוסר כפול**- כלפי אחד עושה באופן אחד וכלפי אחר עושה אחרת. חוקי מוסר חלים על כולם.

מכאן גם נובע, שמוסר/חוקי מוסר משתנים. וזה קשה מאוד לדתי יהודי לקבל, גם ביהדות חוקי המוסר משתנים. לגדולי ישראל יש מכניזם מאוד משוכלל איך לשנות בפועל חוקי מוסר אבל בהלכה יראה ששומדבר לא השתנה. דוגמא- כתוב בתורה "מחוק תמחה את זכר עמלק..." - אם אתה רואה בן עמלק אתה צריך להורגו. וזה לא קורה כיום. **המוסר השתנה**. הרמב"ם אמר על כך שצריך לעזוב את זה, כי כבר אי אפשר לדעת מי מזרע עמלק. הנסיבות השתנו. **כאשר הנצרות עולה לשלטון, האויב הגדול שלה היא הפילוסופיה**, כי הנצרות בתור זרע של היהדות מציבה לאדם דרך חיים כיצד לחיות, והפילוסופיה הציבה דרך אחרת, לא האלים היווניים- הם מעולם לא היוו איום על הנצרות. **הם נלחמו בפילוסופיה**, וגם הושפעו ממנה בסופו של דבר.

המוסר הוא דרך חיים שלמה המבוססת על חיי התנהגות שאם אתה הולך לפיהם אתה תגיע אל האושר. אלים **האם דת ישראל היא דת מוסרית?**

וודאי שכן, כל תרי"ג מצוות מביאות את האדם אל האושר, ה' הוא מוסרי.

ביוון, לאלים אין שום עניין במוסר, לפעמים אלים מתערבים בבני אדם שאינם שומרים את החוקים, שהם קבעו לעצמם בעצם. האלים יכולים להתערב ולהעניש אדם העובר על אחד החוקים. **למה האלים לכאורה מקפידים על קיום כללי המוסר אצל בני האדם?** -חברה שאינה תקינה, שלא שומרת על עצמה כחברה מן הסתם תתפורר, האלים מעוניינים שתהיה חברה אנושית שמתקיימת, והיא מתקיימת בזכות החוקים, כי **אם החברה תתפורר לא יוקרבו קורבנות לאלים**. צריכים לשמור על המוסר ועל החוקים כדי שתתקיים חברה. מוסר זה דבר אנושי, ואדרבא הוא אמור להשתנות, כי התנאים והחברה משתנים עם הזמן. בהבחנה בין יוון לבין יהודה, תמיד צריך להיכנס לראש של האלים. כי היוונים לא מבינים איך קורה כזה דבר שהאלים קובעים את המוסר ולא האנשים עצמם.

ה' הוא בוחן כליות ולב, זה המשפט הטוב ביותר להשתמש בו כדי להצביע על ההבדל בין יהודה ליוונים. בתרבות יוון המוסר הוא אך ורק אנושי.

אפיקורוס- פילוסוף דגול, תכלית החיים על פיו היא הנאה. הוא אבי התורה ההדוניסטית (הנאה).

- כאשר הפילוסופיה נכנסה לישראל היא התקבלה ב-2 צורות:

צורה ראשונה- "יהוד"- לצבוע את אותם יסודות פילוסופים ביהדות. להכניס אותם פנימה לתוך ישראל, אבל לצבוע אותם בצבעים יהודיים. אחד התחומים הבולטים- המוזיקה, תורת הסוד- הקבלה. בעת העתיקה לא קיימת התובנה ששני בני אדם בשני מקומות שונים יכולים להגיע לאותו דבר. תמיד מחפשים מי הראשון שהגה את אותו הדבר, וזה לא נכון, יש דברים שקל להגיד מהו המקור, אבל יש הרבה דברים שעברו "יהוד". "היהוד" הוא לאו דווקא דבר רע. זה מנהגים שהונחלו.

צורה שנייה- "מי יותר טוב"-אפולוגטיקה- כאשר הפילוסופיה מגיעה לתחומי ישראל, מתחילים להתנגד לה וליצור וויכוחים מי יותר צודק היהדות או הפילוסופיה, או שהן משלימות אחת את השנייה.

Logos- נאום, בדרך כלל היה נאום התביעה.

Apologos- נאום מנגד, בדרך כלל היה נאום ההגנה. (המילה התנצלות באנגלית באה, מכיוון שנאום ההגנה כלל תמיד התנצלויות והצטערות).

המונח אפולוגטיקה- מעין התנצלות/מגננה נגד משהו שתוקף אותי. פה אנחנו מזהים 2 סוגים של אפולוגטיקה- אפולוגטיקה חיובית- להחזיק באמונה, ולא לשלול דברים אחרים. זוהי דרך הרבה יותר קשה מהאפולוגטיקה השלילית. אפולוגטיקה שלילית- החרדים הם אפולוגטים שליליים, להוריד את האחר על מנת להעלות את עצמך. לדוג', הם פוסלים המון דברים, ובכך אוטומטית אתה עולה.

מאז שהיוונים הופכים לאויבי ישראל (חנוכה), תרבות יוון נכנסת שוב לישראל בתקופת ההשכלה, **המאה ה-18**. הייתה תרבות אירופאית במדינה, הגיעה האמנציפציה, היהודים נכנסים לאוניברסיטאות ומקבלים השכלה וכו'.

זוהי תרבות יוון בדלת האחורית. דיברו על שיפור איכות חיים, לא על דת. דבר שהמקורות שלו הוא ביוון.

ויכוח גדול בין הרבי מילובביץ' לבין החרדים. היהודים חיכו לנפלאון ברוסיה בקוצר רוח, אחרי ששמעו איך היהודים בצרפת פורחים. ומילובביץ' אמר - "בונפארט טוב ליהודים, אסון גדול ליהדות".

מה שנכנס בדלת האחורית נכנס הכי טוב, זה מה שקרה החל מהמאה ה-18.

השלב הראשון- הלניזם

שלב שני- תקופת ההשכלה.

שלב שלישי- מדינת ישראל. החגים היהודיים קיבלו צבעים לאומיים.

אחריות האל להצלחת העם

מי תלוי במי, העם באל או האל בעם?

- תלוי אצל מי,

- אצל היוונים- האל תלוי באדם. אין אחריות האל להצלחת האדם.
- ביהודה- האדם תלוי באל. כל דבר שקורה "מפני חטאינו", מאשימים את כולם, כולם אשמים. לא מאשימים קבוצה ספציפית. החל מהשואה באירופה, התחילו להאשים בצורה ספציפית. "השואה קרתה בגלל הציונות".

רשות היחיד מול רשות הרבים

ביוון יש הבחנה ברורה, קטגורית בין רשות היחיד לרשות הרבים עד כדי כך שבעצם כל חייו של היווני הם בחוץ, בבית הוא כמעט לא עושה שומדבר. פולחן האלים הוא בחוץ. לא איכפת ליוונים מה אתה אומר על האלים בבית שלך או עם חברים. כל זמן שאתה ברשות הרבים אתה שומר על הפה שלך.

ליוונים לא איכפת שסוקרטס אומר דברים שלילים על האלים, אבל הוא נענש- למה? אם אתה תלמד דברים לא מקובלים על האלים, צעירים ילכו אחריו, ויושפעו ממך, ויהיו נגד האלים- זה עוד לא כ"כ נורא. אבל מה שנורא זה שהם לא יקריבו להם קורבנות, מה שיכול לגרום לאסונות- סערות בים וכו'. אין בעיה שיהיו נגד האלים, מה שחשוב זה שפרודוקציה תשמר. יש הפרדה בין רשות היחיד לרשות הרבים. עבודת האלים היוונית- היא עבודת האלילים ברשות הרבים. בתור אזרח הפוליס, הוא עובד את האלים.

ביהדות, הדת היא של המשפחה, אדרבא- לרשות הרבים ביהדות אין כמעט משמעות. יש הלכות- כדי שבני האדם יחיו בחברה תקינה. הדת היהודית נכנסת לתוך המשפחה, אל תוך הבית פנימה- זה מה שחשוב. לא מה שקורה בחוץ. הזהות היהודית נוצרת בבית פנימה.

*אומר, שחרדים מתייוונים- רוצה לאכול חזיר בבית, תאכל, אבל לא למכור בסופר, זו התייוונות- צריך להכנס לאדם אל תוך הבית! להגיד "לא איכפת לי מה אתה עושה בבית"- זו התייוונות. ליהודי אמיתי לא צריך להפריע מה קורה ברחוב, רק מה שבפנים.

רוב העיסוק של היווני הוא בחוץ- האגורה והבית. האגורה ביוונית הוא מקום שבו מתאספים ומדברים. בבית הוא רק ישן ואוכל. יהודי עושה הכול בבית.

הבדל מאוד חשוב- ההבדל בין טקס לבין פולחן. יהודים שונאים טקסים- רואים בהם משהו מלאכותי. טקס הוא מושג יווני (בגלל זה טקסים בארץ נראים כמו גן חיות ☺), טקס נוצרי הוא מתוקתק, מסודר- כי זה "עושה להם את זה", האסתטיקה. אצלנו זה האתיקה. רגש לעומת חוויה.

יש קשר מאוד גדול בין אופי הזהות ומקום עיצוב הזהות. אצל היוונים מקום עיצוב הזהות הוא בחוץ ולכן גם האופי יהיה לאומי. אצל היהודים מקום העיצוב הוא בבית ולכן אופי הזהות יהיה דתי.

- רק דרך הפוליס- האזרח יכול לעבוד את האלים.

מהי הדת שממשיכה את עקרון הפוליס כיום?

כיום בנצרות הקתולית, אין דרך להגיע לישועה, ואל האל אם הוא לא מגיע פיזית לכנסייה. אין דרך להגיע אל האל ללא הכנסייה. ולכן הופיעו הפרוטסטנטים- כל אדם יכול להגיע בכוחות עצמו אל האל. לא רק דרך הכנסייה.

בפוליס יווני, היתה האגורה- בה נפגשו האזרחים, ודנו בעניינים פוליטיים.

כמו כן, היו להם חגיגות מאוד מפוארות ומאוד יפות. לעומת זאת- ביהדות העיקר זה המשפחה- בתוך הבית פנימה.

אין כמעט אירועים המוניים ביהדות.

מה עדיף? -אין עדיפות, כל עם- עם מה שמתאים לו. מקום עיצוב הזהות ואופי הזהות קשורים זה בזה. העובדה שמקום עיצוב הזהות משתנה- משפיע על אופי הזהות

אם מקום עיצוב הזהות הוא בחוץ אז אופי הזהות יהיה לאומי. ואם מקום עיצוב הזהות יהיה בפנים- אז אופי הזהות יהיה דתי. ליהודים יש בעיה עם טקסים, הם רוצים את האמת- טקס הוא משהו מלאכותי. "לא הקטע שלנו". באומות העולם-

אין טובים מהם בטקסים. טקס בנצרות, או באופן כללי טקסים.

ביהדות, נגדיר את הטקסים המרובים כפולחן-

טקס בנוי על חוויה- חוויה בנויה על חושים= אסתטיקה. אסתטיקה עובדת באומות העולם.

פולחן בנוי על רגש החובה= אתיקה.

מה ההבדל בין טקס לבין פולחן?

מבחינה פילוסופית, פולחן קשור ב-"מה?" וטקס קשור ב-"איך?"

כלומר בפולחן- העיקר שאתה עושה מה שצריך לעשות, לא משנה איך. ובטקס- מה שחשוב זה איך עושים את זה- מדייקים בפרטים.

יש חשיבות ל"איך" ביהדות אבל לא ברמה מדוקדקת כמו בטקס. הזהות היהודית היא זהות דתית.

פולחן	טקס
מה	איך
רגש	חוויה
	חושים
אתיקה	אסתטיקה
	דיוק
	בפרטים

הקשר בין האל לבין הקבוצה שונה מהותית בין יוון לבין היהודים, האל ביוון לכאורה דומיננטי מאוד בחיים של היוונים- אבל הוא דומיננטי כלפי חוץ, ע"י פסלים וכו'...

ביהדות, האל כביכול בשמיים, אבל הוא הרבה יותר קרוב. היחסים הבסיסים שלנו עם ה' הוא הברית- זה משהו נוקשה- זה מה שנותן יציבות שאין כדוגמתה. אצל היוונים המילה ברית ביהדות מקבילה ל-"מקח וממכר", הם נותנים לאל דברים חומריים והוא מחזיר להם את מה שהם צריכים.

בחטא העגל, ה' בהתחלה רצה להשמיד את כל העם, ומשה בעצם מזכיר לו שיש ברית (אברהם), זה כמו חוזה. אין מה לעשות כשיש ברית. ה' מוגבל במעשיו. האדם גם מוגבל. גם אם יהודי מתנצר, כשהוא מגיע למעלה, הוא יעבור דין ככל יהודי.

אצל היוונים עבודת האלים ("הדת") משועבדת ללאום, אין להם שומדבר מעל הפוליס, כל מה שמחוץ לפוליס נתון לשלטונה של הפוליס. ובעוד שביהדות, הדת מתמצאת בלאום. היוונים רואים את היהדות בצורה כזאת שהדת משתלטת על הלאום.

ולכן, הקשר בין הדת הלאום הוא קשר של זהות. אין בעצם דת, יש לאום. הדת מתמצאת בלאום. כיום, לכאורה הדת משועבדת ללאום, אבל הדת לא באמת משועבדת ע"י הלאום. לדוג', זוג חייב לעבור חופה, כדי לקבל זכויות של נשואים. הציונות לקחה את אותה הפורמולה של היוונים, וניסו להשליט את הלאום על הדת. אבל זה לא יעבוד, כי לדת יש כוח בלתי הגיוני, כי בכל מדינה אחרת זה לא היה קורה. אבל עדיין, הריבונות היא של המדינה. והיא יכולה אפילו לפסוק בענייני דת (ביה"מ העליון). באומות העולם, הלאום משפיע על הדת. נוצרי קתולי מפולין יכול להיות שונה מאוד מנוצרי קתולי בניו יורק.

אם את היוונים לא מעניינת בכלל רשות היחיד והעיקר הוא רשות הרבים, איך אנחנו יכולים להסביר את מה שקרה בחנוכה?

איך אנטיוכוס נכנס לכל בית ובית, ובדק האם האדם עשה ברית מילה או לא, לכאורה המעשה הזה הוא אנטי יווני לגמרי, אם מה שחשוב בפוליס היווני זה החיצוניות, ואנטיוכוס נכנס בית בית, לתוך הווריד היהודי- זה נוגד. רוצה לטעון, אין כאן גזירות דתיות, זוהי לא מלחמת דת ורוח. אנטיוכוס לא גזר על הדת היהודית. לכאורה זה נראה כמו רדיפה דתית.

אנטיוכוס בעצם שפט את היהודים לפי המושגים שלו, אלו הן גזירות לאומיות ולא דתיות.

דוגמאות לרדיפות דתיות:

- האינקוויזיציה הנוצרית- יש הרבה מאוד דמיון בין 2 הדתות. כי כשהם ביקשו מהיהודים להמיר את דתם, הם ידעו בדיוק מהי היהדות. יש מכנה משותף בין הרודף לבין הנרדף. עם אנטיוכוס- אין שום יכולת להכיר את הדת של השני. הגזירות הללו הן לא דתיות.

היוונים תמיד חיים בצל של תרבויות המזרח, כמו היהודים-הם אף פעם לא חיו בוואקום. כבר בשחר ההיסטוריה, המאה ה-7, לפני הספירה יוונים מתיישבים באזור שנקרא אז אסיה הקטנה, מערב טורקיה של היום-זוהי נקודה חשובה, כי יש מגע ביניהם לבין הפרסים כי זה בגבול של האימפריה הפרסית- והיו ביניהם חיכוכים, הפרסים נכנסו לאותן המושבות היווניות במערב טורקיה, והחל מרד בין היוונים לפרסים, כאשר היוונים מעטים בהרבה לעומת הפרסים, כל הפוליס היווניות יצאו ביחד נגד הפרסים והצליחו לנצח אותם. הקרב המפורסם נקרא קרב "מרתון"- הוא נמצא 42 ק"מ מאתונה. הניצחון של היוונים על הפרסים היה בשנת 490 לפנה"ס. הפרסים לא משלימים עם ההפסד הזה, ולאחר 10 שנים מתחילה המלחמה הבאה, שבראשה- קסרס- אחשוורוש- הקרב המפורסם במלחמה זו בשנת 480 לפנה"ס נקרא "טרמופילה".

לאחר המלחמה הזו מתחילה התקופה הקלאסית ביוון, החל משנת 480 לפנה"ס- סוף המלחמות הפרסיות ועד 430 לפנה"ס. בתוך אותן חמישים שנה שתי הפוליסות החזקות- אתונה וספרטה (ספרטנים עושים הרבה ומדברים מעט) מתעצבות בתוך עצמן ובשנת 431 פורצת מלחמה, לא סתם בין ספרטה לאתונה, אלא בין ספרטה ובעלות בריתה לבין אתונה ובעלות בריתה- זו היתה מלחמת עולם הנקראה- "המלחמה הפלופ ונסית". אתונה הפסידה במלחמה. הספרטנים ניצחו ניצחון גדול מאוד. הרבה אנשים אמרו שזה בגלל הדמוקרטיה- היא גרמה להפסד. לאחר המלחמה אתונה מחוסלת לגמרי. בסופו של דבר כל הערים היווניות בעצם מותשות. זה חשוב כי בצפון מתחילה עלות מלכות בשם "מוקדון"- הם לא בדיוק יוונים, באמצע. זו הייתה מלכות די פרימיטיבית שעלתה לגדולה. פיליפוס ה-2 מקדם את הממלכה הזו. ומתחיל לעשות דיפלומטיות ולאט לאט מתחיל להשתלט על הערים היווניות. היווניים "נוכרים" מאוחר מידי, ויוצאים למלחמה כנגד פיליפוס והוא ניצח אותם- שנת 338 לפנה"ס. עכשיו פיליפוס, הוא לא בדיוק שליט הוא "הגמונו"- מנהיג. הייתה הקפדה לא לקרוא לעצמם מלכים או שליטים. פיליפוס תמיד חולם על המזרח. אז תרבות המזרח הייתה עשירה הרבה יותר בכל המובנים לעומת תרבות המערב (בשונה מהיום). לא בטוחים אם הוא רוצה לכבוש את האימפריה הפרסית, אבל הוא התכוון לעימות. בזמן ההכנות, הוא נרצח על יד הבן שלו- אלכסנדר מוקדון. ב490 כאשר הפרסים נכנסו ליוון, הם נכנסו לאתונה ושרפו את האקרופוליס- שם היו המקדשים ומוסדות הציבור. היוונים לא ישכחו את זה לעולם, מעבר להרס היה עלבון גדול. אלכסנדר מוקדון קורא ליוונים לנקום ביחד את שריפת האקרופוליס. לא כולם נענו אבל הוא יוצא למלחמה. והוא הצליח לכבוש את כל האימפריה הפרסית בפחות מ10 שנים. הגיע כמעט עד הודו.

יש תאריך אחד שבו ההיסטוריה היוונית משתנה- שנת יציאתו של אלכסנדר מוקדון למלחמה 333/4, או יום מותו 323. המזרח היה הרבה יותר עשיר מאשר המערב (הפרסים תמיד נראו גדולים). הוא יוצא למלחמה, לכבוש את המזרח, והוא כובש את כל המזרח תוך פחות מ-10 שנים. מגיע כמעט עד הודו. אלכסנדר מצליח לכבוש, אבל הוא לא מספיק לשלוט- וכמובן שהוא לא מצליח לאחד בין מזרח למערב. תוך כדי המסע שלו הוא ייסד הרבה ערים- כולן נקראו אלכסנדריה (ואחת מהן נשארה עד היום). הוא לא סמך על אף אחד, רק באנשיו- המוקדונים הוא שם כשרי צבא. ואת היוונים הוא שם כאחראים על העניינים הכלכליים. אלכסנדר מוקדון לא "זכה" להתעמת עם אותן ערים שאותן הוא כבש. מעולם לא היה בעת העתיקה מלך שיכול היה להחזיק צבא שיוכל להחזיק שטח צבאי גדול. אלכסנדר לא מספיק אפילו לנסות. פרס היא מעין "גולם" שאף אחד לא שלט בו. ההבדל העיקרי בין המזרח לבין מצרים הוא שבמצרים כולם היו עבדים.

כשאלכסנדר מת, העובדה שהוא מת היא פחות בעייתית, מה שבעייתית זה שהוא מת לפתע פתאום. והבעיה שלא היה יורש. אז הצבא המוקדוני, המליך שרי צבא, אנטיפטרוס (חבר של אלכסנדר שנשאר במוקדון), סלווקוס ותולמיוס. תולמיוס קיבל את מצרים וסלווקוס קיבל את כל המזרח מסוריה כמעט עד הודו. אנטיפטרוס קיבל הכי פחות. סלווקוס קיבל שטח גדול יותר, אבל זה היה "קן צרעות". אין איחוד תרבותי-לאומי-דתי. חיו במזרח עמים שמחפשים הזדמנויות למרוד. עמים ברבריים. תלמי קיבל את מצרים- קיבל עם של עבדים, עם שכבר 1000 שנה משועבד. יש אחידות תרבותי-לאומית וכו'.

- ישראל של היום נמצאת בדיוק בין סלווקוס לבין תלמי- ע"פ החלוקה המקורית א"י שייכת לסלווקוס (דרום סוריה דאז). ישראל נפלה לשלטון תלמי, אבל פורמאלית סלווקוס מעולם לא ויתר עם יהודה.

למה להם להלחם על ישראל? - כי בקצה מתחיל כל הבלאגן. ישראל שייכת מבחינה פורמאלית לסלווקוס. ארץ ישראל הופכת להיות תחת שלטון תלמי, כי יש לו את כל המזרח. מתי סלווקוס יחזור להתעניין בארץ ישראל? עד אמצע המאה ה-2 סלווקוס לא מתעסק עם ישראל, לא מפריע לו.

איחוד הממלכה- מבחינה תרבותית ולאומית- האם יש כאן גם אספקט בטחוני? - כן. וכבר אנחנו נכנסים לראש של סלווקוס לגבי גזירות דתיות. יש כאן סכנה בטחונית מעבר לדת. לסלווקוס יש אינטרס שתהיה אחדות תרבותית ודתית בכל הממלכה שלו. יש הכרח שלכולם תהיה אותה תרבות. **כי כאשר יש בעיה תרבותית זה עלול להתבטא בבעיות בטחוניות.** **חטא אימפריאליזם-** עם מסוים רוצה להתפשט החוצה ולכבוש עמים אחרים.

בעת העתיקה אין דבר כזה חטא אימפריאליזם, אי אפשר בלי אימפריאליזם. גם בתנ"ך- מלחמת רשות. אבל יש חוקי מלחמה בתורה, זכותך להתרחב אבל יש חוקים.

לכל עם יש את הזכות לרצות ולהתפשט. חייל בצבא הליניסטי מתפרנס מהביזה (לבזוז אנשים), אם אין ביזה הוא מקבל שכר בסיסי. **מכאן ניתן להסיק שצריכות להיות כל הזמן מלחמות כדי שהחיילים יתפרנסו.** האימפריאליזם "משמן את גלגלי המכונה".

סלווקוס, צריך להחזיק את כל הסיפור הזה. בתחילת המאה ה-3 לפני הספירה, 280, סלווקוס מבין שאין לו סיכוי לשלוט על כל מה שהוא קיבל בירושה באופן פורמאלי. בהתחלה הוא הקים עיר בירה במרכז המזרח (בערך עיראק)- סלבקיה. והוא רואה שאין לו סיכוי, אז הוא שם את פניו לכיוון מערב, הוא מקים עוד עיר בירה בסוריה- אנטיוכיה (על שם בנו, צפון סוריה של היום-חאלד). הוא העדיף ללכת לאזור המערב, כי זה איזור מיושב יותר, לעומת המזרח של המזרח שהיה מלא בשבטים פראיים. כשהוא מתיישב בסוריה, הוא לא מסתפק בכך. ומתחיל רצון לכבוש לכיוון מערב- מצרים, ארץ ישראל- פה כבר עומד תלמי. החל מהמאה ה-3 אנחנו מזהים 5 מלחמות סוריות- כי הן נלחמות על כיבוש א"י. המלכים הסלווקים נלחמים במשך כל המאה ה-3 לספירה נגד התלמיים על א"י. שנת 219 לפנה"ס- הגענו לאנטיוכוס השלישי. בשנת 198 עולה במצרים לשלטון ילד בן 5, ואנטיוכוס הגדול עולה לשלטון ביהודה.

*אין תאריכים במבחן, אבל יש תכנים.

היהודים כמעט 100 שנה תחת שלטון תלמי, ועכשיו אנטיוכוס עולה לשלטון- ומן הסתם שאיפתו הבאה היא מצריים. והחלום הגדול שלו, כמו כל מלך הליניסטי, הוא להיות "אלכסנדר החדש". אנטיוכוס עושה ברית עם מלך מוקדון- פיליפוס. וגם הוא רוצה את מצריים. הכל נראה מביטיח (כי השליט היה צעיר). אבל הוא שוכח וגם פיליפוס שוכחים את רומא. רומא היא בסך הכול עיר קטנה שנמצאת לקראת צפון איטליה- רחוק מאוד במערב. נמצאת באיזור גיאוגרפי שנקרא לטיום-

מכאן השפה הלטינית. ורומא בסופו של דבר משתלטת על כל איטליה ועל כל לטיה. רומא לא שיעבדה את כל איטליה אבל היא השתלטה עליה. **לרומא היה כלל- "הפרד ומשול"- Divide et Impera.** רומא דאגה כל הזמן שלא ייווצר כוח גדול מידי.

אם הכוחות מפוצלים היא יכולה לעשות ברית עם כל קבוצה בנפרד, וכך היא מובילה את העניינים באיזור. העמים לא משועבדים. הכי חשוב שלא ייווצר כוח גדול מידי. בעצם הם יצרו כוחות קטנים המופרדים אחד מהשני אבל נשלטים ע"י אותו גורם. רומא עסוקה בהשתלטויות באיטליה עצמה ובכלל לא מעניין אותה המזרח. בסיציליה יושבות מושבות יווניות ובנוסף עם חזק מאוד- קארטאגו- הפונים. הקארטאגים מקורם בצור- הם שמים. חניבעל היה המצביא המהולל ביותר של הפונים- כמעט הצליח לחסל את רומא, בסוף לא הצליח ורומא חיסלה אותו, ובשנת 202- נערך הקרב המפורסם "קרב זאמה" בראשותו של סקופיו- בעצם מוסר האיום הכבד ביותר שהיה אי פעם לרומאים, וזה נותן להם "כרטיס" להמשיך למזרח. **הכיבושים של הרומאים הופכים את החברה הרומאית לחברה נהנתנית, בעלת תאוות בצע.**

שיעור ראשון סמס' ב-04.0.13

סלווקוס ופיליפוס בברית נמצאים מול מצריים, וזה לא מוצא חן בעיני רומא. רומא מכונה "אוהבי יוונים".

(Timeo Danaos et dona ferentes) - זה מה שאמר הנביא בטרוריה לפני שהכניסו את הסוס- "אני מפחד מהיוונים ובמיוחד כשהם מביאים מתנות" הרומאים יוצאים ל-2 מלחמות- נגד פיליפוס, נגד מוקדון בשנת 197 לפנה"ס. ומנצחים אותו וכך לא מתאפשר לו לקיים ברית עם סלווקוס. בשנת 190 יוצאים הרומאים לקרב נגד אנטיוכוס השלישי והם מנצחים אותו "קרב מגניזה". ב-190 הרומאים מנצחים אותו, והוא נאלץ לוותר על החלומות שלו. בשנת 188 נחתמת ברית בין אנטיוכוס ליוונים- ואנטיוכוס צריך לשלם קנס כבד מאוד לרומא. מה שאומר שהוא צריך לצאת לעוד מלחמות. כדי לחייב את אנטיוכוס לעמוד בחוזה שהוא חתם עליו הוא צריך לעשות בני תערובת- בני ערובה. המלך המנוצח צריך לשלוח בני ערובה למלך המנצח. לרוב בני הערובה הם הילדים/הבנים של המלך המופסד. אנטיוכוס הגדול שולח את הבן שלו לרומא בתור בן ערובה- וזה אנטיוכוס של חנוכה- הוא גדל ברומא, אבל עדין מלך. אותו אנטיוכוס ה-4 (הרשע), חי בחברה הגבוהה של רומא, בדיעה שהרומאים עתידים לשלוט. הוא מפנים את העובדה השרומא ביום מן הימים תבוא גם על הממלכה שלו. **רומא מופיעה בנק' הזמן הזו כמפשרת בעולם ההלניסטי.** זו התחושה שמלווה אותו כל הזמן. אנטיוכוס הרשע נמצא ברומא, ואבא שלו יוצא למסע כיבושים- להביא כסף- במזרח, והוא נופל בקרב. **הבן הבכור של אנטיוכוס הגדול עולה לשלטון (187)-** סלווקוס ה-4. אחרי 12 שנה, ב-175 סלווקוס ה-4 נרצח. ובשנה הזו עולה אחיו אנטיוכוס ה-4 (הרשע). אנטיוכוס ה-4 (אנטיוכוס אפיפאנס) בעצם חוזר לממלכה שלו כי הוא מכיר היטב את רומא.

נסקור, מה קורה באופן מקביל באותה תקופה אצל היהודים, שנת 175, אנטיוכוס אפיפאנס עולה לשלטון- לממלכה קוראים סלווקיה (בעצם, לבנון-סוריה-ירדן-ישראל), ולעיר הבירה קוראים אנטיוכיה (חלב הלבנונית של היום). עיר הבירה של מצרים- תלמאי. עד שנת 333 יהודים חיים תחת ממלכות מזרחיות- מצרים, אשור, בבל, פרס...

ובשנת 333 זו הפעם הראשונה שהם נתקלים בתרבות מערבית- האם זה משפיע עליהם? נעסוק היום, האם זה משפיע על החיצוניות או על הפנימיות? **ההשפעה של תרבות המערב על היהודים החל משנת 333 היא חיצונית.** היהודים כמובן יתחילו

ללמוד את השפה היוונית. **לא הייתה השפעה בפנימיות על היהודים,** והם החזיקו במנהגי אבותיהם. היוונים היו אפילו נחמדים מאוד ליהודים. **הבעייתיות הייתה בגולה,** היהודים שחיו בארץ היה להם בסיס, משענת, יש להם ניסיון בכך שהכיבוש משתנה, והיוונים לא נכנסו להם לווריד. **ההשפעה הגדולה הייתה בגולה-** הגלות הגדולה ביותר הייתה **באלכסנדריה (מצרים), כי שם הם היו צריכים למצוא את המקום שלהם, לא היה להם מקום טבעי.**

שלטון היוונים על היהודים הוא תמיד בגדר השפעה חיצונית בלבד, אבל בתוך אותה מסגרת של השפעה חיצונית ולא פנימית, יש להבדיל בין ישראל לבין הגולה- בארץ, זה כמעט ולא משפיע (כמו הערבים בכפרים של היום) לעומת ערבים

ביפוחיפה שמושפעים חיזונית מהישראלים במידה רבה יותר מאשר הערבים שחיים בהרים בכפרים). עד שנת 198, חיים תחת שלטון יווני תלמיאי (בתלמי). עד 333 הממלכה האחרונה ששלטה בישראל הייתה פרס. ליהודים תחת הממלכה הזו היה מצוין, הייתה ליהודים אוטונומיה מלאה. היהודים היו ברובם חקלאים, שומרי מצוות, שמרו על הכתבים הקדושים שלהם. הייתה ליהודים זיקה ישירה למקדש- מה זה אומר? המקדש היה ממש זיקה קיומית- כמו שהיום המוסלמים יכולים ללכת למסגד בהר הבית באופן יומיומי, כחלק מסדר היום. יהודים נהגו גם להיקבר אפילו ליד הר הבית (הר הזיתים)- אסור להיקבר בהר הבית עצמו בגלל "טומאה וטהרה"- אז הם מחפשים את המקום הקרוב ביותר. כמו שהיום במנזרים, הנזירים נקברים בתוך תחומי המנזר- דבר המעיד על אינטימיות עם המקום. כך גם היהודים בתקופה ההיא. במהלך הכיבוש הפרסי, הנציג העיקרי של היהודים מול הפרסים הוא הכהן הגדול- הוא עומד בראש קהילת היהודים. בתקופה ההיא לא הייתה הבחנה בין המושג דתי-חילוני, הכהן היה מנהיג לכל דבר. אחד התפקידים העיקריים של הנציג מהקהילה היהודית הוא גביית המיסים.

הלניזציה - התייוונות - ניתן לזהות תהליך רצוני של הלניזציה בכל מקום שאליו נכנסים היוונים. העמים רוצים בעצם להיות יוונים. התרבות היוונית נתפסת כתרבות נעלה, לכן- כל תרבות שבאה במגע עם התרבות היוונית נתפסת כתרבות נחותה- אבל השינויים הם חיזוניים בלבד. - ערים מזרחיות.

- האם גם עם ישראל יכול לקבל את התרבות ההלנית ולו בחיזונית? - לא.

היו ערים בא"י- כמו עכו, חמת ובית-שאן, שרצו להיות פוליס יווני... בזכות זה הם קיבלו אישור מהשלטון לטבוע מטבעות- ואז זה פותח אפיקי מסחר בכל העולם. ומעבר לזה, מטבע שלך- זה חופש שלך. זה אחד הביטויים הנעלים לחירות. בר- כוכבא- לפני המרד- תבע מטבעות. בנוסף לכך צריך לפתוח שני מוסדות- גימנסיום (התעמלות) ואפבאום (מוסד חינוכי). במקום שבו יש תוכן ויש מסגרת אתה יכול להחליף את המסגרת ולשמר את התוכן. במקום שאין מסגרת ויש רק תוכן, כל ניסיון להוסיף לתוכן הזה מסגרת פירושו פגיעה בתוכן עצמו- כמו ישראל. באומות העולם יש תוכן ויש מסגרת, ואותן ערים שהפכו להלניסטיות עשו זאת מסיבה כלכלית, אבל בתרבות שלהם הם נשארו מי שהם- עכו נארה עכו, בית שאן נשארה בית שאן וכו'. 2 המוסדות היווניים הללו שצריך להקים לא ישנו כלום. הם אפילו שינו את שמות האלילים שלהם- אבל הפולחן נשאר אותו פולחן עתיק שאליו הם היו רגילים.

אחידות לאומית= אחידות בטחונית. יתרון

Syn-Synkretisem - ביחד, kratos- כוח.

הם זיהו בין אלים שונים ע"פ הכוח המשותף- לדוג' היה אל ששמו בל והיה אחראי על הגשם, ואצל היוונים זה היה זאוס, אז הם פשוט שינו את שמו של האל. "הבל שלי זה הזאוס שלך"- אבל כל אחד נשאר בפולחן האישי שלו. שינוי-

השפעה- כאשר השפעה היא לאורך זמן, ההשפעה היא קטנה ולא ניכרת הרס-

עם ישראל, הם אינם תרבות עם מסגרת, אין מסגרת לתרבות היהודית- כל כולה היא תוכן. זה ממלא את האדם מיום שנולד ועד שמת. אין מסגרת, הכול זה תוכן. כשיהודי רוצה להוסיף איזה משהו קטן למסגרת הוא פוגע בתוכן- **ההלניות היא פגיעה בתוכן.**

הגימנסיות הא לא רק "ספורט"- שם מתעצבת הזהות של היווני, הוא כמעט לא חי בבית לא הגמנסיום. זה לא אומר שכל עם ישראל עמד חסין ליוונים, הייתה קבוצה שנקראה מתיוונים- היא רצתה להיות כמו כל העמים. מה שמאפיין אותם זה שהם היו מהאליטה השלטונית.

האם תופעת הסנקרטיזם אפשרית אצל היהודים?

- לעם היהודי אל אחד, אין לו תיחום- תיחום זוהי פונקציה שיכולה לפעול כאשר יש מספר אלים. כשיש אל אחד אין תחומים ותיחומים- ועל כך מתבססת תופעת הסנקרטיזם. ריבוי אלים פירושו- ריבוי תחומים.
- מעבר לכך, דת ישראל- אין לה מסגרת, כל כולה היא תוכן. אין מסגרת שניתן להחליף אותה. ולכן, אם אתה חושב לקבל רק מסגרת כל כניסה של אלמנט כלשהו לדת ישראל- זוהי פגיעה בתוכן עצמו. כשרואים תמונה שהמסגרת לא מתאימה לה זה לא פוגע בתמונה. אבל כשפוגעים בתמונה זה כבר משהו אחר. עם ישראל לא יכול לקבל את "העטיפה" היוונית- כי זה יפגע בו. מה שהיה אפשרי ואפילו רצוי אצל אומות העולם הוא בלתי אפשרי אצל עם ישראל.

עם ישראל, היה ברובו נגד תהליך ההלניזציה, אבל כמובן שהיו מתיוונים. אותם מתיוונים הגיעו ממש לרצח אחים- עד כדי כך!

נדבר על 2 מגמות עקרוניות-

← **היסטוריה מתגלגלת**

← **היסטוריה מכוונת**

ההבדל בין 2 המגמות, לדוג'- "הפתרון הסופי"- התקבל בועידת ואנוה- אבל האמת היא, שלא נמצא שום תיעוד לוועידה כזו או להחלטה כזו. מי שמכיר את מחקר השואה יודע שהנאצים היו אלופים בתיעוד של כל דבר שעשו. יש תזה שמדברת על כך שה"פתרון הסופי" הינה **היסטוריה מתגלגלת- זה נוצר תוך כדי... כתוצאה מכל מיני פעולות. תזה שנייה אומרת- שהייתה החלטה לגבי "הפתרון הסופי" והכול היה **מכוון**.

המתיוונים הגיעו למה שהם הגיעו כתוצאה מ"היסטוריה מתגלגלת"- זו לא הייתה הכוונה שלהם מלכתחילה להגיע למצב הזה- של בוגדים, ורוצחי אחים. הם אנשים שנפלו למה שהם נפלו כתוצאה מהנסיבות. **כמובן,** שיש תזה שאומרת שהם מלכתחילה תכננו הכול...ושהם אנשים רעים וכו'.

ראשית, יש לדעת באים הפוקרים (המתפקרים) מהמשפחות הדתיות ביותר. אדם כשרוני יכול לנצל את אותו דבר טוב לדבר רע.

Corruptio optimi pessima

הרס - אופטימאלי (Best) - הכי רע - השחיתות של הטוב ביותר (המוכשר ביותר) היא הרעה ביותר.

בתקופה שלנו, יש משפחות אצולה והבנים שלה מוכשרים מאוד שיכולים לבחור לטוב או לרע- אז בעצם הפוקרים הגדולים ביותר באים מהמשפחות הכי דתיות- **הכי דתיים- כוהנים**.

יוסף בן טוביה- הוא אדם עשיר מאוד, שם משפחתו מגיע מדברי הימים- טוביה ההמוני (מהמילה המון). הוא היה הגיס של הכהן הגדול. **סביר להניח שהוא היה איש דתי, ירא שמים- הבעיה, שהוא היה עשיר- חז"ל גם מדברים על הפחד מהעושר. ישנה תועלת בעוני לכיוון הרוח. העושר פוגע ברוח.** **תלות כלכלית גוררת תלות מנטאלית.** ז"א- כאשר אתה קשור כלכלית במשהו אחר אתה גם תלוי בו במחשבות שלך. כאשר אתה פתאום מתעשר אתה יכול להרשות לעצמך לדבר- מרגיש יותר בטוח. **מעצמאות כלכלית אתה הופך לעצמאות מחשבתית.**

יוסף בן טוביה הוא אדם עשיר וירא שמיים אבל הבניין שלו כנראה לו יעשו כפי שהוא עשה. עד 198 מי ששולט בארץ זה בית תלמי+ משפחת הכהן הגדול (+יוסף בן טוביה), לקראת סוף המאה ה-3 לספירה **מחליט חונו השני- הכהן הגדול, לא להעביר את המס השנתי.** מבחינת היוונים זהו מרד- השאלה הגדולה היא- **מדוע הוא עשה את זה?**

- 1988 אנטיוכוס השלישי כבש את א"י מידי התלמיים לאחר שניסה תקופה קצרה לפני. אז הם הבינו שאוטוטו א"י תכבש על ידי היוונים- הם רוצים לתפוס בעצם נק' זכות אצל סלבקוס- אם אנחנו נהיה אתכם עוד לפני שכבשתם את המדינה, נקבל אצלכם נק' זכות!

- גם בתקופה ההיא היהודים שהחזיקו את י-ם הם היהודים מבל. נוצרת התמרמרות מאוד גדולה באלכסנדריה עקב התנהגות היהודים. יוסף בן טוביה מבקש אישור מהכהן הגדול לנסוע לאלכסנדריה ע"מ ליישר את ההדורים. הוא מקבל אישור, ונוסע לתלמי- ואומר לו שיתן לו להיות גובה המיסים, והוא יביא לו אפילו יותר מיסים מחונו השני. גובה המיסים צריך להיות אדם מקובל בחברה ומצד שני אסור לו לעשוק את העם יותר מידי, כי אז העם יתרושש, אבל השליט רוצה כמה שיותר מיסים- אז בעצם מתנהל מעין משא ומתן בין השליט לבין גובה המיסים. כל אחד רוצה להרוויח, אבל מצד שני צריך לשמור על כך שהעם לא יתרושש. **תלמי מסכים כמו-בן- "מחליף פקיד בפקיד"- זה לא באמת משנה לתלמי מי יהיה "הפקיד" שיביא לו את המיסים. חונו כמו-בן נשאר הכהן הגדול, אבל למעשה הזה ישנה חשיבות עצומה!- זוהי הפעם הראשונה שישנה הפרדה בין רשות חילונית לבין רשות דתית.** הכהן הגדול היה מנהיג מכל הבחינות, ועכשיו נלקח לו תפקיד, יורד לו הכוח- **מעכשיו ניתן לדבר על רשות דתית ורשות חילונית.**

המוכס הוא נתון בין הפטיש לבין הסדן- הוא צריך להיות מקובל גם על המלך וגם על האנשים עצמם. *שאלה במבחן מה היו תפקידם של הכהן הגדול

1. רשות דתית
2. רשות חילונית
3. מנהיג העם

עד הפרדת תפקיד המיסים, הכהן הגדול היה מנהיג העם.

יוסף בן טוביה מתעשר מאוד, ועם העושר מתחילה ההתרחקות שלו מהדת.

04.03.13

נקפוץ לשנת 175- שלטון סלבקי- יוסף בן טוביה לא יצא כביכול נגד סלבקוס, וכאשר סלבקוס מגיע, הוא מיד מיישר איתו את ההדורים.

הבנים של יוסף בן טוביה:

שמעון, מנלאוס, לוסיםכוס- שמות מתיוונים. למה שמעון? כי תמיד בשם הראשון יש לך חובה לסבא- והסבא היה מהדור הישן. הבן הראשון הוא חובה של הדור הקודם- זוהי סברה של חוקרים. **ניתן לראות ממש התבוללות.**

• מה הבעיה של המוכסים?

- כדי שהמוכס ישמור על המשרה שלו, הוא חייב להבטיח כמה שיותר למלך. אם יבוא מישהו שיבטיח למלך יותר כסף, הוא יקבל את התפקיד. למה לא כל אחד מבקש את התפקיד? - כי צריך להכיר את היכולת של העם, לא לרושש אותו, צריך לגבות בגבולות ההיגיון- סכום כזה שיאפשר לו להמשיך ולהתפרנס. למלך היו מרגלים והוא יודע כמה ניתן להוציא מכל מקום. עם העם צריך לפחד מהמוכס אבל מצד שני לראות בו אחד משלהם. קשה מאוד לשמור על האיזון, המוכסים רוצים להתעשר יותר ויותר, לגבות יותר מהעם- העם מתחמק, צריך לשמור על קשר טוב עם העם, ולנסות לתת למלך את המינימום כדי שיהיה מרוצה, והמוכס ירוויח מכל העניין כמה שיותר. הבנים של יוסף בן טוביה מבינים שהאפשרות שלהם לשלוט בעם חייבת לעבור דרך משרת הכהן הגדול. הם מתיוונים לכל דבר, סוגדים לתרבות יוון, והם רוצים בסופו של דבר להפוך את י-ם לפוליס יוונית.

← **מה זה כהן גדול עבור היהודים בתקופה הזאת, שביית המקדש היה קיים?**

- זוהי דמות כמעט על-אנושי, דמות שלא משנה מה היא תעשה היא קדושה. **לא משנה מי הבן אדם שממלא את התפקיד של הכהן הגדול- מה שמשנה זו המשרה עצמה.** כי הוא מכפר על החטאים ביום כיפור.

- **כהן גדול זוהי משרה שעוברת מאב לבן.** ולכן זה בלתי אפשרי. מה קורה אם אין בנים?- זה לא קורה. הם היו מתחתנים שוב ושוב, עד שהיה נולד להם בן זכר.

• אז מה עושים האחים?

- **פועלים בשיטת הסלאמי, חתיכה אחרי חתיכה, בסביבות 6-175, האחים מלשינים לאנטיוכוס שחונו מחביא אוצר בבית המקדש. כל המלכים ההלניסטים היו צריכים כל הזמן כסף, למלחמות, לכיבושים, לביזה, לצבא וכו'...**

חייבם כסף כל הזמן. אם יש אוצר בבית המקדש, המלך יבוא וייקח את הכסף. אנטיוכוס שולח שליח בשם הניודורוס לבית המקדש, והיהודים לא נותנים לשליח הזה להכנס לביה"מ- זהו חלק בתהליך הסנקרטיזם- מקדשים בעולם העתיק פתוחים לכל העמים. והיוונים לא היו מסוגלים להבין שהמקדש היהודי הוא לא כמו כל מקדש אחר. מזווית הראייה היהודית זה מאוד ברור. ופירוש היוונים לסיפור הזה הוא **מרד** לכל דבר. חונוי ה-3, (הכהן הגדול), הולך לאנטיוכיה ע"מ להסביר למלך סלבקוס הרביעי למה בים לא נתנו לשליח מטעמו להיכנס למקדש. איך שהוא מגיע, נרצח המלך ועולה לשלטו אנטיוכוס הרביעי- שמדיח אותו מתפקידו. המלך הסלבקי החדש רוצה להדיח את הכהן הגדול. מבחינתו זו לא בעיה. כהן גדול הוא פקיד והזמן הכי טוב להחליף את הפקידים זה באותה התקופה. מזווית הראייה היהודית זה בלתי אפשרי. האחים ממנים את האח של חונוי ← יסון (שם מתיוון או לא?- יוסי, יהושוע או שם יווני למהדרין, החוקרים מתלבטים).

- האם יש במשפחת הכהונה תהליך של התבוללות?!

איך אפשר למנות אח? זוהי שבירת מסורת. ממתני מלך זר ממנה כהן גדול? וממתי אח מתמנה לתפקיד ולא בן? מזווית ראייתו של המלך זה הכי הגיוני כי פקיד אחד לא ממלא תפקידו כראוי אז ממנים פקיד אחר. העם ממורמר אבל עדיין לא עושה שום-דבר. (שנת 175 לפנה"ס). ברור לנו שהאחים לא הסתפקו בכך. הם ירצו את הכהונה אל עצמם. **עצמאות כלכלית תמיד מעוררת עצמאות חשיבתית- וזה אומר שמתרחקים מהדת, כי היא תופסת את המחשבה.** האמצעי שבעזרתו הם יוכלו לשנות את התבונה של האוכלוסייה היהודית ולגרום להם להתייוות- הוא משרת הכהן הגדול- המשרה שגדולה מהאדם. (כך נחשבה). לא משנה מיהו האדם שהוא הכהן הגדול, או איזו אישיות יש לו. מה שחשוב זה שהוא הכהן הגדול. מה שחשוב שהכהן הגדול שמוכתר יהיה בנו של הכהן הגדול הקודם- יש פה ממש אלמנט מאגי- הכהן הגדול שמוכתר הופך למישהו שכולם סוגדים לו. האחים (בניו של יוסף בן טוביה) יודעים בעצם שהדרך "ליוון" את יהודה כולה היא דרך משרת הכהן הגדול, אבל הם עובדים ב"שיטת הסלמי". מדובר בטראומה אדירה ליהודה! גם העובדה שהמלך ממנה את הכהן הגדול וגם העובדה שלא בנו של הכהן הגדול הוא זה שירש אותו. בינתיים היהודים עדיין מבליגים. איך יכול להיות שיסון משתף פעולה עם אותם מתייוונים? אין לשפוט את אותם מתייוונים אלא להסתכל על הדברים בהיבט של **היסטוריה מתגלגלת**. יכול להיות שיסון משתף פעולה, כי הוא לא יודע מה הכוונות שלהם, או שעדיין הכוונות שלהם היו טהורות לגמרי- שזה לא היה משהו מתוכנן. פשוט עניין של "להיות יותר מודרניים". יסון בינתיים הולך איתם כי מדובר רק בשיפור באיכות וברמת החיים- **אין כאן עדיין מהפך דתי**. בינתיים ירושלים הופכת להיות יוונית יותר ויותר- אבל אין איסור על דת, מי שדתי נשאר דתי, הרבה מאוד דתיים עוזבים באותה תקופה את ירושלים – כי הם לא יכולים לראות את תהליכי ההתייוונות והאלילות הללו, לדוגמא- משפחתו של מתיתיהו (לכן הוא ממודיעין).

172 לפנה"ס, לאחים נמאס מיסון, קצב ההתייוונות בירושלים איטי מידי, האחים רוצים להדיח את יסון, באותו זמן יסון שולח את מנלאוס למלך למסור את המס השנתי, מנלאוס אומר למלך כשהוא מגיע- "אם אתה אנטיוכוס תמנה אותי במקום יסון להיות כהן גדול תקבל יותר מיסים"- המלך כמובן מפטר את יסון וממנה את מנלאוס. "מחליף פקיד בפקיד" יסון בורח לעבר לירדן, ומנלאוס מתמנה בצורה רשמית ומסודרת לכהן הגדול החדש, המלך שולח אף אנשי צבא עם מנלאוס בחזרה ליהודה, כי הייתה כבר תחושה שבהחלפה הזו העם כן ימרוד.

בעבר, חונוי היה מכליל את המשמעות הלאומית בתוך המשמעות הדתית ואילו מנלאוס שמונה לכהן גדול מכליל בתוכו את המשמעות הדתית. מנלאוס בעצם, גם מתמנה על-ידי מלך חיזוני וגם מסתייע בצבא כדי להתמנות לשלטון. חונוי באותה תקופה מתחבר באנטיוכיה ועדיין זוכה להכרה לגיטימית ככהן גדול ויסון בורח לעבר הירדן. ירושלים בשלב זה ממש אלילית אבל אין עדיין כפייה דתית. לא הייתה שום פעולה אקטיבית נגד הדת אלא פעולה אקטיבית למען התייוונות, עדיין לא הייתה כפייה

המתייוונים רוצים באותה תקופה ליוון את ירושלים באמת מחיבה אמיתי מתוך כוונה לשפר את רמת האיכות החיים בירושלים. באמת מכוונה טובה.

חיבה אמיתית ← הופכת לדאגה ← הופכת לרגש פטריאכלי (אבהי) ← הופך לביטחון מופרז ← צפייה ← חוסר הבנה (הופך כבר לנימה מעט כועסת) ← חוסר רצון להבנה ← בוז ← שנאה. מה שמתחיל באמת בחיבה אמיתית, מגיע לממש שנאה. ויהודים מומחים לשנוא, ודווקא את היהודי האחר.

השנה היא, 171 לפנה"ס- מנלאוס חייב לנסוע לאנטיוכיה ולשלם את המס השנתי. מן הסתם, מנלאוס לא הצליח לגייס את המס, המוכס (זה שגובה את המס) חייב להיות מאוזן- כלומר, להבטיח למלך סכום שהוא יכול לעמוד בו, וגם הוא בעצמו להרוויח מעט. ואם הוא לא מקובל על העם, העם יתחמק מתשלום המס. מנלאוס מתרחק מאוד מהעם- ולכן יהיה לו מאוד קשה לגבות את המס- בלאגן- כי הוא הבטיח למלך. כדי להשלים את החסר, לוקח מנלאוס כמה כלים מביה"מ ונוסע לאנטיוכיה (בה יש קהילה יהודית הדוקה הרבה יותר- שרואה בחונוי כהן גדול), מנלאוס קורא לחונוי להתפייס, **חונוי מגיע בתמימות- ונרצח ע"י מנלאוס. למה? כי כל זמן שחונוי נושם, המשרה שלו בספק- כי העם היהודי רואה בחונוי עדין כהן גדול לגיטימי.** כשהעם מגלה על כך, הוא יוצא בהפגנות סוערות- כנראה כי הם ראו בחונוי את הכהן הלגיטימי כל הזמן הזה, והעובדה שחונוי היה חי זה נתן להם תקווה, שמנלאוס הוא זמני- **וכל המצב הוא זמני-** והם בעצם מקבלים את ה"בוס" שזה לא משהו זמני.

העם דורש מאנטיוכוס לפטר את מנלאוס, ומנלאוס אומר לאנטיוכוס שלא ידאג, שזה סתם מרד קטן, ושייתן לו צבא ע"מ לדכא את המרד. וזה מה שאנטיוכוס עושה. באותה תקופה (171) עולה לשלטון במצרים ילד קטן, ואנטיוכוס מנצל את ההזדמנות הזו לכבוש את מצרים ביחד עם מלך מוקדון פרסיוס (כרתו ברית). וכל אחד חוזר ל"חור שלו".

שנתיים לאחר מכן- 1692, פורץ מרד באלכסנדריה (מצרים) נגד אנטיוכוס (כי הוא השליט העקרי).

1682- אנטיוכוס נאלץ לחזור למצרים ע"מ לדכא את המרד-

באותה תקופה רומא נלחמת נגד מוקדון, האגדה מספרת- שאנטיוכוס עומד בשערי אלכסנדריה, והעמיד אנשים בסירה בים האגאי כדי שידווחו לו מה קורה. והוא מקווה שפרסיוס ינצח את רומא- כי אז הוא יוכל להכנס חופשי למצרים. ואם רומא ינצחו זו תהיה בעיה. מגיע שליח לאנטיוכוס- ואומר לאנטיוכוס לא להכנס למצרים- כי רומא נצחו ורומא לא רוצה שמישהו אחר יתחזק עכשיו, אנטיוכוס עונה שהוא רוצה לחשוב על זה.

אותו שליח מסמן עיגול סביב אנטיוכוס, ואומר לו- "תחשוב כאן!", בלי לזוז מכאן. אנטיוכוס מחליט לחזור חזרה לאנטיוכיה- אבל ← הוא חייב לעבור דרך יהודה כדי לחזור לאנטיוכיה.

18.03.2013- שיעור 3

מכל הסיטואציה, מתחילה שמועה ביהודה שאנטיוכוס נהרג בקרב והצבא הסלבקי נסוג. היהודים מתחילים בהילולות ושמחות שהכיבוש נפל, ואנטיוכוס מת.

מנק' מבטו של אנטיוכוס- שחוזר בהשפלה גדולה והתודעה שהתקוות שלו הלכו, והוא פספס את ההזדמנות של חייו, רואה פתאום את כל ההילולות של היהודים שהוא מת, והכל ביחד עורר בו כעס גדול מאוד- ועושה טבח איום ונורא על היהודים. בשלב הזה, אנטיוכוס מחליט על **גזירות "השמד"**. מכאן מתחילות הגזירות- אסור ללמוד תורה, אסור לעשות ברית מילה וכו'. אלו הן לא גזרות דתיות (להבדיל מטענות חז"ל). מזווית הראייה של אנטיוכוס אין כאן גזרות דתיות. אנטיוכוס לא מבין איך היהודים הם דווקא שעושים לו בעיות- הוא מאמין שאחידות דתית- נותנת בטחון. הוא לא מבין מהי הדת שלהם, בשבילו הדת של היהודים זה כולה מנהגים. והכל נראה כך בגלל שהם לא מתיוונים, ואם הם יתוונו הממלכה שלו תהיה יציבה יותר. אם הוא יתן להם לשמור על מנהגי האבות שלהם זה פשוט לא יקרה- הם יתבדלו מבחינה לאומית. ואם האויב יבוא על אנטיוכוס היהודים יהיו הראשונים שימרדו בו. אנטיוכוס בעצם חושב במושגים- שצריך לתת פוש קטן ליהודים על מנת שיהיו כמו כולם- וזה יעזור לאחידות הבטחונית, והוא לא מסוגל להבין שאין לו סיכוי. אנטיוכוס מנסה בכל המובנים, וזה פשוט לא הולך לו.

אנטיוכוס מנסה לכפות על היהודים לאכול חזיר, לא לעשות ברית מילה, להקריב קורבנו תעבורו וכו'- והוא לא מצליח בשומדבר. יהודים בעצם מוכנים למות רק כדי לא לעבור על מצוות התורה- פעם ראשונה נתקלים ב"קידוש השם"- ואנטיוכוס לא מבין את זה, דת מבחינתו זו פונקציה של הפוליס. "מרתיר" (מרתירוס ביוונית)- זה לא "קדוש מעונה" פירוש המילה הוא "עדי". אותו אדם שמוכן למות למען הדת- מעיד בעצם על החיבור העמוק שלו לדת- עד כדי כך שהוא מוכן למות.

ליהודים אין שום ברירה, באומות העולם ישנה תפיסה שיש הרבה מאוד אלים, פירוש הדבר שאין מישהו שכל הכוח נתון לו (כמו ביהדות), יש חלוקה בין האלים השונים בהתאם לתחומים השונים ולאזורים השונים.

התפיסה העתיקה אמרה שכאשר קבוצה נלחמת בקבוצה גם האלים שלהם נלחמים. וכשקבוצה מנצחת זה אומר שהאל של הקבוצה המנצחת ניצח את האלים של הקבוצה המנוצחת. והקבוצה המנוצחת צריכה לקבל את האלים של הקבוצה המנצח כאלים שלהם מעכשיו. ועם אנטיוכוס זה לא עובד, למרות שהוא חזק מהיהודים. היהודים בחיים לא יקבלו את זה, כי יש רק אל אחד, ואין מי שינצח אותו כי אין דבר כזה אלים נוספים מלבדו. ואנטיוכוס לא מבין את זה. ומרוב הקריזה שאנטיוכוס חוסף הוא נכנס לבית המקדש – ומתפרע עליו- מבזה את ביה"מ- הורס הכל! וזה מה שמעורר את המרד- שנת 167 לפנה"ס- אז מתעוררים היהודים. פה רואים את ההבדל בין יוונים לברברים. יווני לעולם לא יבזה מקדש או מקום קדוש. ואנטיוכוס עושה מעשה בארבראי ← זה היה הקש ששבר את גב הגמל.

היוונים הללו מאז אלכסנדר מוקדון הם ברבראים בתחושת של יוונים.

חסד: אתה לא מעניש בן אדם גם אם מגיע לו אם זה לא עוזר לך.

רחמים: לרחם על מי שמגיע לו וצריך להעניש אותו אבל אתה מרחם עליו.

שנת 168 לפנה"ס- אנטיוכוס אפיפנס (הרשע) כובש את מצרים. ולמעלה בצפון יש קרב בין רומא לבין ממלכת מוקדון וכל התקוות שלו תלויות בתוצאות הקרב. האגדה מספרת שהוא שם סירה בים האגאי לדעת מהן תוצאות הקרב. והיה ופרסיוס מלך מוקדון מנצח את רומא- דרכו סלולה והוא יכול להכנס לאלכסנדריה. ואם רומא תנצח יש לו בעיה.

רומא ניצחה בסופו של דבר, האגדה מספרת שהגיע שליח לאנטי וכוס ואמר לו שיעוף לאיפה שהוא בא. ואנטי וכוס ענה תשובה דיפלומטית- שהוא יחשוב על זה. צריך לזכור שהוא גדל ברומא. בין נסיכים והוא מכיר את שליטי רומא. אותו שליח רומי, עושה עיגול סביב המקום שבו הוא עמד, ואמר לאנטי וכוס שהוא יוצא מהעיגול הזה עם תשובה. אנטיוכוס חוזר לאנטיוכיה, ומתפרצת שמועה בינתיים בארץ שאנטיוכוס מת. הוא גם ככה מושפל מהתמודדות מול רומא, ועכשיו כשהוא צריך לעבור דרך יהודה ושומע שהם שם בהילולה שהוא מת, הוא ממש מתעצבן ומתחיל פרעות חמורות ביהודה.

אנטיוכוס מבין שהאומות בשטחו אינן מאוחדות, והוא חושב על איחוד תרבותי-לאומי ולוקח את הדוג' של היהודים- שהוא נתן להם עצמאות פולחנית וזה הוביל לשאגות שמחה על כך שהוא כביכול מת. **תרבות היא מרכיב הכרחי בלאום.** מה שהופך קבוצה לקבוצה היא התרבות. התרבות זהו נכס ממש בטחוני. החרדים והערבים מתבדלים על רקע לאומי. ערביי ישראל לא רואים עצמם שייכים ללאום הישראלי, הם רואים עצמם כאזרחי מדינת ישראל, והם לא שייכים ללאום הישראלי. **ההבדלות התרבותית מובילה להבדלות לאומית.**

אנטיוכוס בעצם בגישה שהאחדות הלאומית-תרבותית תחזיק את השלטון שלו, הטעות שלו היא שאצל היהודים הדת זהה לא תרבות. הדת זה הלאום. ולכן לא היה לאנטיוכוס סיכוי. יהיה גמנסיון, אפיבאום- אבל הדת היא בנפשם של היהודים.

זה לא יעזור. הלאום ישאר. פה אנחנו נתקלים בתופעה יחידה במינה- "מקדשי השם"- אנטיוכוס שולח שליחים לכל הכפרים, ולכל העיירות ע"מ לכפות על היהודים לעזוב את דתם, לא קוראים לזה רדיפה דתית, זוהי רדיפה לאומית מבחינת אנטיוכוס. התופעה הזו של שליחת השליחים היא דבר זר ליוונים. כי בדר"כ היו מגיעים לעיר הבירה. ללכת לכל כפר וכפר

היה דבר חדש וזר. זוהי בעצם פעולה ברברית. (תופעה מודרנית שמזכירה את זה- המסיון הנוצרי). אנטיוכוס פשוט נכשל, היהודים מסרבים לעבור על מצוות הדת שלהם, והם מוכנים למות על הדבר הזה. זוהי תופעה אחת ויחידה, היהדות היא

הדת הראשונה בעולם שהתחילה תופעה של "מקדשי השם"- מרתרוס- ביוונית= "עדי". מדוע עד עם ישראל לא פגשו בתופעה הזו? משום שהדת באומות העולם הייתה מרכיב בלאום ולא מיצתה את הלאום. אין בלאום כלום חוץ מאשר

הדת. ולאנטיוכוס אין במה לשחק כאן.

נראה 2 דוגמאות- בחוברת עמוד 8 פסוק י"ח והלאה ← השליחים אומרים לאלעזר, לאכול חזיר, אפילו "בכאילו", תאכל בשר כשר רק תעשה כאילו אתה אוכל חזיר. הם לא מבינים למה הוא כ"כ מתעקש לא לעשות זאת. ומגישה טובה הם עוברים מהר מאוד לגישה רעה (כמו הדוג' שיוסי הביא על איך כשהוא היה בצבא, וחברים שלו לחצו עליו לאכול מקדונלדס, והוא לא הסכים...). **אנטיוכוס לא מבין למה הם מתעקשים כ"כ על התרבות שלהם (בעצם הדת שלהם, רק שאנטיוכוס לא מבין את זה).**

סיפור נוסף על חנה ושבעת בניה, השליח הולך לילדים- ואומר לילדים "לא חבל על אימא שלך, תאכל חזיר..." והילד אומר לו שהוא לא יכול, וכך בן אחרי בן, הורג אותם אחד אחד. ומגיע לילד הקטן ביותר, וגם הוא מוכן למות. האימא עלתה לגג הבית, ופנתה לה', ואמרה שהיא גדולה מאברהם- הוא עקד בן אחד והיא עקדה 7 בנים. וקפצה למותה.

היהדות אומרת שניתן לעבור על הכל בתורה כדי לא להרג, חוץ מ-3 מצוות- גילוי עריות, שפיכות דמים ועבודה זרה.

אנטיוכוס בעצם נכשל אצל כולם, גם הילדים גם הגדולים. ומתעצבן עוד יותר ומתכרע על המקדש (לא מחריב אותו), **מה**

יותר חמור: להחריב מקדש? או לבזוז מקדש? ← זו בדיוק הנקודה שבה אנחנו עוברים מיוונים לברברים. ניצחנו את

הברברים ממוצא יווני ולא את היוונים. החרבת מקדש זה פחות חמור, כי זה מסיבות בטחוניות.

מבחינת היהודים באותה תקופה זה היה פחות חמור מהרג. אבל הבזיזה של בית המקדש היוותה נקודת מפנה. זה בעצם נוגע בבטן הרכה של היהודים. הם חיים אותו ביומיום. זהו חלק מההווי היומי שלהם. זה לא היה נזק גרנדיוזי ליהודים, זהו פשוט מעשה ברברי. שהעלה ליהודים את הסעיף. **וכאן פורץ המרד האקטיבי של המכבים.** המכבים לא ציפו ולא חלמו מעולם שהמרד שלהם יצליח כמה שהוא הצליח. הם היו בגישה של להרוג כמה שיותר יוונים אבל בטוח יפסידו בסוף.

*עמוד 18- ספר תהילים-**עט**, המחקר טוען שזהו מזמור הנכתב על הכניסה של המכבים לבית המקדש. המשורר אומר "אל תזכור לנו עוונות ראשונים"- המשורר לא מבין איזה עבירות הם עשו. אבל אם זה קרה כנראה שהיתה איזשהי עבירה שהוא לא זוכר ולכן זה הגיע לו. מבקש מה' לא לזכור את זה גם. יש פניה לה', שמה שהוא עושה, יראה לאומות העולם שהוא לא אל כזה גדול כמו שהם מתעקשים שהוא. והוא מבקש מה' שינקום את הנקמה שלהם.

מה אנחנו לומדים מהמרד הזה על המסורת היהודית? נבסס את הטענה שרדיפות אנטיוכוס אפיפאנס אינן רדיפות דתיות, אלא רדיפות לאומיות-תרבותיות. מכיוון שקובעים את טיב הרדיפות מזווית המבט של הרודף. [חז"ל ראו בדבר הזה רדיפות דתיות.]

עד מרד המכבים לא היו מרידות של המוני העם. עד אז המרידות היו ע"י האליטה. **זוהי היתה הפעם הראשונה שיש מרד**

המשכבה התחתונה. מרד המכבים היה מרד דתי. לא בגלל הכיבוש או חוסר הריבונות באדמות.

נחזור לחז"ל, אילו אירועים קראו מאירועי אנטיוכוס ועד לחז"ל- חורבן בית המקדש ומרד בר כוכבא. **חז"ל מסתכלים**

במבט לאחור על עידן החשמונאים ומזהים פה בעיה, שאותם חשמונאים, מכבים שאפו להשתחרר משלטון זר. המרידה הזו

מתחילה במרידה דתית, ובמשך הזמן המרידה הדתית זו הפכה למרידה לאומית. סוף העידן החשמונאי (שהחזיק בערך 100

שנה, קצת יותר), בשנת 63 לפנה"ס ישנם 2 אחים בנים של שלום ציון המלכה- יהודה אריסטובולוס ויוחנן אורקנוס רבים

על אדמת הארץ- אותם מכבים שאבות אבותיהם יצאו למרד ביוונים הופכים בעצמם למתיוונים. האחים בו למצביא

הרומאי פומפיוס אשר יצב בצור ורצו שהוא יכריע ובסוף הוא אומר "לא אתה ולא אתה- אני". חז"ל בעצם מפחדים מעוד

מרידות, שהיהודים בעצם ירצו לחזור על ההיסטוריה שלהם. למרוד ברומאים כמו שאבות אבותיהם מרדו ביוונים. חז"ל

רוצים להשכיח את הסיפור הזה, ויש להם עוד סיבה להשכיח את הסיפור- חז"ל מזהים את השרוש, כאשר יש דבר שמהווה

מרכיב בזהות שלך חוץ מהתורה. מה זה אומר שרוצים שחרור משלטון זר? זה לא מרכיב בזהות הלאומית של היהודים.

הזהות הלאומית של היהודים היא שלמה תחת כל שלטון, **אבל אנחנו מעדיפים להיות גם תחת הריבונות שלנו.** האם חז"ל

יכולים להשכיח את הסיפור הזה? לא, אבל מה שהם עושים (הפרסומאים הראשונים ביהדות ©), הם משחקים עם

הדגשים. הם מבינים שלא ניתן להשכיח דברים אבל אפשר להדגיש מוטיבים אחרים שישכיחו את העיקר. חז"ל מצליחים

ובגדול (חנוכה-חנוכה, שמן.. איפה הניצחון של המכבים?) **העיקר שלא יהיה עוד מרד.** יש 2 מסורות על חנוכה- ברכת על

הניסים ומעוז צור- יש שם מעעום.

מה שהניע את חז"ל הניע גם את אבות הציונות. מה היה האינטרס של אבות הציונות? לעורר את המאבק ואת המרד. ולא

לחינם חנוכה הפך להיות חג ציוני יותר מכל החגים. דוגמאות- הציונות הקימה את ארגון המכבייה – נקרא על שם

המכבים, אבל זהו פולחן גוף, ומדליקים לפיד כשזה מתחיל מקברי המכבים (כשהמכבים מרדו נגד כל הגופים הללו של

פולחן הגוף וכו').

חז"ל מנסים לעמעם את הניצחון במלחמה ולהדגיש את נס פח השמן כי הם לא רצו לעורר עוד מרד. והציונות הדגישה

דווקא את הניצחון בתק' המכבים, כדי שיהודים כאן ובעולם יקבלו מודל לחיקוי.

המסקנה לעידן שלנו- משנה לשנה הלאומיות (לא האזרחות-זהו מושג בירוקרטי), **הזהות הלאומית, הישראלית ציונית**

הולכת ונוסגת צעד וצעד. העם היהודי ישאר עם יהודי רק אם הוא ישמור על היהדות, על אורח החיים היהודי. היה פה

טעות אצל אבות הציונות- מכיוון שהיו שחשבו שיהדות הינה דת- זה נבע מכל הקיבוצים שח היהודים באומות העולם

והיהודים שם היו דתיים, בעלי אזרחות זרה ולאום זר- אבל מבחינה עקרונית פילוסופית זהו מצב לא נורמאלי, והרצל-

אמר, אנחנו נקים מדינה עבור היהודים. והוא היה צריך הרבה מאוד אנשים שיעלו לארץ. רוב האנשים שהיו אז בארץ היו

שומרי תורה ומצוות, וצירף אותם למדינה, הדת שלכם תהיה יהדות והלאום יהיה יהודישראל, ורוב גדול התפתה. הדת

היא היהדות והלאום ישראל= "סכיזופרניה". נתן דוגמא של דתי-ציוני שהוא עצמו משרת בצה"ל- וזורק אבנים על חיילי

צה"ל ← זה מצביע על בעיה בשרש.

הרצל היה הדבר הטוב ביותר אי פעם ליהודים ואסון גדול ליהדות. לאום לא מחזיק את עצמו ולכן הלאום מתפורר.

Septoagita(שבעים)-תרגום השבעים

תרגום התנ"ך מעברית ליוונית. הדפוס הומצא בשנת 1440 ע"י האחים גוטנברג. התנ"ך היה הספר הראשון שהודפס בעולם.

הביטוי "ספר הספרים"- זה היה ברור מאילו, יצאו כ-300 עותקים. אין לנו יכולת לדמיין מהי השפעת התנ"ך על העולם

כולו- אומנות, פוליטיקה, אורח חיים וכו'. לדוג'- אנחנו מחלקים את השנה ל-12 חודשים, שמתחלקים ל-4 שבועות וכו'...

החלוקה לשבועות איננה נורמאלית לעומת החלוקות האחרות שמבוססות על תופעות טבע. השפעת התנ"ך גרמה לחלוקה

לשבועות. ה' נח ביום שבת מבריאת העולם. "השבת מנוחה"- המילה מנוחה היא לא מהמילה "לנוח"- "וינוח ביום השביעי"-

איך אפשר להגיד שהי נח? זה מלשון "נחת רוח", הוא היה שבע רצון מהעבודה שלו. הוא לא הפסיק לעבוד כי הוא התעייף, הוא הפסיק מהסיבה שהוא סיים והיה נחת רוח ממה שיצא לו.

בחז"ל בולטת ההשפעה של המושג שבוע-המשכורות שבועיות, השבוע מחולק גם ל-7 ימים, למרות שזה משני עד ראשון-זה עדיין 7 ימים.

עד התקופה ההלניסטית התני"ך לא יצא מהעולם היהודי, הגויים ידעו שליהודים יש תורה, וראו בה משהו מוזר- כתוב מוזר- מימין לשמאל ולא משמאל לימין. לגויים לא הייתה שום נגישות לטקסט הזה. הרגשות של הגויים היו מעורבות כלפיי היהודים. "לך תדע מה כתוב שם".... ידעו שזה עם עתיק ושיש לו תורה מאוד מוזרה, והיהודים שומרים על התורה מכל משמר. מנשקים את ספר התורה. לפנינו אחד הטקסטים החשובים ביותר- איך אותו מתרגם תפס את עצמו ובעיקר את היותו יהודי. בודאי שהמתרגם היה יהודי! לעומת זמננו שגם גויים מתרגמים טקסטים בעברית.

לא הייתה עדיין מסורת של תרגום בעולם. זה הדבר המיוחד פה. מסורת של תרגום מורכבת מ-2 חלקים- טרמינולוגיות קבועות לתרגום- כאשר יש לך מסורת תרגום- שביטוי מסוים מתורגם למינוח מקובל. ומהי היחידה המתאימה לתרגום- היחידה המינימאלית לתרגום היא פסקה. כלומר לא מתרגמים מילה מילה, לא משפט משפט- אלא פסקה.

בתקופה ההלניסטית אין עדיין מסורת של תרגום. ותרגום ה-70 זה אחד התרגומים הראשונים בעולם בכלל. 100 שנה לפני התחילו לתרגם קצת מלטינית ליוונית. אבל בגדול זה ממש לא היה מקובל. וכשאין מסורת של תרגום המתרגם מכניס את אופיו ורוחו בתרגום בלי להבחין- מתרגם את התורה שלו- זה הטקסט שקדוש לו ביותר. למי הוא מתרגם את זה? –למישהו שקרא יוונית, בתפיסת עולמו הוא יווני ובתרבות הוא שונה לגמרי.

1. אין מסורת תרגום

2. הטקסט קדוש

3. השפה שונה=תפיסת עולם שונה והפוכה לגמרי במקרה הזה.

לדוגמא, המילה "שבת" למשל אין לה מילה מקבילה/תופעה מקבילה ביוונית ולכן עד היום משתמשים בתעתיק.

הבעיה הכי גדולה היא איך אתה מתרגם את אלוהים!?

צריך להבין שהמשימה של המתרגם בעת העתיקה היא שונה לחלוטין מהמתרגם של היום- היום לא חשובה עמדתו של המתרגם, היא כמעט ולא באה לידי ביטוי בתרגום.

כאשר היהודי מתרגם עבור מישהו שאיננו יהודי, לפעמים הוא מחדד נק' עבור מישהו שאיננו יהודי, שהוא עצמו לא חושב עליה אילולא היה מתרגם.

פעם יהודי כתב מאמר על השירה תני"כית- "אשכיר חיצי מדם... ← דיבר על העוצמות של המטאפורות בתני"ך- אני בתור קוראת לא חושבת בצורה כזו, אני פשוט קוראת, אני לא חושבת על המהות לעומק, על המטאפורה.

הדיון שלנו בתרגום ה70, למה הוא נקרא תרגום ה70 וכו'... מתחלק ל-4 חלקים:

1. סקירה היסטורית של העדויות על תרגום השבעים.
2. התפיסה העצמית של היהודים כפי שהיא משתקפת בתרגום ה70.
3. היזון חוזר של התרגום על התפיסה היהודית את עצמם.
4. גורלו של התרגום בהיסטוריה של היהודים ובהיסטוריה של הגויים

התרגום נכתב באלכסנדריה, לא יכול להיות מקום אחר שבו ייעשה התרגום. התרגום לא יכול להיעשות בא"י- מכיוון שהיהודים לא חיו עם היוונים, אלא לצד היוונים. אין שום צורך לתרגם את הטקסט.

באלכסנדריה, זה משהו אחר- מכיוון שיש כמה וכמה גורמים שחוברים להם יחדיו. העיר אלכסנדריה, מוקמת בשנת 332 לפנה"ס. המעניין באלכסנדריה זה לאו דווקא הגודל והדומיננטיות שלה, אלא המהירות שבה היא הוקמה. לונדון, לדוגמא קיימת יותר מ2000 שנה, ומתחילה להיות מטרופולין אמיתי אולי במאה ה-18.

ואלכסנדריה הופכת להיות מטרופולין בתוך עשרות שנים בודדות. אלכסנדר מקים את אלכסנדריה ב332, לאחר 10 שנים הוא מת (323), וסלבקוס ותלמי באים ומחלקים את הממלכה. תלמי ה-1 הפך את אלכסנדריה לעיר הבירה (280)

בממלכה שלו. תלמי יודע וחש שהוא מתחיל התחלה חדשה, כאן תקום שושלת חדשה- האם כשאתה מקים משהו חדש זה קל להפוך אותו למשהו גרנדיוזי? –כן, אבל מה שקשה זה לשמר. והכי קשה לשקם.

אלכסנדריה הופכת מהר מאוד לפריס בין 2 מלחמות עולם- מקום שבו ישנה עשייה. תלמי ה-2 מקים באלכסנדריה 2 מוסדות ידועים בעולם- המוזיאון והספרייה.

חזרה-

היום, אדם שמתרגם הוא עצמו, התפיסה שלו את עצמו- מי הוא ומה הוא? כי היום יש מסורת של תרגום- גם מבחינת טרמינולוגיות ידועות לתרגום והיחידות מוגדרות לתרגום. בעת העתיקה, היות ואין מסורת לתרגום האדם מכניס את הדעות שלו לתרגום. המתרגם מתרגם את הטקסט למישהו שהוא אחר ממנו לחלוטין (ליווני) לוקח בחשבון שמי שיקרא את הטקסט הוא בעל תפיסת עולם שונה משלו. המתרגם משקיע את כל כולו בנושא.

אנחנו נראה שיש לנו 2 מקורות לסיפור על תרגום השבעים, מקור אחד הוא פחות ידוע והמקור השני הוא מהתלמוד הבבלי. האגדה הידועה מהתרגום הבבלי, היא שהמלך הכניס מלא זקנים לחדרים ואמר להם לתרגם את התורה, וכולם תרגמו באותה צורה בדיוק (כי ה' עשה נס), אפילו השינויים הקטנים היו זהים בין כולם, השינוי הכי מפורסם- במקום לכתוב "בראשית ברא ה'" – כולם כתבו "ה' ברא בראשית". היוונים חשבו שמדובר באדם שנקרא בראשית.

על כל זה נאמר "שטויות" ☺

יש לנו סיפור בגמרא שחכמים תרגמו את תרגום השבעים, שעשו כך וכך שינויים- ובגרסא שהגיעה לידינו אין את השינויים הללו- מה הסיבה לכך? –התרגום עבר עריכה –או שהיו כמה וכמה תרגומים –אפשרות נוספת היא שכל זה היא אגדה של חז"ל. לא כל מה שמופיע בתרגום הבבלי חייבים לקבל. וודאי שחז"ל לא ממציאים שומדבר, זה שאנחנו מוכיחים שמשו

שם הוא לא נכון- זה לא מראה על זלזול כלשהו. צריך להיות ביקורתיים- זה גם מה שחז"ל רוצים. לא צריך לפחד להוכיח שמהו מדברי חז"ל הוא לא נכון.

דיברנו על כך שהתרגום בוצע לא בישראל, אין התעניינות ממי שגר לצד היהודי בארץ ישראל, רק בחו"ל היהודים חיים יחד עם הגויים- ולכן הייתה התעניינות. **בשנים מאוחרות יותר רוב התרגומים בוצעו בשביל יהודים שכבר לא ידעו עברית.** כל זמן שעם ישראל יכול לקרוא את התורה בעברית ואין התעניינות מצדדים אחרים בתורה- אין סיבה לתרגם. התרגום בוצע באלכסנדריה שנמצאת בדיוק באותו אתר שבה נמצאת אלכסנדריה כיום, היא עיר יוונית לחלוטין. אלכסנדריה היא עיר של ממלכה שמתחילה- טעם של התחלה אומר "אני אייצר כאן ממלכה מושלמת- דבר שמעולם לא היה". תלמי הראשון אומר ועושה. הוא מזמין אליו המון אנשי רוח ומדע ונותן להם כלים והוא רוצה להפוך את הממלכה הזו למשהו שמעולם לא היה בעולם. כמה דוגמאות לאנשים שחיו ופעלו באלכסנדריה-

1. הרופילוס- היה רופא שחי באלכסנדריה, הוא לא היה הרופא הראשון (היפוקרטס היה אבי אבות הרופאים). הוא הראשון שידע וקבע שהתובנה והשכל של האדם נמצאת במוח ולא בלב.
2. הרטוסטנס- גיאוגרף, חישב את היקף כדור הארץ (40,000 ק"מ), הוא טעה ב600 ק"מ. הוא עשה את זה באמצעות מוט ברזל 200 ק"מ משפת באר עם חישוב זוויות והצל של השמש.
3. אריסטרכוס-המאה ה-2 לספירה המהפכה ההליוצנטרית- כדור הארץ מסתובב סביב השמש (הגישה הקודמת היתה גיאוצנטרית, כדוה"א במרכז). 200 שנה אחריו בא פתולמיס והוא שינה את זה וקבע להפך ואז בא קופרניקוס וגילה את זה מחדש.
4. ארכימדס- גילה את חוק המסה..
כל זה קורה דווקא באלכסנדריה.

2 מוסדות חשובים באלכסנדריה- ספריה ומוזיאון. במוזיאון מסתתרת המילה מוזה- בתפיסה היוונית ישן 9 מוזות שכל אחת מהן אחראית על כל אחד מתחומי האדם- כל מדעי הרוח של היום. תלמי רוצה לייסד משהו שעוד לא היה, בהתחלה הוא יכול היה לעשות מה שהוא רוצה, לתקן זה משהו אחר, ומביא גם אנשי רוח לא רק מדע על מנת שייעצו לו. (גם בכנסת ישראל ה-1 זה קרה). הספרייה נוסדת כבר בימי של תלמי ה-1 ("תלמי סוטר"-המושיע), אבל היא צוברת תאוצה בתקופתו של תלמי ה-2 (תלמי פילדלפוס- אוהב אחותו, הוא התחתן עם אחותו)- זה חיקוי של הפרעונים. הספרייה מוקמת באזור 280 לפנה"ס ונחרבת ע"י העותמאנים ב1450 ומשהו, מגיע הסולטן התורכי ושואל מה יש במקום הזה, ענו לו **"הרבה מאוד ספרים", אם זה נוגד את הקוראן זה אסור, אם זה כמו הקוראן זה מיותר- אז צריך לשרוף את הספרייה-** כל חוכמת העולם הייתה שם, טוענים שהיו שם חצי מליון ווליומים-כרכים, מגילות. וכל זה נשרף. תורת ישראל היתה בספרייה הזו. מכיוון שהיו שם יהודים. מה שחשוב לקבוצה אתנית זו ההיסטוריה שלה, ככל שהעם ישן יותר יש לך סמכות יותר גדולה- גם היוונים, גם המצרים העתיקים יודעים שהיהודים הם עם עתיק יומין- זה נותן להם הילה. צריך לזכור שהתורה היא מוזרה מאוד (מימין לשמאל, מנשקים אותה וכו') זה מושך את היוונים, כי הם חושבים שאולי יש שם משהו נסתר.

איגרת אריסטאס- מקור לסיפור התרגום.

*ספרים חיצוניים- התנ"ך שלנו נקרא ביוונית "קנון" = סרגל. סרגל עושה קווים ישרים. כרוצים ליישר בנאדם זהו ספר שהוא צריך לקרוא. הספרים החיצוניים שלנו לא נכנסו לקנון, היו ויכוחים בחז"ל על מסי' ספרים, הבולטים בהם הם קהלת ושיר השירים שבסוף נכנסו. ספר קלאסי שלא נכנס הוא ספר מכבים שנכתב ע"י יהודי שהיה במחנה של יהודה המכבי מכל מיני סיבות. אותם ספרים שלא נכנסו נכתבו ע"י יהודים ומה שלא נכנס לקנון הולך ונשכח. הטקסטים הללו נשמרו ע"י אומות העולם מהצרכים שלהם ורק במאה ה-20 התחיל מפעל גדול של תרגום אותם טקסטים לעברית, למקור שלהם. לפעמים זה קל מאוד אם המתרגם הוא לא מוצלח.

אגרת אריסטאס- הטקסט הזה נכתב במקור ביוונית וחובר ע"י יהודי- וזהו אחד המקורות שלנו לתרגום ה70. גם באגרת אריסטאס וגם בתלמוד הבבלי מוזכר השם של תלמי פילדלפוס. 220-270 לפנה"ס, המאה ה-3. יש גם רמז לעוזר שלו- דימטריוס מפררון- דימטריוס היה כבר עוזר של אבא של תלמי פילדפוס, הוא יושב באלכסנדריה והכיר יהודים מן הסתם. באחד המקורות נראה שהוא הוגה את הרעיון של התרגום.

יש גרסה אחת של חוקרים שאומרת שזו היתה כפייה של המלך תלמי פילדלפוס על היהודים. דעה שנייה אומרת שגם אם המאורע הזה הוא יוזמה של לא יהודים, והיהודים הסכימו עם זה ותמכו בתרגום, הם שיתפו פעולה. **הדעה השלישית היא שבעצם כל כולו של תרגום השבעים נעשה ע"י היהודים וביוזמה שלהם (מה שנוכח בכיתה שבאמת קרה).** זה היה צורך פנימי של הקהילה היהודית באלכסנדריה- למה? **- כי יש כאן התבוללות תרבותית ולא התבוללות דתית.** הם דוסיים אבל שוכחים עברית. כי הם חיים באלכסנדריה. בדור אחד אחרי הדור שבא מהארץ כבר מתחילה להישכח העברית.

אם יש יהודים באלכסנדריה, למה (ע"פ איגרת אריסטאס) שולחים משלחת לירושלים לכהן הגדול שיביא יהודים מלומדים שיתרגמו את התורה. גם מהסיבה שהיהודים שכחו עברית ולא יודעים מספיק טוב ע"מ לתרגם. אבל סיבה נוספת היא להביא את היהודים ה"אסליים", **שהעברית שלהם שורשית. יותר מקצועית.**

מה זה איגרת אריסטאס? **"אנר הכתיבה באיגרת הינו אפיסטולארי (מכתבים פיקטיביים), זו לא באמת איגרת אלא מכתבים אחד לשני.** תמיד צריך להבדיל בין הזמן הדרמטי של הסיפור לבין זמן כתיבת הסיפור. האיגרת מספרת סיפור שאמור לקרות בזמן תרגום השבעים (בערך 250 לפנה"ס), אבל הסיפור שנכתב הוא לגבי סיפור שנכתב לפני 100 שנה. הזמן הדרמטי של החיבור הוא ב250 לפנה"ס- אבל אותו יהודי שמחבר את החיבור הזה כותב על אירועים שקרו 150 שנה לפניו. **אריסטאס אינו יהודי.** ובאמת הסיפור הוא מכתב שכותב כביכול אריסטאס לפילוקרטס (אח שלו) והוא מספר לו סיפור (עמ' 36 בחוברת)-אריסטאס מספר לנמען שלו על משלחת שבה הוא היה שותף, משלחת אל היהודים. אומר לאח שלו "אתה תמיד שואל אותי מה היה באותה משלחת, אז אני אספר לך עכשיו גם מתוך התיעודים ההיסטוריים וגם מתוך הנסיון". אומר אריסטאס לאח שלו, שהיתה להם משלחת לאותו האיש בירושלים שנערץ בעיני עמו (הכהן הגדול). הולכים למלך היווני אריסטאס והבוסים שלו שרוצים ללכת ליהודה ואומרים לו לשחרר את האסירים היהודים.

השלמה:

תרגום השבעים של התורה מעברית ליוונית. בשנת 1440 הומצא הדפוס. הספר הראשון שהודפס בעולם היה התנ"ך. אין לנו יכולת לדמיין מהי השפעת התנ"ך על העולם כולו (אורח חיים, אומנות, תרבות). החלוקה לשבועות היא מהשפעת התנ"ך בלבד! להבדיל מהחלוקה לימים ולחודשים שהם בהתאם לתופעות טבע (כדור הארץ עושה סיבוב שלם במהלך 12 חודשים וכד'). "שבת מנוחה" יש אנשים שסבורים שזה מלשון "לנוח" וזה טעות! אי אפשר להגיד דבר כזה על אלוהים. הכוונה למנוחה מלשון נחת רוח – ה' היה שבע רצון מכל מלאכתו במהלך השבוע. (אלוהים לא נח!). החלוקה לשבועות זו המצאה יהודית ובאמצעותה אנו רואים את ההשפעה האדירה של התנ"ך. **עד התקופה ההלניסטית התנ"ך לא יצא מתחומי העם היהודי.** גויים ידעו שליהודים יש תורה, ידעו שזו תורה מוזרה כי היא כתובה בשפה מוזרה – מימין לשמאל ולא כמו כל השפות הלועזיות משמאל לימין. לגויים לא הייתה שום נגישות לטקסט הזה. יהודים הם עם מוזר. הגישה כלפי היהודים ע"י הגויים הייתה מעורבת לטוב ולרע – בגלל שהתורה של עם ישראל הייתה מסקרנת כך הייתה ההתייחסות לתנ"ך. כשגוי היה רואה יהודי מנשק את ספר התורה הוא היה נפעם ומתפעל כי זה לא משהו רגיל וזה מעורר סקרנות. הפעם הראשונה שהתורה של עם ישראל יוצאת מתחומי עם ישראל זה בתקופה הזו. התרגום הראשון היה ליוונית עתיקה. איך זה קשור לקורס? לזהות יהודית?

תרגום השבעים הוא אחד הטקסטים החשובים ביותר המלמדים איך אותו מתרגם תפס את עצמו ואת גישתו ליהדות. המתרגם היה יהודי לעומת זמננו שהמתרגמים יכולים להיות גם גויים. **הסיבה היא שלא הייתה מסורת של תרגום בעולם הכוונה ל- טרמינולוגיות קבועות לתרגום ויחידות ראויות לתרגום.**

כשנגישים לתרגם טקסט יש הטוענים שצריך לתרגם עפ"י יחידות של פסקה פסקה ולא מילה או משפט. לגבי הטרמינולוגיות – יש טרמינולוגיות קבועות, יש תרגומים מקובלים למינוחים מקובלים.

שלושה משתנים לווניטיים לנושא:

1. בתקופה ההלניסטית אין מסורת של תרגום ולכן יש חשיבות אדירה **לאופי המתרגם** שצריך להחליט איך הוא מתרגם כל מילה. **המתרגם מכניס את השקפת עולמו.**
2. הטקסט שמתרגם המתרגם הוא **הטקסט הקדוש** לו ביותר.
3. למי הוא מתרגם את הטקסט? **למישהו שהוא בעל תפיסת עולם שונה לחלוטין מתפיסת עולמו**, מתרבות אחרת לגמרי, איך הוא יפוט את זה?

(המילה "שבת" למשל אין לה מילה מקבילה/תופעה מקבילה ביוונית ולכן עד היום משתמשים בתעתיק) הבעיה הכי גדולה זה איך מתרגמים את המילה "אלוהים". המשימה של המתרגם בעת העתיקה היא שונה לחלוטין מהמתרגם היום. כאשר היהודי מתרגם עבור משהו שאיננו יהודי לפעמים הוא מחדד נקודה שהוא בעצמו לא היה חושב עליה ויש פה היוון חוזר וזה משפיע בסופו של עניין על היהודי עצמו. (בעצם התרגום וההתעמקות הוא בעצם לומד מחדש את הנושא). היום, אדם שמתרגם לא מתייחס לתפיסה האישית שלו אלא יש טרמינולוגיות מקובלות איך מתרגמים משהו. בעת העתיקה, היות ואין מסורות לתרגום האדם מכניס את הדעות שלו לתרגום. הדבר משפיע מאוד כי הוא גורם לאדם להשקיע את כל כולו בנושא והדבר השני שהוא מתרגם את הטקסט למשהו שהוא שונה ממנו לחלוטין (יווני). הדיון על תרגום השבעים מתחלק לארבעה חלקים: סקירה היסטורית של העדויות על תרגום השבעים, התפיסה העצמית של היהודים כפי שהיא משתקפת בתרגום השבעים, היוון חוזר של התרגום על התפיסה היהודית את עצמם, גורלו של התרגום בהיסטוריה של היהודים ושל הלא יהודים.

הסקירה ההיסטורית

התרגום נעשה באלכסנדריה. לא יכול להיות מקום אחר שבו יעשה התרגום, הסיבה שזה לא יכול להיעשות בא"י משום שבא"י אין שום צורך לתרגם כי היהודים חיים לצד יוונים, כל אחד בתחום שלו ואין התערבות. אלכסנדריה מוקמת בשנת 332 לפנה"ס. המדעים באלכסנדריה זה לא הגודל שהיא הגיעה אליו אלא המהירות שזה קרה להבדיל מלונדון ופריז. אחרי עשר שנים אלכסנדר מת, (323 לפנה"ס) ואז תלמי וסלבקוס מחלקים את הממלכה. בשנת 280 לפנה"ס תלמי הראשון הופך את אלכסנדריה לעיר בירה בממלכה שלו. תלמי יודע שהוא מתחיל התחלה חדשה ושם מתחילה לקום השושלת החדשה. אלכסנדריה הופכת מהר מאוד למרכז עם עשייה מרובה, כל מי שיש לו מה להביע ולעשות טורח ומגיע לאלכסנדריה. תלמי השני מקים שני מוסדות ידועים ביותר – מוזיאון וספרייה. ולספרייה הזו מגיע תרגום השבעים.

אנחנו נראה שיש לנו 2 מקורות לסיפור על תרגום השבעים. מקור אחד פחות ידוע והמקור השני הוא התלמוד הבבלי. האגדה הידועה מהתרגום הבבלי, היא שהמלך הכניס 70 זקנים לחדרים נפרדים ואמר להם לתרגם את התורה וכולם תרגמו באותה צורה בדיוק, אפילו השינויים הקטנים היו זהים בין כולם, השינוי הכי מפורסם – במקום לרשום "בראשית ברא אלוהים.." הם כתבו " ה' ברא בראשית", הדבר ממחיש את הקושי של התרגום שבשפה האחרת.

המקור השני הוא איגרת אריסטיאס.

תרגום השבעים כפי שהוא הגיע לידינו זו לא הנוסחה כפי שהוא היה בגמרא. השוני הזה מעיד שהתרגום עבר עריכה או שהיו כמה תרגומים, אפשרות נוספת שכל זה היא אגדה של חז"ל. לא כל מה שמופיע בתרגום הבבלי חייבים לקבל. צריך להיות ביקורתניים. וודאי שחז"ל לא ממציאים שום דבר, זה שאנחנו מוכיחים שמהו שם לא נכון זה לא מראה על זלזול. רק בחז"ל היהודים חיים **יחד עם** הגויים ולכן הייתה התעניינות בתרגום. אין סיבה לתרגם סתם את התורה אם אין התעניינות בנושא.

אלכסנדריה היא עיר של ממלכה שמתחילה. טעם של התחלה הוא טעם של התלהבות, רצון להקים דברים חדשניים. תלמי אומר ועושה, מזמין אליו אנשי רוח ומדע, נותן להם כלים על מנת להפוך את הממלכה שלו לחדשנית ויוצאת דופן. יש ארבע דוגמאות להפיכת אלכסנדריה לעיר תרבות, המדע של העולם העתיק:

1. הרופילוס היה רופא שחי באלכסנדריה, הוא לא היה הרופא הראשון ביוון (היפוקרטס היה אבי אבות הרופאים) אבל הוא היה הראשון שקבע שהשכל של האדם הוא במוח ולא בלב.
2. הרטוסטנס – גיאוגרף, חישב את היקף כדור הארץ. 40,000 ק"מ. טעה ב – 600 ק"מ. הוא עשה את זה באמצעות הצל של השמש.
3. הריסטארכוס – במאה ה-2 לפנה"ס גילה שכדור הארץ שסובב סביב השמש ולא הפוך.

כל אותם אנשים שייכים לתקופה הזו שמאופיינת במדע, רציו. כל זה ממוסד באלכסנדריה באמצעות 2 מוסדות: הספרייה והמוזיאון. מהמילה מוזיאון אפשר להוציא את המילה מוזה. בתפיסה היוונית היו 9 מוזות שכל אחת מהן אחראית על תחום אחד מתחומי האדם – כל מדעי הרוח של היום.

תלמי רוצה לייסד משהו שלא עוד בעולם ולכן הוא מביא גם אנשי רוח ולא רק אנשי מדע שיעצו לו. הספרייה המפורסמת באלכסנדריה נוסדת כבר בתקופת תלמי הראשון אבל היא צוברת תאוצה בתקופתו של תלמי השני (שכונה פילדלפוס - התלמי שהתחתן עם אחותו, עשה זאת כי הוא חיכה את המנהגים הפרעוניים), הספרייה מוקמת כנראה בשנת 280 לפנה"ס ומוחרכת ע"י התורכים ב - 1453. במשך 1700 שנה כמעט כל חוכמת העולם הייתה בספרייה הזו. טוענים שהיו שם חצי מיליון כרכים. כל זה נשרף. המטרה של תלמי הייתה להקים מקום מרכזי שבו תתרכז תורת החוכמה של כל העולם. התורה הייתה אחד הדברים הראשונים שהגיעה לספרייה. מה שחשוב בעת העתיקה זה שגם המצרים וגם היוונים יודעים שיהודים הם עם עתיק יומין, בנוסף התורה נראתה לכולם כמשהו מוזר מאוד וזה יצר אצל היוונים את המחשבות שאולי יש משהו נסתר בתורה. אבל אם רוצים להביא את התורה ליוונים צריך לתרגם אותה.

איגרת אריסטואס –

התנ"ך נקרא ביוונית קנון. כנון ביוונית זה סרגל שתפקידו ליצור קווים ישרים. גם מבחינה מטפורית טקסט קנוני נועד עבור אנשים שרוצים להביא אותם לדרך הישר. הספרים החיצוניים הם הספרים שלא נכנסו לקנון. היו ויכוחים בחז"ל על מסי ספרים הבולטים בהם הם קהלת ושיר השירים שבסוף נכנסו. ספר קלאסי שלא נכנס הוא ספר מכבים שנכתב ע"י יהודי שהיה במחנה של יהודה המכבי מכל מיני סיבות. אותם ספרים שלא נכנסו נכתבו ע"י יהודים בעברית ומה שלא נכנס לקנון הולך ונשכח. ואז צריך להעתיק אותם אם רוצים לשמר אותם. הטקסטים הללו נשמרו ע"י אומות העולם לצרכים שלהם ורק במאה ה - 20 התחיל מפעל גדול של תרגום אותם טקסטים לעברית, למקור שלהם. **לפעמים זה קל מאוד אם המתרגם הוא לא מוצלח.**

איגרת אריסטואס, ספר חיצוני, נכתב במקור ביוונית אך **תובר על ידי יהודי** וזה אחד המקורות שלנו לתרגום השבעים. גם באיגרת אריסטואס וגם בתלמוד הבבלי מוזכר השם של תלמי פילדלפוס. יש גם רמז לעוזר שלו דימטריוס מפלרון – שהיה העוזר של אביו והמשיך איתו. **דימטריוס יושב באלכסנדריה והכיר יהודים מן הסתם.** **אבל באחד המקורות נראה שהוא הוגה את הרעיון של התרגום.

יש כמה בעיות מה מקור התרגום (למה היהודים תרגמו את התורה שלהם פעם ראשונה בהיסטוריה?): יש גרסה אחת שאומרת שזו כפייה בכוח של המלך תלמי פילדלפוס, האם הוא יכול לכפות על היהודים לעשות תרגום כזה? כן!

גרסה נוספת אומרת שגם אם התרגום הוא יוזמה של משהו לא יהודי, היהודים הסכימו ואפילו שמחו שהתורה שלהם נחשפת בפני אחרים וזו לא פעולה כפויה על ידי יהודים.

גרסה שלישית – תרגום השבעים נעשה כולו ע"י היהודים וביוזמה שלהם ולאחר מכן זה מגיע ליוונים, קרי, היהודים תרגמו מיוזמתם את התורה מבלי שמשוהו כופה עליהם אלא צורך פנימי שלהם. למה? היהודים החלו לשכוח את העברית!! יש כאן התבוללות תרבותית ולא התבוללות דתית. יהודים שהם דוסיים אבל עברית כבר לא יודעים כי הם חיים באלכסנדריה והם מדברים יוונית.

תלמי פילדפוס שולח שליחים להביא יהודים מלומדים מירושלים. אם יש יהודים באלכסנדריה למה הוא שולח שליחים לירושלים לכהן הגדול שיביא יהודים מלומדים לתרגם את התורה? כי העברית בירושלים היא הרבה יותר רצינית וטובה ותלמי שאף להביא את הכי טובים לאלכסנדריה.

איגרת אריסטואס – ז'אנר הכתיבה הוא **אפיסטולארי (מכתבים פקטיביים שנשלחים אחד לשני)**, זה לא באמת איגרת אלא **מכתבים אחד לשני**. תמיד צריך להבדיל בין הזמן הדרמטי של הסיפור לבין זמן כתיבת הסיפור. הזמן הדרמטי - האיגרת מספרת סיפור שאמור לקרות בזמן תרגום השבעים (250 לפנה"ס), אותו יהודי שכתב את האיגרת ואנו לא יודעים את שמו כתב את האיגרת כ - 150 שנה לאחר הסיפור (ז"א מספר סיפור שכבר קרה לפני 150) וזה לא ממש מדויק כי אין מצב לדייק עד רמת הפרט האחרון.

אריסטואס שם יווני למהדרין ואכן עפ"י הסיפור אריסטואס מספר סיפור לפילוקרטס (אח שלו). (עמ' 36) אריסטואס מספר על משלחת שהוא היה חלק ממנה, משלחת של יהודים. אומר לאח שלו "אתה תמיד שואל אותי מה היה באותה משלחת, אז אני אספר לך עכשיו גם מתוך תיעודים היסטוריים וגם מתוך ניסיון אישי". עוד הוא אומר לאחיו שהייתה להם משלחת לאותו האיש בירושלים שנערך בעיני עמו (הכהן הגדול). אריסטואס ושאר חברי המשלחת אומרים למלך תלמי פילדלפוס שהוא צריך לשחרר את כל האסירים היהודים שהוא ואביו כלאו. אומר המלך לדימטריוס שהם רוצים תרגום של התורה.

סיכום בייניים - השנה שבה בערך נעשה התרגום הוא ב - **250 לפני הספירה**. הוא נעשה באלכסנדריה. דווקא שם זה נעשה משום שהיהודים חיו עם האחר ולא רק לצד האחר. לשם מה נעשה התרגום? יש כמה אופציות: היוונים כפו על היהודים, היוונים ביקשו מהיהודים לתרגם את התורה והיהודים נענים בשמחה, יהודים מתוקף עצמם ביוזמה פרטית משלהם תרגמה את התורה ליוונית ואחרי זה היא פשוט מצאה את עצמה בספרייה.

המשותף לשתי הגרסאות/המקורות זה ההזכרה של המלך תלמי פילדלפוס (שזה קרה בזמנו), של העוזר שלו והמספר שבעים אנשים (למעשה זה 72 אבל מעגלים פינות).

בלשון גסה – הגרסה בתלמוד היא גרסה פסימית ואילו באגרת אריסטואס היא גישה אופטימית. מה שבטוח שאין דרך ליישב בין שתי הגרסאות. לא יכול להיות ששתיהן נכונות ויכול להיות שגם שתיהן שגויות – מבחינה לוגית זה יכול להיות אפשרי אבל מבחינה היסטורית אין עדות לכך.

האיגרת היא לא איגרת אותנטית. יש יהודי כלשהו שחיבר את החיבור הזה ועשה אותה בצורה שכאילו משהו כותב את זה לאח שלו. דימטריוס מפלרון כותב לאחיו פילוקרטס, זה שמות של גויים. **דימטריוס מופיע בשני המקורות וזה אומר שאותו מחבר יהודי מכיר את השם הזה והוא שם בפיו את הדברים.**

דימטריוס דפילוקרטס מספר לו על משלחת שהייתה מטעם תלמי פילדפוס לירושלים. למה קרתה המשלחת הזו? המלך רצה שיבואו מיטב המוחות לפתח את התחום בספרייה. התורה שלנו מזווית ראייתם של היוונים נתפסת כחוקה שנוקפת לעם עתיק יומין, משהו נתפס בתור מחוקק, זה שנתן חוקה לעם ישראל. מחוקק בעולם היווני הרומי זה התואר הכי גדול שיכול

להיות. מחוקק על פיהם זה מי שנותן לאדם דרך לחיות שעל פיה אתה חי הכי טוב. ולכן זה טבעי מאוד שתלמי ירצה שגם תורת משה – חוקת העם העתיק – תהיה חלק מהספרייה שלו.

בתוך האיגרת עצמה אומר דמטריוס שהוא בעצמו בא לתלמי המלך ואמר לו שיש לו מתחת לאף את תורת משה. אומר לו המלך – תביא את תורת משה. אומר לו דמטריוס – זה בלתי אפשרי, זו שפה עתיקה, זרה, מיוחדת ויש צורך לתרגם אותה. תלמי – תתרגם אותה. דמטריוס – צריך לשלוח אנשים מירושלים כדי שיתרגמו אותה, אבל לפני שאתה שולח שליחים להביא חכמים מירושלים אתה תשחרר אלפי יהודים עבדים **בצעד מחזק אמון**. הדבר מאוד משמעותי בזמנו כי כל עבד שווה כסף! ושחרור של עבדים יהודים יהווה הפסד כסף. תלמי לא מהסס, פודה את השבויים והם הולכים לירושלים לבקש את עזרת החכמים לתרגום. **יש קושי בסיפור!! המלך תלמי משחרר שבויים יהודים ששווים הרבה כסף כדי לבקש מהכוהן הגדול בירושלים שישלח לו חכמים – זה מגוחך!! הרי יהודה כבושה ע"י תלמי, למה בכלל הוא מבקש את הסכמתו של הכוהן הגדול?? למה הוא פודה שבויים?? הוא הרי לא חייב לכוהן הגדול כלום!! זה לא מתקבל על הדעת בכלל שכן מלכים הלניסטיים הם מרושעים ובכלל לא משווים ביניהם לכוהנים.**

הם מגיעים לכוהן הגדול ודימטריוס מתאר את הכוהן הגדול כדמות רצינית, בעלת חוכמת חיים וכו'... הכוהן הגדול הוא אלעזר, הוא שמח מאוד, ומבטיח לשלוח לו 72 זקנים. **למה דווקא 72? שישה מכל שבט בישראל! שיהיה תרגום של העם כולו. אבל יש כאן קושי כי אין שבטים בכלל בתקופה הזו!!!** [אחת הדוגמאות לכך שהחיבור הוא באמת פיקטיבי והיהודי שחיבר את זה טעה].

בשלב הזה מתוארת שיחה מאוד יפה בין דימטריוס והכוהן הגדול. דימטריוס נשלח למשימת עבודה ועל הדרך ניתנה לו הזדמנות להיפגש עם הכוהן הגדול שמייצג עבורו את העולם הישן ויש לו חוכמה רבה.

יוצאים 72 חכמים לאלכסנדריה ומגיעים וזוכים לכבוד גדול מהמלך. המלך עושה להם משתה של שבעה ימים כאשר בכל יום הוא שואל 12 שאלות על **ענייני ציבור** לא דברי תורה וכל פעם הם עונים לו בצורה קצרה ועניינית והמלך מאוד מתרשם ומתפעל. אחרי 7 ימים של משתה הם מתפנים לעבודה שלהם, הם עושים את העבודה על אי (לא באלכסנדריה עצמה) כי הם צריכים שקט. **כל בוקר הם באים למלך ומברכים אותו והולכים לשבת כל אחד בחדר נפרד ומתרגמים את התורה. בסוף הם יפגשו ויעשו השוואה על אותו חלק שהם סיכמו עליו באותו היום – ומסכימים על נוסחה אחת שהיא הטובה.** התרגום גם הוא אורך 72 ימים, מסי' טיפולוגי. (מסי' טיפולוגי = טיפוסים).

עברו 72 ימים ואז עושים מסיבה ענקית של כל תושבי אלכסנדריה וקוראים את התרגום כולו מתחילתו ועד סופו. כולם מתפעלים. המלך שואל את החכמים – איך עד היום אף אחד לא תרגם את התורה? הם עונים שהיו כמה תרגומים עד היום אבל זה התרגום הכי מוסמך (הכנוני – סרגל) שלפי זה כולם הולכים.

קובעים שיום סיום התרגום זה – ח' בטבת – יום חג, יום שמחה, יום חג לאומי, היום שבו התורה היהודית נכנסה לספרייה באלכסנדריה.

הנימה שמתאפיינת מהאיגרת היא שתלמי והכוהן הגדול ממש שווים, שהכל נראה ממש מושלם וכולם שמחים. **המטרה של מחבר האיגרת זה לפאר את תורת ישראל עד כדי כך שאפילו המלך היווני מתבטל כלפי הכוהן הגדול.**

מעשה התרגום עצמו תופס את החלק הקטן מאוד באגרת. רוב האיגרת זה שתי השיחות – דימטריוס עם הכוהן הגדול והמלך עם החכמים במשך שבעת ימי המשתה.

מסקנת המחקר – מחבר האיגרת מטרותו היא לא לספר את מעשה התרגום. הוא מנצל את הסיפור הזה שהוא ידע עליו כדי לעשות משהו אחר לגמרי. **המטרה שלו היא להחזיר גאווה**, לומר ליהודים שאפילו המלך הגדול מכבד את הכוהן הגדול שלנו והחכמים שלנו. למה שיעשה דבר כזה?? **כי באותה תקופה יש חשש להתבוללות לא רק של יהודים אלכסנדרונים אלא גם נוער הזהב באלכסנדריה שחשוף לנוער היווני.** מחבר האיגרת חושש, מזהה שאלה המחשבות שעוברות בראש של הנוער וזה המסר הפסיכולוגי שעובר מהאיגרת. הוא רצה להעביר מסר שאין לנוער במה להתבייש או להתבאס כי הרי אפילו המלך הגדול מתפעל מהחוכמה של החכמים.

יש אפולוגטיקה (הצטדקות) חיוביות (ושלילית (השפלת האחר). האיגרת הזו היא חיבור אפולוגטי חיובית. אפולוגטיקה שלילית עובדת בטווח הקצר ולא בטווח הרחוק (החברה החרדית). אפולוגטיקה חיובית היא יותר קשה כי אתה מצדיק את הדרך שלך לא ע"י השפלת דרכו של האחר או ע"י אמירה ששני הדרכים טובות (פלורליזם) **אלא ע"י העדפת דרך אחת באופן ברור ומובהק יותר ע"י מבחן התוצאה כך שירצו לחקות אותי (אור לגויים).**

מחבר החיבור הוא יהודי מבוגר, מושא החיבור הוא נוער הזהב של אלכסנדריה שאולי עלולות לבוא לו מחשבות הרסניות של התבוללות ולכן הוא לוקח את סיפור התרגום ובונה עליו תפקיד שונה לגמרי. עד פה סיפור המסגרת.

השיחה בין אלעזר הכוהן לבין דימטריוס –

השיחה מתרחשת בירושלים. (לפי ההקשר ניתן להבין שהשאלות ששואל דימטריוס הם שאלות שמעניינות את נוער הזהב באלכסנדריה והתשובות הן מה שהנוער הזה אמור לשמוע). מהן שתי הסוגיות שעליהן שואל דימטריוס את אלעזר הכוהן???????? **הראשונה – שאלות בנוגע לכשרות, השנייה – שאלות בנוגע לטהרת המשפחה.** אלה השאלות ששואל דימטריוס את הכוהן הגדול – למה שומרים על כשרות ולמה לא מתחתנים עם יוונים? יהודי ששומר תורה ומצוות שחוזר בשאלה שני הדברים הראשונים שהוא עובר עליהם באופן יזום זה כשרות והלכות אישות. שתי המצוות הללו הם מרכיבי הזהות היהודית והראייה לכך שכשאתה רוצה להתנתק מהיהדות אתה בוחר להתחיל דווקא איתן. חשוב לזכור שטהרת המשפחה וכשרות הם ברשות הרבים, הם מאוד ויזואליים, הם דורשים הסברים לסביבה. כל חיי החברה סובבים מסביב לאכול וזה תוקע. **אלה לא שתי המצוות הכי חשובות אבל זה מה שמפריע לצעירים באלכסנדריה.**

כל תשובה שיתן הכוהן צריכה להיות רציונאלית, שתהיה מובנת לשכל הישר. אנחנו היום חיים בתקופה מאוד מיסטית להבדיל מהתקופה העתיקה.

13/4/10

רענון -

מחבר אגרת הייתה לו כוונה אחרת ולא עצם התרגום משום שהתרגום הוא חלק מאוד קטן בתוך התרגום. המטרה/הכוונה של מחבר האיגרת זה נוער הזהב של אלכסנדריה. נוער שגדל עם כפיית זהב בפה, מדבר יוונית, איש העולם הגדול ומצד שני דתי, ללא מחשבות כפירה אבל יש לו פרפרים בבטן. כנגד ה"אבל" הזה מחבר האיגרת את האגרת.

האגרת הזו כתובה בז'אנר **האפיסטוראלי**. היתרון של העם היהודי הוא שהוא עם עתיק ולכן יש לו סיכוי גבוה מאוד להיכנס לספרייה.

כהן בעם ישראל זה לא כהן ביוון. דרך הזווית היהודית כהן זה דבר גבוהה מאוד. בזווית היוונית כהן זה פקיד.

מחבר האיגרת, יהודי מבוגר, מציג את הכהן הגדול כדמות מאוד מכובדת ועליונה. המקום העיקרי באיגרת נתון לשתי שיחות: עשרת ימי המשתה באלכסנדריה ושיחה של אריסטאס עם הכהן הגדול בירושלים.

בשיחות הללו כל מה שמעיק לדעתו של מחבר האיגרת על נוער הזהב יופיע באותן שיחות. העיסוק בטעמי המצוות אופייני לחברה יהודית שטוב לה וחייה עם הקבוצות הלא יהודית ומכאן ברור שבארץ ישראל לא עוסקים בטעמי המצוות אלא בבירור המצוות (מה מותר ומה אסור?).

היום אנו מודעים היטב למגבלות ההשכלה, יש השכלה אבל יודעים שיש לה מגבלות. איסורי מאכלות או איסורי יישות, מה יותר מפריע ליהודים? איסורי מאכלות! הם חיים אחד עם השני ביחסי שכנות, מדובר בדברים יותר ויזואליים, באישות זה לא ניכר לעין אלא רק סיפורים שמי יודע מה נכון ומה לא נכון, אבל מאכלות אתה לא יכול לקיים יחסי שכנות בסיסיים בלי לאכול אחד אצל השני.

התשובות של אלעזר –

1. איסורי מאכלות נועדו ליצור חיץ בין היהודים לבין הגויים. התפיסה שאתה רוצה לשמר את הקבוצה האתנית שלך זה דבר מקובל מאוד בכל העולם. היוונים באלכסנדריה הם מיעוט והמצרים העתיקים הם רוב, והאינטרס של היהודי לשמר את עצמו זה גם אינטרס של היווני. למה ליצור חיץ? שהיהודי לא יגיע למצב שהוא מתחתן עם הגוי, ועוד סיבה, שהיהודי לא ילמד את מעשיו הרעים של הגוי. אם היהודי לא יוכל לאכול עם הגוי אז החברות תהיה מרחוק, ללא קרבה, לא מתפתחת חברות של ממש. וזה בסדר גמור מצידו. באותה תקופה היווני היה יכול להבין דבר כזה בדיוק כמו שהיהודי יכול להבין! היום, זה כבר ממש לא ככה. היווני שחי עם היהודי לא מוכן לקבל שהם חיים ביחד אבל לא טובים בשבילם לחתונה, ואלעזר מסביר לו את זה בכך שהוא נותן ליווני דוגמא שגם הוא לא היה רוצה שהבן שלו יתחתן עם מצרייה. אין פלורליזם בעת העתיקה אבל יש את ההכרה של הייחודיות. הייחודיות לא מנוגדת לפלורליזם והיא מקובלת בעיקר במעגלים העשירים. הנישואים בין עדות בעם ישראל ובארץ ישראל זה נושא מאוד מאוד כאוב. אתה יכול להבין את זה בגולה אבל בארץ ישראל בדור שני ושלישי זה באמת תעודת עניות לחברה הישראלית. אחת הסיבות שאומר אלעזר לאריסטאס שיש ליצור חיץ היא שהיהודי לא ילמד מהמעשים הרעים של הגוי. למה? כי הגוי מתנהג לא יפה. אבל לא הכוונה למעשים של היווני אלא למעשים של המצרים!!! היהודי מתנהג כפוליטיקאי. הוא לא יכול להגיד לו שהוא חושב שמעשיהם של היוונים הם לא טובים אבל הוא מוצא שער לעזאזל שהם המצרים.

יש 2 גרסאות לתרגום השבעים- בתלמוד ובאגרת אריסטאס- שמטרתה היא לא לספר לנו על מעשה התרגום- וזהו יתרון. המטרה היא לספר על נוער הזהב היהודי באלכסנדריה. נוער הזהב- דור 2, 3 של יהודים באלכסנדריה- יהודים שחיים עם האחר. טוב מאוד ליהודים באלכסנדריה- שזה מסוכן. הנוער הזה הוא דתי, לא מתבולל- אולי תרבותית (לא יודע עברית מספיק טוב וכו'). אותו נוער חי עם הגויים, עם היוונים ואולי מתעוררים אצלו כל מיני חששות "למה אני שומר על זה והיווני לא?" ועוד....

כשיש ספקות מסוג זה, זה תמור יותר מאשר שיגיד את זה בפה מלא. ומחבר איגרת אריסטאס מזהה את החששות האלו. ומשתמש באירוע הזה ככיסוי לחיבור שכל עיקרו- אדם שהיה שליח ממלך תלמי אל הכהן הגדול- כדי לבקש מהכהן לשלוח שליחים שיתרגמו את התורה מעברית ליוונית. יותר הגיוני שיהיה משהו באלכסנדריה שיודע עברית וגם יוונית- זה קצת תמוהה לבקש יהודי מיהודה שיודע עברית ויוונית כי יהודי שגר ביוון יהיה טוב יותר ביוונית. הכהן הגדול- היחס אליו כשווה בין שווים. הכהן הגדול הוא פקיד- והם מתחלפים כל הזמן אין שום בעיה.... רוב האיגרת מנציחה את הפגישות של יוונים עם יהודים. החלק הראשון מדבר על אריסטאס שנשלח מטעם תלמי שישלח לו שליח שיתרגם. באגרת כתוב- שאותו שליח שואל את הכהן הגדול שאלות רבות לגבי יישות ומאכלות אסורים- אלו בעצם השאלות הגדולות שהטרידו באותו זמן את נוער הזהב. - אין חברות ללא אוכל. - על דיני אישות אין מה להרחיב....

הכהן הגדול עונה לאריסטאס 2 תשובות:

2 הסיבות הנ"ל מתייחסות לתשובה לגבי איסור חייץ:

1. אנחנו היהודים מקפידים על איסורי מאכלות כי אנחנו לא רוצים להגיע למצב שהבנים שלנו יתחתנו עם מי שאינה יהודיה. לכאורה יש כאן עוד יותר קושייה- חסרה לנו פה חוליה- המצרים. ועד כמה שהיוונים והיהודים יגורו אחד עם השני- הם כולם שונאים את המצרים. אלכסנדריה היא לא עיר יוונית מקורית. זוהי עיר שהיוונים כבשו. יש שם אוכלוסיה מצרית ענקית. היוונים צריכים לשמר את עצמם. היוונים יכולים להבין את הפחד של היהודי- אם תוצג לו סיטואציה זהה של בנו מתחתן עם מצרייה- וכך יבין את הכוונה. אם לא יאכלו אחד עם השני- ישאר איזשהו דיסטאנס.

2. האוכל גם גורם ללמידה של דרכים רעות מהגוי- זו סיבה נוספת למה לא לאכול עם הגוי- אנחנו לא רוצים שהיהודי ילמד מדרכיו הרעות של הגוי. יש כאן בעייה- לכאורה, הגוי הוא גם יווני. "אתה אומר לי שדרכי רעות?!"- איך הכהן הגדול אומר דבר כזה.

היהודי עונה, תשמע אם אני יכול לאכול כל דבר, הבן שלי או ביתי יכולים להתחבר עם המצרים- והמצרים דרכיהם רעות. בוודאי שהיהודי חושב שדרכיו של היווני רעות. אבל הוא לא יגיד את זה. ולמרות שהייתי רוצה לאכול עם היווני, אני לא יכול, כי יש את האיסור הזה.

צריך "חייץ" (חוצץ) כדי שלא ילמד מדרכיו הרעות של הגוי. וכדי שלא יהיו נישואי תערובת.

אלגוריה (הכתוב מדבר על רובד אחר ומעלים אותו לדרגה אחרת) ← אם אני אוכל למשל חזיר, ואני מכיר את דרכיו של החזיר (אוכל כמו חזיר, בוץ וכו'), מבחינה אלגורית אני יכול ללמוד מדרכיו הרעים. אין ספק שיהודי יבחר את הדוגמאות שמתאימות לו לסיטואציה.

* היום, התפיסה היא תפיסה מאגית- התפיסה המאגית היא הפוכה מההשכלה.

• איסורי אישות

הקדמה ← קשה להגזים בגודל ובעוצמת הפריצות בעת העתיקה. היום אנחנו ניזונים מ"סטנדרט" שנקרא "צניעות". הכול היה פרוץ לחלוטין- כל אחד עשה מה שרצה, בתי זונות בכל מקום. לנשים כמעט אין זכויות- אלא אם כן הן נשואות למישהו נחשב. אונס כמעט לא קיים- אלא אם כן אתה אונס אישה שיש לה בעל, או אדון ידועים. ביער אפסוס- היה בית זונות מפורסם בכל העולם- זונות צמרת. בעתיקות של אותה עיר ניתן לראות פסיפס של כפות רגליים מאזור שהיה נמל עד לאותו בית. הגיעו יורדי ים ממקומות רחוקים לאותו בית זונות. על הרקע הזה- צריך להבין ששמירת הטהרה של היהודים הייתה נראית מטורפת לגויים שחיים במציאות הזו.

הטענה לכהן הגדול- לגבי אישות זה לא "למה אתם לא מקיימים יחסי אישות"- אלא ← "אתה לא חי בעולם". אכילה, שינה וסקס- 3 הנאות עיקריות. בעת העתיקה לקחו את ה-3 האלה (לא לשכוח שזה היה הרבה לפני הנצרות), ופשוט התפרעו. אוכלים המון, משתכרים ואז ישנים כמה ימים, סקס- ללא הפסקה. עשו הכול, מהכול. על כל הרקע הזה היהודי נראה מטורף- אתה מתנזר מעולם שבו הנזירות עוד לא הגיע אליו.

התשובה שנותן הכהן לאריסטאס ←

אנחנו מקפידים על דיני טהרת המשפחה כי אנחנו לא רוצים להדמות למצרים. מה מיוחד במצרים? – בסופו של דבר גם בעיני היהודי וגם בעיני היווני צריך להמנע מהמצרים. ההבדל העקרוני בין היווני למצרי **"בסטיאלזים" = בע"ת**, היווני פרוץ מאוד, הוא עושה הכל עם הכל עד בע"ת. המצרים היו מקיימים יחסים גם עם בע"ת. היהודי אומר ליווני "אתה לא רוצה להגיע למצב של המצרים שמקיימים יחסים עם בע"ת". היהודי בעצם עושה צעד אחורה- כי הוא לא רוצה להגיע למצב הזה- והיווני יבין את זה, כי גם הוא לא רוצה להגיע למצב הזה. נישואים בתוך המשפחה- היו נהוגים באלכסנדריה, והמנהג הזה בא מהמצרים. *עד כאן, השיחה הראשונה של הכהן הגדול עם אריסטאס.

החכמים מגיעים לאלכסנדריה והמלך עושה להם מסיבה 10 ימים. היו שואלים את החכמים האלו שאלות, הרבה שאלות, והחכמים עונים להם בשנייה! זה מאוד מרשים את המלך.

יכול להיות שנוער הזהב מתבייש בדורות הקודמים שלהם. דרך האיגרת הזו מסתבר- אם אתה לומד תורה- התורה נותנת לך איזשהו כוח- ואתה יכול לעקוף את כל התארים שאפשר לקבל. המלך מתלהב דווקא "מהפרימיטיבי" ששולף תשובות לכל שאלה.

המשותף ל-2 השיחות הללו- המאפיין הבולט הוא רצינות. יש מוצר אנושי בסיסי ששותף לכל בני האדם- אין דבר כזה פלורליזם- אין רב תרבותיות- כל תרבות מכילה את הערכים שלה בתוך עצמה ולא יכולה להישפט מבחוץ. שנינו צריכים להבין אחד את השני במושגים רצינאליים. כל חברה צריכה להבין למה השנייה מתנהגת כך. היהודי צריך להסביר ליווני במושגים רצינאליים (לעומת היום...). יש "נימוס" אחד לבני האדם, אבל כולם מפוזרים.

התפיסה העצמית של היהודים לאור תרגום השבעים

אנחנו לא יודעים מה הייתה הסיבה לתרגום ה70. הגרסא הראשונה היא שהיוונים כפו על היהודים לתרגם ויש גרסא שאומרת שהיהודים תרגמו את התורה בשביל הנוער היהודי שבקושי ידע עברית. כשאנחנו מסתכלים על המתרגם של תרגום ה70, מה קורה בעצם זה שהוא לדוג' מתרגם את תרגום ה70 בשביל היהודים שכמעט לא יודעים עברית- הוא צריך לקחת בחשבון שברגע שיהיה תרגום ליוונית- זה יגיע לידיהם של היוונים ע"מ לקרוא אותו. לדוג', היווני לא יכול לקבל אל שאין לו שם וליהודי זה לא מפריע.

שם פרטי יכול לגרום ליחס קרבה עם האל, אצל היוונים לכל האלים יש שמות פרטיים. עם השם ה'- הצלחנו ליצור קרבה- גם ללא שם פרטי.

*קורס מומלץ בתנ"ך- ספרות הנבואה

המתרגם יודע שגם אם הוא מתרגם את הטקסט הזה לצרכי יהודים, עדיין האחר יכול לקרוא אותו (יווני- אדם שבא עם תפיסת עולם הפוכה משלו). היהודי נדרש להכפיל עצמו כביכול, ולקרוא את הטקסט שהוא תרגם מעיני היווני ומעיני היהודי.

היזון החדדי – כאשר היהודי מסתכל על הטקסט הזה בעיניים של יווני, פתאום הוא רואה דברים, שאילו לא התרגום הוא לא היה רואה אותם. "בראשית ברא ה'...", יווני יכול לראות את השם "בראשית" כשם של מישהו שברא את ה'. וצריך לתקן את התרגום, ולפרש מילה שמתאימה לפירוש המילה בראשית.

3 סוגיות :

• **כל אל בעולם היווני- יש לו שם** ← האל הוא פשוט בנאדם מבחינתם, שחי בינינו. אם אדם רוצה את השירותים עליהם האל מופקד, האל צריך לתת להם את מבוקשם בתמורה לעבודת אלים. האלים אצל היוונים הם חברים. היוונים חילקו אותם ליצורים רצינאליים ובלתי רצינאליים. מה יעשה היהודי, כאשר הוא בא לתרגם את שמו של ה'?

לה' יש כינוי, יש תואר- אין לו שם. היווני בא למצרים, לבבל- ורואה שגם להם יש שמות לאלים. רק ליהודים אין.

לא רק שאין לה' שם, לא יכול להיות לו שם! אם המתרגם יתן לה' שם ראנדומלי- הוא מוסיף לו שותפים! שם פרטי מיוחד אדם בתוך משפחתו, מיוחד אותו משם המשפחה. שם פרטי מיוחד את האדם. לה' אין שותפים, אין עוד אלים.

אין צורך לייחד את ה'. מעבר לכך, כאשר אתה קורא לאל בשם פרטי, אתה תוחם לו תחום- תוחם אותו בתפקיד מסוים. לה' אין תחום! מה עשה המתרגם? הוא משאיר את שם ה' כמו שהוא, "האדון", ומוסיף ה' הידיעה (אדני). המקור לכך שכאשר אנחנו רואים בתורה "יהוה", אנחנו קוראים "אדני" זה תרגום השבעים. הוא קורא לה'- ho kyrios.

אדני זה תרגום של הו קריוס. "האדון" זה משהו שיכול להיות מובן ליוונים. "האדון"- זה נותן כבוד. יש חוקרים שטוענים שכבר היה מקובל לקרוא בפה "אדוני", ומפה הוא תרגם ho kyrios.

• **הגשמת האלוהות:** אנחנו קוראים כל מיני פסוקים במקרא שמתארים את ה' כאדם בשר ודם, עם תכונות אנושיות ולא עולה לנו בכלל הספק שהוא איזשהו אדם. "ויצא, וירח, וילך וכו'..." אנחנו עושים תהליך של מטאפוריזציה

אוטומטית. היווני, לעומת זאת, מאמין שהאלים שלו ממש בעלי התנהגויות ותכונות אדם. ולכן, יהיה לו מאוד קשה להסתכל על כך כמונו – היווני יבוא לחשוב שהאל שלנו הוא בדיוק כמו האל שלו. היהודי לא יכול להרשות לעצמו שהיווני יחשוב ולו לרגע שהי' שלנו הוא כמו זאוס. בכל מקום בתרגום ה70, שבו יש חשש כזה, **המתרגם מתקן את הטקסט.** "ומשה עלה אל האלוהים..." ← "ומשה עלה אל הר האלוהים".

"ה' איש מלחמה, ה' ישמור" ← "ה' תוכן מלחמה" (ה' מתכנן מלחמות). כנראה שבתקופת תרגום השבעים, **היהודי שקרא את הטקסט הזה, אמנם לא עשה האנשה גמורה, אבל הוא גם לא עשה מטאפוריזציה משולמת.** כאשר היהודי מתרגם את התורה, ולוקח בחשבון שגם היווני יקרא את זה, הוא נבהל ולא רוצה שהיווני יבצע האנשה, **ותהליך המטאפוריזציה מתחזק אצלו.**

היווני	היהודי העתיק	יהודי מודרני
-האנשה-	-ביניים-	-מטאפוריזציה אוטומטית ומושלמת-

בעקבות המאמץ שהוא עושה עבור היווני הוא מטהר אצלו את מושג ה'.

לאחר שהתרגום נעשה התקבצו המון אנשים ביחד- והכריזו שזה יהיה התרגום הראשי. טוענים, שהיו הרבה מאוד תרגומים רווחים בא"י. בא מפעל יהודי לתרגם פעם אחת את התורה – וזה יהיה התרגום הראשי. **תרגום התורה ללטינית נקרא "וולגטה"** (תרגום גס, לא מעובד, לא עדין- כמו וולגרי). הוולגטה בא אחרי תרגום ה70 ועל-פיו מצאו עובדות לגבי תרגום ה70. בולגטה היו הרבה מאוד בעיות. הכנסיה הקתולית לא הסכימה לשנותו. עד שהחוקרים אמרו להם שהתרגום דפוק. דוגמא מוכרת "קרנו פניו של משה" ← "למשה צמחו קרניים". כנראה שהיו כל-מיני תרגומים וולגריים. בא אותו חוקר ואומר- כנראה שיהודים תרגמו את התורה עוד לפני תרגום ה70. ההנחה היא שתרגמו כל ספר בתנ"ך בנפרד- עוד לפני תרגום ה70, ולכן התרגומים לא היו שווים, כי כל אחד ממתרגם אחר. מגילות מדבר יהודה- כת הישיים, לפני מרד בר כוכבא, ירדו למדבר יהודה לקיים את החיים היהודיים האמיתיים התקייים. מצאו חלקים מספר ישעיהו, חלקים מיחזקאל ועוד...כנראה שמה שאנחנו מכנים "תרגום השבעים"- הוא תרגום שנעשה אחת ולתמיד על מנת להפסיק את התרגומים המעפנים.

תרגום השבעים המקורי, שנכתב במאה ה-2 לספירה, נכתב רק על התורה כנראה (5 חומשי תורה), כל השאר נתווספו מאוחר יותר.

בנוסף לתרגום ה70 אנחנו יודעים על עוד כמה וכמה תרגומים לעברית- כערעור לתרגום ה70.

אחד התרגומים היה של אכילס, היה תלמידו של רבי עקיבא.

הפסוק הראשון- "בראשית ברא ה'", הפועל "ברא" הוא מאוד מסובך. יש שמועות שהפועל "ברא" הוא "לסדר" ("לברא את היער"- לסדר את העצים). לכאורה, ליצור (בריאה יש מעין) ייחשב יותר מ"לסדר". כתוב במפורש "והארץ היתה תוהו ובוהו". תרגום השבעים מתרגם את הפועל "ברא" לפועל ביוונית שמשמעותי "לעשות". **אכילס מתרגם את הפועל ברא במילה Ktizo-** פועל שמציין התיישבות מחדש של פוליס יוונית (כשפוליס הופכת צפופה מידי, אז אנשים יוצאים מהפוליס ומקימים פוליס חדשה). זה מלמד שכבר אז בתקופת אכילס- רווחה הטענה ש"בריאה יש מעין".

Apoikia – אזרחות חדשה בפוליס חדשה.

גרסת חז"ל ← עמי' 59 מתוך התלמוד הבבלי. מסופר על תלמי שמוכנס 72 יהודים, ולא אומר להם למה. ואומר להם לתרגם אחד אחד את התורה, בלי תיאום ביניהם לאחר מכן- מסופר על נס שעשה ה', וכולם תרגמו אותו הדבר. הגרעין הוא מה שמעניין כאן- ידעו על תלמי המלך, על 72, על 72 חדרים. כולם ישבו אחד אחד בחדרו. לעומת איגרת אריסטאס- שהכל היה בגישה אחרת. **ממה שקראנו עכשיו מסתבר שיהודים לא אהבו יוונים. וכל מה שכתוב מצד היהודים הוא שלילי כלפי היוונים.**

עמי' 58 ← גם קטע מהתלמוד הבבלי- התורה יכולה להיות כתובה או בעברית או ביוונית. כשנח מברך את בניו, הבן המועדף עליו הוא שם, יפת (מייצג היוונים)- מברך נח את יפת, יפת ישכון בתוך האוהלים של שם. משהו מתוך יפת יהיה בתוך שם- זו השפה היוונית- זה בא להראות- **ניתן לכתוב את התורה גם ביוונית (תוך מעברית)- המגמה כאן היא בעד היוונית.**

בעצם אנחנו רואים בגמרא 2 מגמות- האחת אומרת שיוונית זו שפה יפה וחשובה וכו', והמגמה השנייה יוצאת נגד השפה היוונית, נגד היוונים....

גורלו של תרגום השבעים

המשך- עמ' 58, הלכה ט' ← אומרת שניתן לכתוב תורה בכל שפה, אבל תפילין ומזוזות רק באשורי (הכתב העברי).

רבן גמליאל- אומר שאת התורה מותר לכתוב רק בעברית ויוונית, לא בכל שפה.

והגמרא שואלת- "מה נשתנתה השפה היוונית", בברכה של נח לבניו כל בן מקבל ברכה מסוימת. הבן המועדף הוא שם, אבל יפת (שמו של אחד מבניו הוא "יוון")- מייצג את היוונים וחס- מייצג את הכושים. זה בא להראות שספרי התורה יכולים להיכתב ביוונית- כי זו השפה של בני יפת. המגמה כאן כלפי יוון היא מאוד חיובית. (כיום הכל בעברית- הכוונה היא לספר התורה שמברכים עליו ועולים בו לתורה).

הדבר הכי יפה אצל יפת, זה השפה היוונית שהייתה אצלו ואצל בניו.

עמי' 59- מסכת מגילה ← המגמה כאן היא מגמה שלילית (דיברנו על זה), עמי' 58 ועמי' 59 אלו חז"ל. אז אנחנו רואים פעם מגמה שלילית ופעם מגמה חיובית. יש טקסט עתיק מאוד שנקרא "מגילת תענית"- רשימה של תאריכים שבהם אנחנו לא מספידים ולא מתענים. לדוג- שבת, יום שמחה (חג). אחד הימים במגילה הזו הוא ח' בטבת. זהו היום שבו תורגמה התורה ליוונית- זהו יום שמחה. לעומת זאת, יודעים שבי' בטבת- צמים ומתאבלים כי התחיל המצור על ירושלים. היהודים מצרפים כמה וכמה דברים שקרו פחות או יותר באותו איזור זמן- ומתענים עליהם ביחד.

במשנה יש משנה שאומרת - ש"י בטבת הוא יום אבל בגלל 5 דברים, אחד מהם- שכאשר תורגמה התורה ליוונית- יום שבו חשכה ירדה על העולם.

הייתה פה מזימה של תלמאי המלך, רצה להכשיל את 72 המתרגמים ע"מ לפסול את התורה, כולם תרגמו מילה במילה אותו הדבר.

אז יש לנו פה סתירה.

חוקרים אומרים שחייבים להניח שקרה כאן **מהפך** – פעם באמת שמחו שהתורה תורגמה ליוונית, ואח"כ הפך היום הזה ליום אבל.

סיפור- בירושלים בימי הביניים, ביום שבנו את מסגד אל-אקצה בהר הבית- היהודים קבעו לעצמם יום שמחה. מכיוון שבזכות המסגד המקום ניקו את הר הבית, שהיה מטונף.

מה גרם לשינוי הכיוון:

1. סיבות היסטוריות- 2 סיבות

• מה קרה מכניסת היוונים לאיזור ועד תקופת חז"ל? – **הנצרות קמה ועלתה.** הטענה היא מאוד פשוטה, מה שקרה ראשיתה בא"י. ישו גדל בארץ ישראל, בנצרת. הוא היה יהודי לכל דבר- נולד ומת כיהודי. האנשים שהיו סביבו האמינו שהם יהודים, גם אחרי שהוא מת (נצל), הם לא ראו בכך דת חדשה- הם פשוט האמינו שישו היה המשיח. מי שעמד בראשם עכשיו היה אחיו של ישו- יעקב. כיום יש אגרת יעקב, שכולה הלכות יהודיות לכל דבר חוץ מהעובדה שישו היה המשיח.

היה יהודי שחי במקום שנקרא טרוזוס- בטורקיה של היום, **שמו היה שאול** והוא היה יהודי קנאי, והוא נשלח להלחם ב"יהודים החדשים" ולהורגם, הוא היה חולה אפילפסיה (כנראה), ובא לו חזון של ישו שעצר אותו בדרכו- ובאותו רגע הוא עובר תהליך נפשי חזק מאוד בעוצמתו, שעד היום אדם שמתנצר מחקה את שאול במה שקרה לו בחזיון- Conversio- המרת דת. ומאותו רגע הוא הולך שוב לירושלים בתור מבשר, אחד השליחים.

ההבדל בין שאול ליעקב, הוא שיעקב גדל עם ישו- ובגלל זה הוא לא יכול להופכו לאלוהים. ובאמת שאול (פאולוס- השם הלועזי, הליניסטי- נוצרי של שאול) לוקח את הדת החדשה, והולך איתה לעולם כולו והוא גם זה שפותר את האדם מהמצוות.

- מי ניצח הכנסייה הירושלמית או הפאוליסטית? – ניתן לראות אפילו היום שהנצרות מנצחת את היהדות.

*אומרים שמריה הייתה בתולה, ולישו היו אחים ואחיות, ולכן יש להניח שישו היה הבכור.
- אין זכר בכל הברית החדשה לכך שישו היה הבכור.

הברית הישנה - היא לא רק התורה, היא הברית ממעמד הר סיני.

האל הוא איננו סכיזופרן, או שהוא איתם או שהוא איתנו. הנוצרים עושים מאמצים לשחזר את ההיסטוריה כדי שתהיה מקבילה ליהדות.

מכאן ואילך יש ויכוחים אינסופיים בין נוצרים לבין יהודים. הצידוק של הנצרות מתבסס על ביטול היהדות.

-איך בכל זאת היהדות קיימת?

הנוצרים בתכלס' יכלו לחסל את כל היהודים. אחת התשובות הקלאסיות שאחד מאבות הכנסייה אמר שהיהודים צריכים להמשיך ולהתקיים אבל במצב מושפל. באמת מבחינה היסטורית היו המון פרעות ביהודים- שמקורן באספסוף- **והכנסייה הגנה עליהם, לא בגלל אהבתה אליהם, אלא מכיוון שהם צריכים את היהודים- כדי שיחיו תחת חסות הכנסייה ולהשפילם.**

הכנסייה הקתולית לפיכך, לא יוכלו לעולם להכיר במדינת ישראל- הם יכולים לאהוב יהודים באמת, אבל להכיר במדינת ישראל זה להכיר בכך שהיהודים חיים בזכות עצמם ולא בזכות הכנסייה- וזה בלתי אפשרי.

פאולוס למעשה מייסד דת חדשה- ומתחילים ויכוחים איומים בין נוצרים ליהודים – "מי צודק". יש ברית אחת- או הישנה או החדשה. אם ה' עם הנוצרים אין ליהודים זכות קיום ולהפך. הם מתחילים לחפש צידוקים ותימוכין לדתם בתנ"ך. כל הנוצרים קוראים את התורה ביוונית ומביאים מהתרגום היווני הוכחות לכאורה לקיום דתם. והיהודים בתשובה אמרו שלא ניתן להביא הוכחות ביוונית ולא בעברית- ולכן היהודים מתחילים **להתרחק מהתרגום שהם עצמם כתבו.**

דוגי- "הנך העלמה ויולדת בן וקראת את שמו עמנואל"- (מתוך ישעיהו) הנוצרים מתים על הפסוק הזה. הסיפור הוא שה' מספר לישעיהו שיש חתונה בין שני מלכים והאשה תלד בן ויקראו לו עמנואל- כינוי לבן שה' איתו- וזה מי שישוע את עם ישראל. הנוצרים ראו בזה רמז להולדת של ישו. אבל איך? – בגלל התרגום.

תרגום המילה "עלמה" = Parthenos = בתולה (כשהיהודי שתרגם לא חשב בכלל על המושג בתולה כ"נערה צעירה"- כל נערה בתקופה ההיא היתה בתולה לפני החתונה). והיהודים טוענים שעד שהנוצרים לא יקראו את התנ"ך בעברית אין על מה לדבר. אבל הנוצרים שולטים. אז היהודים פשוט מתחילים להתרחק מתרגום השבעים.

• **תשובה גיאופוליטית**- כאשר היוונים נכנסים לאיזור כוולם (כולל היהודים) מקבלים אותם בשמחה! במשך השנים היוונים מגלים את פרצופם האמיתי- אנטיוכוס, חנוכה, ביה"מ- ולכן היחס אל היוונים מתהפך- מתחילים לראות ביוונים אויב אכזר. בעצם מתחילה תופעה שכולם חוזרים לשפת אמם (ולא יוונית). אפשר להסביר על פי זה את 2 המקורות עם הסתירה- של הגישה הטובה והרעה ליוונים.

היום, כאשר הלאומיות מתפוררת- כל האליטות חוזרות לשפתן המקורית. **ככל שהאחדות הלאומית מתפוררת כך התזרה לאותם המקורות.** וכאן המשכילים הופכים לדבר עברית, לעומת הפרימיטיביים יותר נשארם בשפתם הרוסית, ספרדית וכד'.

היום התהליך הינו מהופך, ה"בורים" מדברים רק עברית לעומת המשכילים שמדברים שלל שפות.

2. **סיבה פנימית**- קשורה בשמו של רבי עקיבא. **אנחנו היום דורשים כל מילה ואות בתורה.** "ורפו ירפא" (בהקשר של רופא). רבי עקיבא דרש שהכוונה היא שמותר ללכת לרופא. (למרות שה' הוא הרופא הגדול).

יש ויכוח עקרוני בגמרא בין רבי עקיבא לרבי ישמעאל. הדעה של רבי ישמעאל אומרת "דיברה תורה בלשון בני האדם" ורבי עקיבא אומר "דורשין איתין שבתורה" (עניי גם אם כתוב "את"- צריך לדרוש את זה). רבי ישמעאל אומר בעצם "ורפו ירפא"- זה פשוט וברור.... אין מה להכנס כ"כ לעומק- זו שגרת לשון. ורבי עקיבא אומר שצריך להכנס לפרטים

ממש- ברמה של "את" - "כבד את אביך ואת אמך" - אפשר היה להגיד "כבד את אביך ואמך" - אז זה בא לרבות את אמך החורגת. בויכוח בין שתי האסכולות האלה - **אסכולת רבי עקיבא היא זו שנצתה ובגדול**, וע"פ האסכולה הזו אין מקום לתרגום השבעים, אם מדייקים ברמות כאלה, בתרגום יהיה בלתי אפשרי לשמר את כל הדיוקים הקטנים הללו.

25.5.10 (השלמה מיוסף)

עמ' 64 - מה שבמסגרת "בכל צרתם..." - על פניו הפסוק נראה די ברור עם קצת בעיות - בכל הצרות שבאו לעם ישראל לא צר (בסוגריים כתוב איך שחז"ל רצו להקריא את המילה - לו).

עפ"י פירוש רש"י - בכל צרתם שהביא עליהם (הקב"ה) לא צר, רש"י מפרש את הכתיב ואומר שבכל הצרות שהוא הביא עליהם הוא לא הצר להם עפ"י מעלליהם כלומר הקלה בעונש, מגיע להם יותר תמורה, הוא שולח את המלאך שימתיק את הגלגלה. רש"י ממיר את הפועל צר מלשון לצור על עיר להצר, רש"י נמצא בבעיה קשה משום שהכוונה היא לעשות מצור - הוא מחליט ללכת לפי הכתיב. רש"י מנסה לפרש את הכתיב, אין לו ברירה ולכן הוא עושה מה שהוא עושה.

עפ"י פירוש מצודת דוד - הוא לוקח את הקרי!! ומתייחס למילה לא עם ו'. ה' מעניש אותם, צר להם ולכן גם לו צר. והבעיה היא שאין קשר בין הפירוש הזה להמשך הפסוק - ומלאך פניו הושיעם.

עפ"י המלבי"ם - הוא מצודד במצודת דוד, וטוען שיש קשר בין שני חצאי הפסוק.

עפ"י אבן עזרא - בדיוק כמו המלבי"ם וכמו מצודת דוד. רואה את זה ב - ו'.

עפ"י רד"ק - מסכם את שני הפירושים - מצרף את פירוש רש"י למצודת דוד. זה גם וגם.

ב - 200 לספירה התנ"ך נחתם. ומכאן מתחילים חז"ל. תרגום השבעים נעשה בשנת 250 לפנה"ס. ואותו יהודי שתירגם את ספר ישעיהו לא בהכרח היה תלמיד חכם. וכדאי לראות איך אותו מתרגם קרא את הטקסט בתקופה קדומה יותר לחתימת התנ"ך.

עמ' 66 - פירוש של התורה שעשה השוואה, נקרא התרגום של האיסקיגלוטה - בעמודה הכי שמאלית מופיע טקסט בעברית וזה מופיע רק בגרסה של הכתב כי הוא לא הכיר שנהוג לקרוא את זה ב - ו'. לפי פרשני התנ"ך בעמודה השמאלית מי שמושיע הוא המלאך.

ביוונית - אחת המילים היא "אנגלוס" = מלאך. מלאך הוא שליח. במקור היה כתוב צ' ו - ר' עם ניקוד של חיריק - צר (=שליח)!! לא מלאך ולא ציר אלא אלוהים בעצמו גואל אותם ללא מתווכים. האותיות עברו כפי שהם אבל הניקוד נשכח!! המילה ציר הפכה להיות צר בגלל המילה הקודמת בטקסט.

לאור תרגום זה קיבלנו **תובנה חדשה!! יש הרבה דרכים איך לעזור לבני אדם בעולם, לאלוהים יש הרבה מלאכים וכו'.. אבל כאשר עם ישראל בצרות ה' לא משתמש במתווכים אלא הוא בעצמו בא לסייע.**

באיזה שהוא שלב במסורת שכתו והתבלבלו והמילה ציר הפכה להיות צר. ואז נוצרה בעיה, מגיעים כל הפרשנים ושברו את הראש מה לעשות. וכל אחד עם הבעיות שלו. הם לא הכירו את תרגום השבעים.

בגלל הקרבה "צרתם" זה הפך מציר לצר וזה הפך למשמעות אחרת, נוצר מדרש חדש שכאילו גם שה' מעניש אותם כואב לו עליהם - אין בסיס לזה!!

בעזרת תרגום השבעים ניתן לראות איך יהודי קרא את זה באלכסנדריה לפני חתימת התנ"ך.

לגבי חז"ל, הם לא משנים את הטקסט. אין להם גם סיכוי להבין כי הם קיבלו את זה במסורת כצר.

יש מדרש מעניין, כתוב בהגדה של פסח: "ועברתי בארץ מצרים". חז"ל כתבו מדרש מעניין בעניין ואומרים מה זה "עברתי" - "אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ה' אני ולא אחר". לא יודעים מה המקור למדרש. יש שסוברים כי המקור הוא בהבנת הפסוק לפני שהשתבש.

עוד דוגמא לנושא - עמ' 67

פרשת בלק, היה רשע מרושע, בנו של המן הרשע. רצה לקלל את עם ישראל ולא הצליח. "מי מנה עפר.. ישראל".

פירוש רש"י - רש"י טוען שהמילה "מספר" זה הכמות של הזרעים שלהם.

פירוש ביוונית - עמ' 68 - הפסוק במקורו עפ"י התרגום - "מי מנה עפר יעקב ומי ספר את רובע ישראל"

איך יודעים שהחיבור של המילים "ומי ספר" הוא בעצם המילה "ומספר"? עם המילה "את"! שכן השימוש במילה "את" מצדיק שאכן המשמעות היא "ומי ספר". אין באמת משמעות למילה את אם נשתמש במילה "ומספר".

פירוש אונקלוס - אחת הברכות שבורך אברהם "ויהיה זרעך כעפר הארץ" ובמקרה הזה בלעם מתכוון לקלל אבל ה' מניח לו ברכה בפה והוא מקשר את זה לברכה של אברהם.

תרגום ללטינית - מי יכול לספור את החול של יעקב? וזה לא מובן!! מי שקורא את זה בכלל לא מבין מה הכוונה.

בתרגום לאנגלית - בי יכול לספור את האבק של יעקב? וזה בכלל מגוחך. אבק?!

דוגמא נוספת - עמ' 69 -

"ויקח קרח.. איפה הקושי? מה המושא של הפועל וייקח? מה הוא ייקח??"

פירוש רש"י - לקח את עצמו והתפלג מתוך העדה.

תרגום השבעים - הפירוש של תרגום השבעים הוא - "ויאמר". איך הוא הגיע לזה???

יש ביטוי עתיק בעברית שאומר "לוקח בדברים" ויש תופעה לשונית ידועה שמקצרים את המילים למילה הראשונה של הביטוי. ולכן פה הפועל לקחת יכול לשמש כ - ויאמר. ואז מה? ויאמר קרח..... וכך בעצם הבין את זה אותו יהודי שתרגם את התנ"ך.

בתרגום באנגלית - לא עוזר כי אין מילה כזאת באנגלית.

בפירוש אחר של רש"י - הבין כבר באינטליגנציה שלו הבין את מה שהבין את מה שהמתרגם הבין בתרגום השבעים.

עלילת דם בעת העתיקה

אנטישמיות (מילה מקבילה לעלילת דם) ← פירוש המילה - נגד הגזע השמי. מה פירוש התופעה?

אנטישמיות אינה יכולה לחול על כל בכל תקופה שהיא אלא רק לאחר הנצרות ואילך. לפני עליית הנצרות גם אם שנאו את היהודים זה לא מכונה אנטישמיות.

עלילת דם זה ביטוי מסוים של אנטישמיות - זו תמיד תת קבוצה של אנטישמיות.

עלילת דם ← מאפיינים לעומת מרכיבים
אנחנו לא עוסקים בעלילת דם במובן המטאפורי של המילה. עלילה פשוטה כמשמעה שמעלילים על יהודים.

1. הקצנה- יש נטייה להקצין את הגרעין הקטן של האמת בעלילת הדם.
2. הכללה- "כל הדוסיים מסריחים"- להכליל מהפרט אל הכלל (משפט דרייפוס).
3. דמוניזציה- שטניות. ביטול אנושיות. קשה להגיע לזה אבל מרגע שאתה הופך מישהו לשטן אתה יכול להדביק לו איזו אמירה שאתה רוצה- נפתחו הסכרים.

השאלה היא, מה קודם למה? האם יש לעלילת דם סיבה? למה מתרחשת עלילת דם? האם יש סיבה לאנטישמיות?
הציגונות נולדה כתשובה לאנטישמיות, אנחנו ממשיכים לחיות בתוך הגויים, בואו נצא מתוכם והכל יסתדר (מה שלא קרה בתכלס!). אומר גרשון שולס- אין סיבה לאנטישמיות. יש מה שנקרא "אוטונומיה של הרצון"- חוק פרטי שלי. (נומוס= חוק). אני רוצה כי אני רוצה ואין סיבה למה אני רוצה. יש הרבה מאוד דברים שיכולים להטות אותי לעבר רצון מסוים אבל בסופו של דבר מה שמצא את הרצון זה הרצון בלבד. יש איזשהי שארית שאין לה שומסיבה וזה הרצון עצמו- לכן הרצון הוא אוטונומי, כמו שהאבהה היא אוטונומית.
מה ההפך מאהבה? שנאה, אבל גם- פחד. רק מי שמשתחרר מפחד אתה יכול להיפתח אל האחר.
האנטישמיות היא בעצם ביטוי לשנאה. ואז מחפשים את הסיבה, חיים באשליה שאם הסיבה תתבטל אז כך גם השנאה. וזה לא נכון.

ישנם 4 מרכיבים בכל עלילת דם:

1. משמיץ
2. מושמץ
3. השמצה
4. הכרה- מי שמשמיצים בפניו

הקהל הוא המרכיב החשוב ביותר. כדי שעלילת הדם תצליח המרכיב החשוב ביותר הוא הקהל- חשוב לדעת למי מספרים את זה, את מי זה יזעזע-"מי שמשמיצים בפניו".

המשמיץ חייב תמיד להעליל על מי שהוא שונא דברים שנחשבים אצל מי ששומע את ההשמצה כדברים מזעזעים.
אם למושמץ יש את התכונות שהמשמיץ רוצה להעליל עליו- הוא יכול לקחת את התכונות הללו ולהקצין, להכליל וכו'.
מה קורה במצב שלמושמץ אין התכונות הללו? – מה עושים? הוא ממציא יש מעין. יש כאן 2 תשובות.
היטלר כתב, קח את השקר הגדול ביותר, תחזור עליו עוד ועוד ולבסוף יאמינו בזה- היטלר כמובן צדק- אבל בתנאי אחד ← יש תשתית לדבר- חוסר באינפורמציה מוביל לדיסאינפורמציה. אם המושמץ או החברה המושמצת היא כזו שאין עליה הרבה אינפורמציה, היא סודית. אז קל יותר להמציא עליה דברים. החברה היהודית סיפקה את התשתית הזו מראשית ההיסטוריה שלה ועד היום.

■ **עלילת דם קלאסית מימי הביניים** ← יהודים בערב פסח חוטפים נוצרי, רוצחים אותו ומשתמשים בדמו לאפיית המצות.

בפסח, יש מצב של עמימות, הכל ברחש, הכל מתרחש בסודיות וממש קל להדביק השמצות. יש כאן 2 תנאים:

1. הציבור רוצה לקבל משהו
  2. התוכן של ההשמצה מתאים לאוזניים של השומע
- למה דווקא פסח? – זו הפסחא. הפסחא הנוצרית היא אותו חג שבו ישו נעצר ע"י הרומאים. הסעודה האחרונה היתה למעשה "ליל הסדר". עד היום, בכל מיסה נוצרית, הנוצרי לא אוכל ממש את בשרו של ישו ושותה את דמו- הוא שותה כוס יין ואוכל לחם. הנוצרי רואה עמו על כך כמעודן. הוא עושה זאת באופן סימבולי- כמו שנעשה בסעודה האחרונה. כשמספרים לנוצרי שיהודי שותה ומבשל עם דם אדם זה מגעיל אותו- זה גורם לו לתפוס את היהודי כפרימיטיבי וברברי. כמעט בכל מקום שבו ישו מצויר הוא מצויר כילד. והעובדה שהכניסו את הילד לתוך העלילה- זה עושה ישר אסוציאציות "הנה היהודים ממשיכים לרצוח גם היום ילדים".

בעת העתיקה, לא משתמשים בילד בעלילה. ילד, לא תמיד היה מושא להערצה, בעת העתיקה ילד לא נחשב בכלל. יש בכל שפה בעולם יש מין דקדוקי. ה' הידיעה זהה לכל שמות העצם באנגלית The, בגרמנית ה' הידיעה משתנה בהתאם למין הדקדוקי, וכשמדובר בילד אין ה' ידיעה מיוחדת- באנגלית it. זוהי התפיסה העתיקה- שהאדם במלוא מהותו כאדם יהיה רק לאחר שהתפתח השכל שלו. לכן עד גיל מסוים לא מתייחסים לאותו אדם.

עלילות דם בעת העתיקה-

מרכיבים מאוד חשובים בעלילת דם ← מקום וזמן- איפה ומתי הסיפור קרה (כמו בעלילה של ימי הביניים- הזמן- פסח, הסודיות שבסיטואציה של ליל הסדר).

באיזה מקום ובאיזה זמן המשמיץ צריך למקם את הסיפור שלו. המקום ← בית המקדש- בעת העתיקה הוא היה עוד קיים. יהודים וגויים יודעים שאין כניסה למקדש לחלקים מסויימים לגויים. וזה דבר שלא מקובל. אין כזה דבר בדתות אחרות. הגוי ישר יגיד שיש סיב טוב הלמה אי אפשר להיכנס כי בדוק יש שם מעשה זוועה. מבחינת הזמן, אין שום סימן לחג מסוים. בעת העתיקה כולם הקריבו קורבנות. לא היה שום יתרון מיוחד לפסח. העלילה תצוין "באחד החגים"- לא משנה איזה.

ההבדל הגדול ביותר בין עלילות דם בימי הביניים לעומת העת העתיקה - הוא קיום הנצרות. בעת העתיקה עדיין לא היתה נצרות. גם הערבים היום, מושפעים מהנצרות. ולכן ניתן להגדיר את העלילות דם שלהם כמשהו על ציר הנצרות. ההשפעה של הנצרות על העולם מאוד גבוה. כל מי שאומר עלילות דם, אני יכולה להסתכל עליו כנוצרי מנק' המבט של עלילת הדם. איזו סיבה יש להשמיץ יהודים כאשר אין נצרות בסביבה?

אם יש לי בחירה באיזה מקום בעת העתיקה תיווצר עלילת דם בעת העתיקה? - באלכסנדריה.

בא"י לא יכולה להיות עלילת דם - כי יהודים לא חיים עם גויים, הם חיים לצידם. עלילת דם כשיהודים חיים בקרבך, לא לצידיך - שזה היה המצב באלכסנדריה.

יוספוס פלאביוס, ידוע בתור היסטוריון, היה ממנהיגי המרד הגדול, ובאיזשהו שלב הוא עובר לצד הרומאי. וגולה לרומא אחרי הנצחון. ומאותה נק' הוא מקדיש את חייו לכתיבה "מי הם היהודים" - הוא מספר על מלחמות היהודים, למה? - כי הרומאים נלחמו אחרי הרבה מאוד עמים. הוא לא רוצה שיחשבו שהיהודים זה סתם עוד עם - הוא רוצה להראות שזה עם מיוחד במינו. הוא כותב גם על "קדמוניות היהודים" - כמה היהודים הם עם עתיק. ספר נוסף שכתב "נגד אפיון" - היה אדם בשם **אפיון** שהיה מצרי שחי באלכסנדריה, והאיש הזה כתב ספר נגד היהודים. הספר הזה לא שרד, כמעט ולא ידוע מה היה כתוב פה. והוא חי כמעט 150 שנה לפני יוספוס פלאביוס, הוא לא הכיר אותו, אבל הוא כנראה קרא את ספרו **החליט לכתוב ספר תשובה נגד ספר אפיון**. יש הטוענים - שאפיון היה האנטישמי הראשון בעולם. הראשון שכתב עלילת דם על היהודים. הספר הזה כנראה היה אז פופולארי, והגיע עד לרומא. השופטת הדסה בן-עיסו - היא פרשה בגיל מוקדם מבניה"מ, הלכה לבתי ספר תיכוניים ללמד אזרחות. ובשאר פעילותיה היא כתבה ספר נהדר - "השקר מסרב למות". היא עוסקת במה שנקרא "הפרוטוקולים של זקני ציון" - עלילת דם מאיזור רוסיה הבולשביקית - פעם ב70 שנה מתאספים היהודים בבית הקברות היהודי בפראג, ומתכננים איך להשתלט על העולם, ומתפזרים בעולם ויוצרים לחץ כלכלי והישגי על העולם, וכל 70 שנה הם מתעדכנים. כנראה זה מתבסס על האגדה על האחים רוטשילד (- כשהצר נלחם בנפוליאון, רוטשילד אחד הלווה לצר כסף, ואחיו הלווה לנפוליאון). עד היום עלילת הדם הזו נפוצה מאוד. הספר הוא ברמה אקדמית גבוה מאוד. הפרוטוקולים הללו נכתבו לפני יותר מ100 שנים מכיוון ש"השקר מסרב למות". כמו בעת העתיקה, הספר של אפיון "לא סירב למות" - הוא כנראה היה מאוד פופולארי.

למה דווקא באלכסנדריה תופיע עלילת דם? באלכסנדריה היו- יהודים, יוונים ומצרים. השליטים הם היוונים. מבין השאר - מי עדיף? - המצרים. הם תושבי המקום המקומיים, יש להם עמדת יתרון. היהודים הם מהגרים (גם היוונים, אבל היוונים הם השולטים). המצרים הם תושבי המקום, אבל מבחינה כלכלית ומסחרית הם מאוד משגשים. אז את מי המצרים שונאים? - קודם כל את היוונים, אבל אין מה לעשות עם זה, כי היוונים שולטים. אז הם ישנאו את היהודים. והעצבים שלהם על היוונים יופנו גם כלפיי היהודים. (כאשר היהודי צריך לתרץ ליווני, הוא תופס את המצרים כשעיר לעזאזל וכו').

יש עוד אלמנט מאוד חשוב, לא למושא לשנאה, אלא לתשתית נוחה להתנגח בהם. הקהל הוא היוונים - האלמנט הוא **בית המקדש**. הזיקה של היהודים למקדש, גם כשהם בחו"ל, הם עולים לרגל. אין לשאר העמים זיקה כזו חזקה למקדשים שלהם. וכנראה שהיהודים באלכסנדריה מימשו את מצוות העלייה לרגל 3 פעמים בשנה. אלכסנדריה זו עיר חדשה, שרוצה לבסס את עצמה, היווני באלכסנדריה שסבא שלו ממוקדון, ירצה לבטל את הזיקה שלו למוקדון. לא להגביר אותה. לעומת היהודים, שרק מחזקים את הזיקה. **הרבה יותר תמור, שכאשר הם עוזבים את העיר, הם לוקחים איתם המון כסף** - ואת הכסף הזה הם הרוויחו באלכסנדריה! (למרות שזה הכסף שלהם). ועם הכסף הזה הם מחזקים את ירושלים. זה לא מתקבל על הדעת. זה מאוד חמור - במיוחד כשזה עומד ברקע של עלילות הדם. "היהודים האלה מרווחים את הכסף שלהם על הגב שלנו, ולוקחים את זה לירושלים". יהודי יכול לומר - "אני מרוויח את הכסף שלי, אני משלם מיסים, תורם אותו לבניה, וזו זכותי להשקיע חלק מכספי בארץ בכורותי". האשמה הזו ש "ליהודים אין נאמנות למדינה שבה הם חיים אלא למדינה אחרת" - המינוח המפורסם לכך הוא "טענת המדינה בתוך מדינה". והמדינה האמיתית שלהם היא מדינת ישראל. הרברט סמואל אמר - "The Jews are exactly like everyone else, just more".

כותב יוספוס כך: "הוא מספר (אפיון) שהיהודים עושים את הדבר כמידי שנה בשנה במועד קבוע. הם תופסים יווני זה, מפטמים אותו במקדש במשך שנה שלמה, ואחרי כן, מביאים אותו ליער, הורגים אותו, ומקריבים את גופו לפי מנהגי פולחנם, טועמים מקרבו, ונשבעים בשעת הקרבת היווני לשנוא את היווני ואח"כ משליחים את שארית פיגרו לתוך בור. הגרסא הזו היא "גאונית" - יש בה בדיוק את כל המרכיבים. האם יש כאן גרעין של אמת? כנראה שכל מה שאתה אומר זו אמת לאמיתה, אם יש כאן גרעין של אמת. או שלפחות נותנים רושם לשומע שכל מה שאתה אומרה הוא אמין, אם אתה יודע פרטים מסוימים לגבי היהדות שלא יעלה על הדעת שמי שלא בקיא ביהדות יתן פרטים כאלה. זה הרושם שאפיון מומחה ביהודים. אילו מרכיבים של טיפת אמת יש כאן? היווני נעלם, איפה אפשר להחביאו, אם המטרה היא לפטם אותו, **בבית המקדש! להבדיל ממקדשים אחרים אין כניסה לגויים**. ולכן סיפר שהוא הוחבא בבית המקדש. והמרכיב השני, שלקחו אותו ליער על מנת להורגו. **לא רוצתים בבית המקדש**. להבדיל ממקדשים אחרים, שאפשרי להרוג במקדשים. זה מיוחד ליהודים. כל עם בז לעמים שחיים סביבו. היוונים יודעים שבהיסטוריה שלהם הם התנהגו בצורה ברבארית. אם אתה מעליל או גורם להם לחשוב, שקבוצה בתוכם, שהם שולטים עליה, ומאפשרים לה אפילו לשגשג, זה יכול לגרום להם לקבל את ההשמצה ולשנוא אותם. "הקרבת קורבן אדם" - היתה רווחת אצל כל העמים בעת העתיקה, אפילו! אצל היהודים! (כך אומרים המחקרים). כאשר עם נזכר במאורע שקרה בעברו, ולא יכול לעקור את הסיפור בעצמו, הוא עושה לו סובלימציה (נשגבות, עידון) - להוציא מעז מתוק, עקידת יצחק זה לא מקרה רע, זה מקרה טוב - כך אומרים המחקרים. ראש השנה, כל כולו מתבסס על עקידה, מבקשים שה' יזכור את סיפור העקידה ובזכות זה יזכה את כל עם ישראל בדיון, והמחקר טוען שאין שום שריד לסיפור העקידה בתנ"ך. זה מופיע פעם אחת בספר בראשית ומיד שתיקה שלמה. כאילו זה איזשהו אירוע טראומטי. **בסיפור העקידה יש "דאוס אקסמקינה" - יש סיפור עלילה, מגיע איזשהו פלוטר, מגיע שליח משמים ופותר את הבעיה**.

היוונים בתקופה שעליה אנחנו מדברים, הם כבר הרבה מעבר "להקרבת קורבן אדם" - אין כזה דבר, זו בושה מבחינתם. אז הם בעצם רואים מיעוט שיושב בתוכם, שמקריב קורבן אדם ועוד יווני! זה מזכיר להם את ה"תקופה הרעה" שלהם. היוונים הם כאילו "מודרניים" והם מסתכלים על עמים שאוכלים אדם כפרימיטיביים וברבארים. בדיוק כמו שאנחנו נסתכל על קניבאלים כיום. **יש כאן גם קניבאליות! יש כאן אלמנט - "איזה מן אל זה, שצריך קורבנות אדם?"** ואין שום פלא, שמי שעובד את האל הזה הוא בעצמו ברבארי. אדם אוכל את בשר בנו מתוך רעב (מגילת איכה), אבל כדי לעשות את זה הרבה יותר גרוע - הקרבת חלק מבשרו לה'. איזה מין אל זה שמקבל קורבן אדם.

אם אתה מצליח לשכנע את הקהל שהיהודים עושים דבר כזה, למה אתה בעצם מצליח בעלילה שלך? מכיוון שהיהודים נתונים לשלטון. הם צריכים לנהוג ע"פ החוקים במקום שבו הם חיים, ולא ע"פ החוקים שלהם מירושלים. וכך בעצם הוא משכנע את המקשיבים שזה נכון.

מצד שני, אין כמעט קורבנות אדם בחברה מיושבת ותרבותית, ובטח שאין קניבליזם. אבל, כל זמן שהם בנפרד- הדבר הזה יכול להיות עוד איכשהו נסבל- לדוג', רעב. הקרבת קורבן אדם- האם ניתן להסבירה? –כן, למשל אדם שחטא, ופשע- אז מקריבים אותו בתור עונש. וכשהם ביחד אחד מעצים את השני- זה הופך להיות מפלצתי לגמרי.

בתקופה ההלניסטית שלנו- הדת היא נאורה. מזווית הראיה של היוונים- הדת היא פונקציה של לאום, הלאום מכסה על הכל, ובתוך הלאום יש גם דת וגם תרבות- התרבות חייבת להיות הגיונית. היום התפיסה היא שיש דת ויש תרבות- זה נפרד. אך לא כך בתקופה ההיא. (נתן דוג' של ברית מילה- טקס ברברי לחלוטין, ואחרי שבוע האבא ילך לקונצרט- אז צריך להפריד, הברית קשורה לדת והקונצרט לתרבות). מזווית הראיה של היוונים דת היא תרבות. הם מתביישים במה שעשו אבות אבותיהם- הקרבת קורבן וכו'.

ולכן, המעליל הזה צודק לחלוטין, הוא צריך להציג את היהודי כ"חסר תרבות"- שהדת שלו היא לא תרבותית.

אתנוגרפיה- אתנוס (עם), גרפיה (שרטוט, תיאור), היום המילה אתנוגרפיה היא מילה גסה, ולמה? מכיוון שזהו אינו מדע- זה סוג של גזענות. בעת העתיקה, זהו מדע לכל דבר. אתנוגרפיה ← שרטוט תכונות אופי של קבוצה באשר היא קבוצה. מספקים כל מיני תיאורים לקבוצה קבוצה ("הפרסים קמצנים" ועוד..).

בעולם העתיק יש לכך צידוק- היו מזהים את תכונות האופי על סמך הדת. אם יש לדוג'- אל שרוצה קורבן אדם, אז אפשר להגיד דברים רעים על הקבוצה ככלל.

היום, אסור לדבר על שרטוט תכונות אופי של קבוצה. היום משרטטים דפוסי פעולה והתנהגות. ההבדל ביניהם עצום לא בודקים תכונות אופי של האדם עצמו אלא בודק את התופעה עצמה.

אתנוגרפיה עוסקת בשרטוט תכונות אופי של קבוצה- מה שהחליף את האתנוגרפיה היא האנתרופולוגיה (אני לא שופט את הפעולה מזווית הראייה האנושית, אני בודק את החוקיות של התופעה עצמה).

כיום, קשה מאוד לדבר על אתנוגרפיה, צריך 3 תנאים:

1. קבוצה צריכה להיות ללא תנודות- דורות על גבי דורות, אין חילופי אוכלוסין.
2. רציפות על פני דורות- אין נישואים מעורבים.
3. ישיבה על מקום אחד- טריטוריה משותפת
4. צפיפות החיים- כולם חיים אחד בתחת של השני.

*העיקר היא צפיפות האוכלוסין.

הפחד- היווני, כשהוא קורא את עלילת הדם הזו, הוא מזהה שיש כאן דת (אל, קורבנות...). אבל הוא יבוא לזלזל ביהודים, אולי להפעיל נגדם אפילו סנקציות מעשיות. הוא מזהה שזו דת, וזו דת פרימיטיבית- **מה שקושר את היהודי עם האל שלו הוא הפחד ולא הערצה.** הוא יודע שבעברו של העם היווני שלו, זה הקשר בין המאמין לבין האל שלו- הפחד. ישנם עמים שלמים בעולם שהקשר בינם לבין האל מבוסס על פחד- אבל זו רמה נמוכה, בדיוק כמו שאנחנו מיומנים לקיים מצוות מתוך יראת העונש, אבל יותר מיראת הרוממות- כי אתה מעריץ את האל. היהדות מוצגת ליוונים ע"י אפיון כדת שמבוססת על פחד- בעלילת דם רואים את זה בגלל הקרבת קורבן אדם. אם האל נחשב בעיני האדם כאל נעלה, ככל שהקורבן יהיה יותר ויותר סמלי, כך האל נהפך ליותר נעלה. אני נותנת לאל משהו סמלי שיראה לו שאני מעריצה אותו- תפילה. **ככל שהקורבן יותר סמלי כך הקשר בין האל למאמין הוא יותר נאור.**

העובדה שהיהודים מקריבים קורבן אדם, זה מוכיח שהם מפחדים ממנו ומטרת הקורבן היא לפצות/לפייס את האל. וזה מצייר את היהודים ככאלה שמכבים שרפות של האל. לעומת זאת היווני מקריב קורבן יותר רחוני.

- אפיון צודק?

לא! היהדות של בנויה על קשר של פחד- היא בנוי על קשר של אהבה! היווני, המקסימום שהוא יכול להגיע זה שהוא לא עובד את האל מתוך פחד אלא מתוך הערצה. ליהודים יש משהו אחר "ואהבת את ה' אלוהיך...". בעולם היווני אין דבר כזה בכלל קשר של אהבה.

הנוצרים הפכו את האהבה לציר של הדת שלהם. היהדות הציבה את זה בתור הפסגה, אבל האהבה לא ממצה את הקשר בין האדם לאל. האדם חייב לעבור את יראת העונש, יראת הרוממות ורק אז אהבה.

ואצל הנוצרים – בזכות האהבה, אתה תיגאל. זה הכי חשוב. האהבה יכולה לעשות הכל!

*הם היו הרוצחים הגדולים בעולם בשם האהבה שלהם. אהבה היא מסוכנת. תמיד ממשילים אהבה לאש- היא יכולה לחמם והיא יכולה גם לשרוף.

החלק השני של עלילת הדם

בשעה שבה הם טועמים מקרביו של הקורבן, הם נשבעים לשנוא את היווני. אפיון הכניס את העניין של "לשנוא את היווני". למה דווקא היהודי נשבע לשנוא אותם ולא המצרי? – הסיבה היא השפה. המצרים לא שימרו את השפה שלהם. הם התיוונו. אולי היתה להם איזשהי שפת פולחן. אבל ביום יום, יהודים שימרו את השפה שלהם (המבוגרים לפחות). היהודים כל הזמן מתגודדים בתוך עצמם.

האם אני יכול לקרוא לאפיון אנטישמי?

– לא, אפיון לא היה האנטישמי הראשון. אנטישמיות היא אך ורק שנאת יהודים שהחלה לאחר הנצרות. יכולים לבוא אנטישמים גדולים ולהשתמש בדבריו של אפיון כדי להוכיח שהאנטישמיות החלה עוד לפני הנצרות. יש להבדיל היטב בין גירוי לבין תגובה.

גירוי תמיד יהיה אותו גירוי. אבל התגובה יכולה להשתנות. אם מוצאים קשר רציף, הגיוני וריאלי בין תגובות אתה צריך להוכיח קשר בין התגובות השונות, לא הצלחת? נשאר רק עם הגירוי.

היהודים שימרו את תרבותם, דתם ואורח חייהם וגם איסור חתונה עם אומות העולם אלא אם הם מתגיירים.

בעת העתיקה אין דבר כזה! כולם מתחתנים עם כולם- וזה הכי מרגיז אותם- שהיהודי לא קופץ על ההזדמנות להתחתן עם בני העם הכובש!

אבל, התגובות שונות. אם אתה מבחין בין גירוי לתגובה, אז אני אגיע למסקנה שאי אפשר לקרוא לו אנטישמים. אפיון לא חיסל יהודים. הוא ביטא את שנאתו ליהודים על הכתב **לא חשב שדם היהודים מותר-** לא בגלל שהם רצחו את האל (כמו אצל הנוצרים). מדובר פה על רצח אל, אין ליהודים צלם אנוש מבחינתם. לכן לא ניתן לקרוא לשנאת יהודים לפני הנצרות- אנטישמיות. לפני הנצרות זה יקרא- שנאת יהודים. מבחינת הנצרות- היהודי מטבעו עתיד לחזור בתשובה ולהיות נוצרי, ואז מגיע השלב האחרון בדבר הזה- וזוהי תורת הגזע הנאצית. הנאצים לא היו דתיים, הם איבדו את התקווה של הנוצרים שהיהודים יהיו נוצרים. גם הנאציזם בקונטקסט הרחב הם השפעה נוצרית. הם חיילו אותה.

המבחן:

- היחס בין לאומיות לדת, בטוח תהיה על זה שאלה.

ביוון, היחס הרבה יותר פשוט- הלאום שולט בדת. הדת היא פונקציה של הלאום.

לגבי ישראל, הדת ממצה את הלאום, הדת זהה ללאום. אם אני אומרת שהדת ממצה את הלאום, אין בלאום כלום חוץ מאשר הדת.

אם הדת היהודית היא בעצם הלאום היהודי- ואנחנו מקימים לאום חדש- ישראלים. יש לי שני לאומים- ישראלי, ויהודי.

"הדת שלך היא יהודי, והלאום הוא ישראלי. הדת היהודית היא הלאום היהודי. אז יש כאן בעיה.

ערבי ישראלי- יגיד שהלאום שלו הוא לא ישראלי. הוא אזרח ישראלי. הדת שלו היא איסלאם/נצרות. הוא לא יכול לשיר "התקווה". יש אזרחות.

מרכיב בלאום זו התרבות. הלאום הישראלי האמיתי זו דת ישראל- והיא קשורה בשמירת מצוות.

לדעתו, ללאום הישראלי אין על מה להחזיק.

ההשלכות לגבי הציונות לא יופיעו במבחן מכיוון שזו דעתו האישית של יוסי ©.

*המתרגם של תרגום השבעים יכול לתרגם הרבה מאוד דברים. כשהוא מגיע לשם ה'. הבעיה היא עקרונית. ואין לזה פתרון מושלם. **הפתרונות שהוא כן מציע, הם תמיד פשרה. כי לה' אין שם פרטי.**

מה הנגזרת המיידית לשם פרטי ← שיש עוד שמות פרטיים. זה מאבד את הייחוד. שם פרטי זה אומר שאני מנסה להבדיל אותו ממישהו אחר.

והמתרגם, לא משנה עבור מי הוא מתרגם, הוא יודע שהיווני יוכל לקרוא את התרגום הזה, הוא יודע שהיוונים רגילים לשמות פרטיים. והיווני לא מסוגל להבין בכלל מה זה אל אחד. אין לזה פתרון מושלם. הוא עושה את זה באמצעות ה' הידיעה "ה-אדון". זה אומר שאין עוד אדונים? – ככה ככה. אבל זו פשרה. זה המקסימום שאפשר לעשות. כי בכל מקרה דת ישראל הפוכה לגמרי מהדת היוונית.

5 שאלות לדוגמא:

- עבור היווני, הדת:

א. מאחדת בין פוליס (רבים).

ב. שולטת על הפוליס.

ג. זהה לפוליס.

ד. נשלטת ע"י הפוליס.

- כיצד אי אפשר להצדיק את האל של היהודים במקרה של חוסר עזרה?

א. חוסר העזרה נגרם בשל חטאי האדם

ב. האל מנסה את האדם

ג. האל נוצח ע"י אל אחר

ד. השכר הוא רק בעולם הבא

- איזה מבין הבאים אינו מאפיין של עלילת דם?

א. שעיר לעזאזל

ב. הכללה

ג. הקצנה

ד. דמוניזציה

- יהודי אלכסנדריה לא היו מתבוללים מבחינה:

א. דתית

ב. לשונית

ג. חברתית

ד. פוליטית

-איזה מבין הבאים לא היה רלוונטי לפרוץ מרד החשמונאים?

א. עלייתה של רומא בזירה הפוליטית צבאית

ב. נס פח השמן
ג. חולשתו של תלמי
ד. המחלוקת בין היהודים לרומאים